

magazin istoric

ANUL VII Nr. 11 (80) NOIEMBRIE 1973

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP

VIRGIL CANDEA

TITU GEORGESCU

DINU C. GIURESCU

ȘTEFAN PASCU

M. PETRESCU-DIMBOVIȚA

ȘTEFAN ȘTEFANESCU

COPERTELE NOASTRE

④ ① ② ③

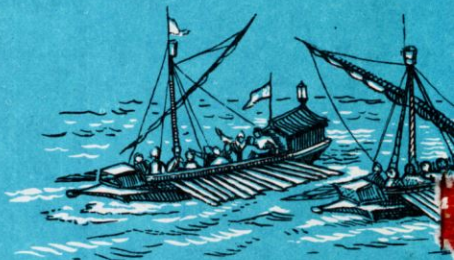
- ④ În rindul trupelor care s-au opus lui Napole-
① on Bonaparte la Arcole, în 1796, s-au a-
flat și unități de grăniceri năsăudeni.
În dreapta: uniforme purtate de ofițeri ai
regimentelor de graniță din Imperiul habs-
burgic. În centru: imagine a bătăliei; în
stînga: comandantul suprem francez în vi-
ziunea pictorului A. J. Gros (Față în față
cu Bonaparte pe puntea de la Arcole, p. 84)
- ② Henric de Navarra în lupta de la Ivry,
1590 (Edictul de la Nantes, p. 74)
- ③ „1907”. Pictură de Gh. Labin aflată în co-
lecțiile Muzeului de Artă al R.S.România
(Între lingvistică și istorie, p. 25)

S U M A R

Flotilele lui Mihai Viteazul: SERGIU COLUMBEANU	2
Cele nouă vieți ale cetății Troia: EM. CONDURACHI	6
Eșecul unui „romantic” episod regal: DUILIU ZAMFIRESCU	12
A doua naștere a unui continent: ANA BUDURA	18
Între lingvistică și istorie. Interviu cu acad. prof. Iorgu Iordan: IOAN LĂCUSTĂ ..	25
Documente străine: „România se află în frunte”	29
Mesaj de la Homo Sapiens în peșterile din Pirinei: M. PETRESCU-DIMBOVIȚA ..	38
Amintiri din anii luptei ilegale: ION PÎNCU	43
Martie 1848 la Berlin: ȘERBAN RĂDULESCU-ZONER	45
Tabăra de la Riurenii: DUMITRU ALMAȘ	54
70 ani de la Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia.	
Zori în plină noapte: V. PONIZOVSKI, A. PEDOSOV, A. TITOV, A. TIMOFEEV	58
Bibliotheca Historica Romaniae — un deceniu: RODICA ȘOIMESCU, ANGARA NIRI	63
O guvernare de o singură lună: ȘERBAN CONSTANTINESCU	64
Turnu — localități și monumente medievale: CONSTANTIN REZACHEVICI	72
Edictul de la Nantes: S. ANTONIU	74
Coaliția de la Mazar Pașa: LUCIAN BOIA	78
Față în față cu Bonaparte pe puntea de la Arcole: CORNELIU ALBU	84
Mercenarii diversiunii își numără rindurile: GELU URECHE, VALERIU	
BUDURU	87
● Zimbete din cronici... 37 ● Cărți sosite la redacție... 95 ● Poșta Maga- zin istoric...97	

FLOTILELE LUI MIHAI VITEAZUL

SERGIU COLUMBEANU

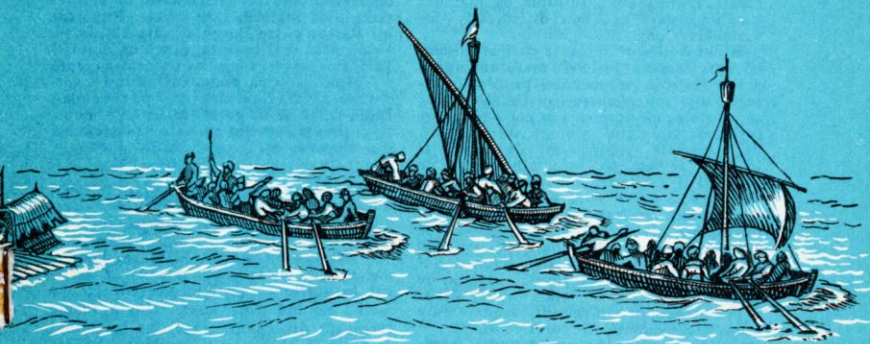

Mihai Viteazul este cunoscut, îndeobște, ca un mare conducător militar, biruitor în bătălii date pe uscat. Mai puțin reliefată în istoriografia noastră, una dintre preocupările sale stăruitoare în ceea ce privește conducerea războiului a fost cea pentru luptele navale, ale căror avantaje tactico-strategice le sesiza pe deplin. Întocmai ca și ilustrul său predecesor din Moldova veacului XV, Ștefan cel Mare, domnul muntean cunoștea în mod magistral însemnătatea economico-militară a Dunării. În vremea sa, la fel ca în toate perioadele agitatei istorii a acestor locuri, bătrînul Istru și-a vădit importanțele sale funcționale: cale de transport pentru mărfuri, cale de comunicație strategică legînd Marea Neagră cu centrul Europei. De aceea, Mihai a inițiat și a condus o serie de acțiuni menite să-i asigure controlul sau măcar să-i dea posibilitatea să neutralizeze cetățile mai importante de pe ambele maluri ale fluviului, pe atunci sub stăpînire otomană: Turnu, Giurgiu, Brăila — pe malul stîng; Vidin, Nicopole, Rusciuk, Silistra — pe malul drept.

Astfel, în timpul marelui război de eliberare de sub dominația otomană, condus de Mihai, pe Dunăre au acționat flotile muntești formate din ambarcații mai mari sau mai mici. A fost consemnată, de asemenea, prezența unor formațiuni similare pe Marea Neagră.

Numeroase știri despre existența și activitatea acestei flote se află în cronicile oto-

mane, germane și maghiare, în rapoarte diplomatice engleze, spaniole și venețiene, în relatări ale unor călători străini prin țările române la finele secolului XVI. Documentele respective se referă la eforturile voievodului de a institui o strictă supraveghere a traficului pe Dunăre și în largul țărîmului românesc al Mării Negre. Dominația otomană asupra acestor

căi afecta în mod direct situația economică a Țării Românești, lipsind-o de marile avantagii oferite — în toate timpurile — de comerțul pe apă, fapt pe care domnul român nu-l putea accepta. Flotilele lui Mihai par a fi constituit, la un moment dat, un pericol real pentru căile de comunicație turcești din partea apuseană a Mării Negre și de la gurile Dunării.

Raport pentru Filip II

Un raport venețian din 5 mai 1595 al lui Marco Venier, trimisul republicii lagunelor la Poartă, arăta că Brăila era un oraș „comercial foarte mare și populat, și poate fi considerat ca prima schelă [port] a Țării Românești”. Autorul raportului mai scria că ocuparea portului de către români, în martie 1595, i-a fost relatată de un grec venit acolo „cu mica lui navă”. În continuare, Venier informa Senioria venețiană că toate „schelele”, de la Nicopole și pînă la Marea Neagră, în număr de 15-20, au fost cucerite de munteni și aliații lor moldoveni.

Alt port al cărui trafic intens cu produse românești impresiona pe contemporani

era Constanța. La 15 ianuarie 1595 se raporta regelui Spaniei, Filip II, că „din grîul care este adus pe uscat din Țara Românească la Constanța, port la Marea cea Mare [Marea Neagră], se încarcă cel puțin 1 000 de vase pentru [...] Constantinopol”.

Țările române deveniseră, deci, în sec. XVI, una din principalele surse de aprovizionare cu alimente ale capitalei otomane, oraș ce adăpostea, pe atunci, una din cele mai numeroase populații urbane din Europa.

Dificultățile autorităților otomane, în aprovizionarea cu hrană din țările române, de pe urma acțiunilor navale ale lui Mihai, reies și din unele rapoarte diplomatice trimise din Istanbul. La 22 martie 1595, de pildă, diplomatul englez Barton scria lui Burghley, unul dintre miniștrii reginei Elisabeta I, că stînjinirea traficului pe Dunăre spre Marea Neagră a provocat o mare lipsă de pline și carne pe piața constantinopolitană; din această cauză, prețurile au crescut considerabil. Deosebit de edificatoare este, în această privință, și scrisoarea în limba italiană, expediată în 1594, de Sigismund Ba-

thory lui Genga, trimisul său la Roma. După ce arăta că pe Dunăre se transportau, în direcția mării, pentru a fi duse mai departe spre Bosfor, mari cantități de grâu, carne sărată, grăsimi, ceară, miere, principele Transilvaniei sublinia că războiul care era în curs* crea mari dificultăți aprovizionării Constantinopolului.

Mihai Viteazul a intuit perfect însemnătatea acestui trafic de mare anvergură și urmările ce ar decurge, pe plan strategic, din împiedicarea lui. De asemenea, el a înțeles că oprirea sau cel puțin perturbarea traficului otoman de provizii, de materiale, echipament de luptă și muniții, în susul fluviului, spre teatrul de operații din Ungaria, ar avea consecințe deosebit de grave. De aceea, primele sale mari acțiuni au fost îndreptate împotriva porturilor și cetăților turcești de pe Dunăre, puncte de unde șefii militari otomani controlau și dirijau buna desfășurare a circulației pe fluviu. Plecând de la București în iarna anului 1594, Mihai a pornit asupra Giurgiului, vechi cetate munteană ocupată de turci la începutul sec. XV; orașul a fost pradat, dar fortăreața a rezistat, oștile domnului neavând încă suficientă experiență în asedierea locurilor întărite. Cetatea de Floci, la gura Ialomiței, a fost atacată și distrusă la 10 decembrie 1594. Au urmat Hirsova, la 1 ianuarie 1595, și Silistra, la 8 ianuarie 1595. Alte corpuri de oaste au atacat Nicopole, Turtucaia, Cernavodă și Brăila. Acest mare port al Țării Românești, cu puternica lui cetate, au fost cucerite de trupele lui Mihai — cum se menționează și în raportul lui Venier — în martie 1595. Cetate de pază principală în punctul unde începe Dunărea maritimă, Brăila a avut din nou o garnizoană românească, ce a ținut sub supraveghere circulația pe fluviu.

În luptele pentru asigurarea controlului țărmurilor și a cursului Dunării, Mihai a folosit și importante mijloace navale. Unele din acestea au fost luate prin luptă de la inamic, altele au fost construite de îndemnatăciunii meșteri ai Țării Românești.

O mare acțiune de capturare a unor mijloace navale dușmane a avut loc chiar la începutul operațiilor pe Dunăre. Știri provenind de la curtea poloneză, care urmărea cu atenție evenimentele din Peninsula Balcanică, semnaleză că în 1595 Mihai a pus mîna pe niște galere turcești încărcate cu muniții, venite de la Istanbul și intrate pe Dunăre; domnul a înfrînt apoi corpul de oaste al pașei din Nicopole, capturînd încă 160 bărci și

6 piese de artilerie. Documente referitoare la istoria noastră, aflate în arhivele britanice și publicate în anul 1964 de profesorul E.D. Tappe de la Universitatea din Londra, menționează în mod frecvent operațiile navale pe Dunăre în timpul războiului lui Mihai cu turcii. Raportul lui Barton către Burghley, din 22 martie 1595, citat mai înainte, arată că domnul Țării Românești a asediat puternica cetate a Vidinului și că ambarcațiunile cu soldați de-ai lui Mihai au atacat pe tot cursul Dunării, pînă la guri, traficul de muniții și provizii dirijat spre armata otomană din Ungaria.

Îndrăznețele șăici de pe Dunăre

O relatare venețiană a lui Marco Venier, din aceeași vreme, semnaleză că traficul la gurile Dunării cu **vasselli** („nave mici”) venind din Marea Neagră fusese întrerupt din cauza atacurilor lui Mihai și Aron Vodă, domnul Moldovei. Venier menționează că Mihai avea **molte saiche nel Danubio** („multe șăici pe Dunăre”), cu care traversa fluviul și circula cînd și cum vrea pe apele lui. Informația lui Venier este deosebit de interesantă, atestînd faptul că Mihai avea și vase mai mari, de tipul șăicilor**, care au navigat pe Dunăre pînă în sec. XIX.

Revenind la rapoartele lui Barton către Burghley, aflăm, la 9 iunie 1595, despre „continua piraterie” a muntienilor și moldovenilor, care au amenințat un mare convoi otoman format din 30 galere. Informația lui Barton coincide cu povestirea lui Diego Galan, prizonier spaniol, vislaș pe o galeră otomană intrată pe Dunăre în 1595. Galan povestește că un grup de patru galere, din care făcea parte și a sa, după o navigație de două zile pe fluviu, a întîlnit „luntrele corsarilor” muntieni și moldoveni, ce stătuseră ascunse în canalele laterale. După trecerea galerelor, „o flotilă de luntre” a atacat Tulcea și a incendiat orașul, pe atunci bază de aprovizionare a armatei otomane.

Mai tîrziu, la 27 iulie 1595, Barton comunica lui Burghley că un mare corp de oaste al lui Mihai — aproximativ 7 000 oameni — au trecut Dunărea pe malul turcesc, folosind un mare număr de ambarcații. Un an mai tîrziu, în 1596, spre sfîrșitul verii, regiunea Babadag din nordul Dobrogei a fost teatrul de operații al unei

* Este vorba de războiul antiotoman purtat de imperiul în alianță cu Bathory și Mihai Viteazul — B.R.

** Ambarcațiuni fluviiale, cu plinze și fundul plat — B.R.

mari expediții inițiată de domnitorul muntean. Cronicarul turc Mustafa Selaniki scrie că la acea acțiune au participat „peste 200 șăici ghiaure, care au fost pregătite cu grija afurisitului de Mihai cel răsculat în vilaietul Țării Românești”. În afara celor „puși la visle” și a „munițiilor”, șăicile au transportat și un corp de oaste de „peste 2 000 neferi” (soldați). Același cronicar mai relatează, în altă parte a operei sale, că domnul muntean a pus să se construiască șăici pe țărmul oltean al Dunării și că a pregătit „foarte multe și diferite feluri de zaherele”*. Cu prilejul marelui atac împotriva Vidinului, petrecut în toamna anului 1598, aceste mici nave au fost folosite pentru transportul ostașilor, cailor, artileriei, munițiilor și proviziilor pe celălalt mal al fluviului. Flotila de șăici dunărene, alături de alte ambarcații, a luat parte și la asaltul împotriva cetății Nicopole, tot în toamna anului 1598.

În privința acestei acțiuni, găsim informații la cronicarul maghiar Ștefan Szamosközy, care scrie că „a trecut și Mihai Vodă Dunărea pe la Nicopole, după ce a gătit de mai înainte ca la o mie cinci sute de bărci”.

Ciocniri în Marea Neagră

Efectivele lui Mihai, transportate peste Dunăre la atacul Nicopolei, au fost în jur de 8 000 oameni. Reținem din cifrele date de Szamosközy numărul relativ mare al ostașilor domnului muntean și mijloacele impozante folosite pentru traversarea Dunării. Operațiunile combinate, terestre și navale, întreprinse de Mihai împotriva Vidinului și Nicopolei, la fel ca și împotriva cetății Cladova, din apropierea Porților de Fier, s-au încadrat într-o mare acțiune prin care domnul Țării Românești a căutat să ușureze puternica presiune otomană exercitată împotriva Transilvaniei. Pentru a veni în sprijinul garnizoanei din Oradea Mare, punct strategic de prim ordin, Mihai a trimis și un corp de oaste de 1 500 oameni, sub comanda lui aga Leca. Toate aceste măsuri, în care domnul muntean a folosit în mod judicios mijloacele de luptă pe apă și uscat, vădesc capacitatea sa excepțională în conducerea tactică-strategică a războiului. Rezultatul final al operațiilor desfășurate în medii diferite și pe o arie

geografică întinsă, de la Dunăre pînă în văile Crișurilor, s-a soldat cu un mare succes militar: Oradea nu a căzut în mâinile inamicului.

Seria rapoartelor și relatărilor privind activitatea flotilelor lui Mihai pe Dunăre a continuat și în anul 1599, cu toate că acum atenția domnului se îndrepta spre nord, spre Transilvania. Astfel, un raport din 29 martie 1599 al trimisului venețian la Poartă, Girolamo Capello, către doge, consemnează mari pregătiri terestre și navale ale turcilor împotriva Țării Românești; în același timp semnalează că Mihai, la rîndul său, **tenga pronte multe barche** („fine gata multe bărci”). Același trimis comunica la 25 iulie 1599 că domnul muntean a capturat de la turci trei galere pe care le folosește împreună cu **ottanta barche chiamate saiche** („optzeci de bărci numite șăici”).

Spuneam, la începutul articolului de față, că preocupările navale ale lui Mihai Viteazul nu s-au mărginit numai la teatrul de operații dunărean. El a căutat să intercepteze și comunicațiile maritime ale Porții. Documente spaniole, conservate în marile arhive de la Simancas, pun în lumină această largă viziune strategică a domnului Țării Românești. Astfel, într-un izvor datat 5 august 1599, cunoscut sub numele de **Scrisorile de la Corfu** citim că „Mihai Vodă se afla pe Marea Neagră cu 200 ambarcații (**barcones**), avînd fiecare la bordul său cîte 200 oameni [...] Turcul trimisese acolo optsprezece galere despre care se spunea că patru îi fuseseră capturate...”. Se pare, deci, că a avut loc o luptă navală, în care aceste **barcones** (ambarcații mai mari, capabile să înfrunte marea) ar fi reușit să captureze patru galere otomane dintr-o escadră de optsprezece. Un al doilea document, **Scrisorile de la Zante**, din 14 august 1600, menționează atacarea căilor turcești de aprovizionare pe mare de către navele muntenești: „...Mihai Vodă, cu ambarcațiile sale, obține rezultate bune, nelăsînd să treacă alimente spre Constantinopol...”.

Numărul de 200 **barcones**, cu echipajii de 200 oameni fiecare — deci un efectiv de 40 000 vislași și luptători — constituie, fără îndoială, o exagerare retorică, menită, în intenția autorului relatării, să dea o mai mare importanță respectivei înfruntări navale. Ceea ce dovedește, odată mai mult, că flotilele lui Mihai Viteazul erau considerate, chiar de către contemporani, drept un adversar redutabil.

* Provizii de război — n.r.

CELE NOUĂ VIETI ALE CETĂȚII TROIA

Acad. EM. CONDURACHI

Revedeam acum câteva luni, abătîndu-mă din drumul de la Ankara spre Istanbul, străvechea cetate a lui Priam de la Troia, scoasă la lumină acum un secol de entuziastul Schliemann. Mai trecusem pe acolo acum cîțiva ani, după ce văzusem săpăturile de la Bogaz-Kioi — cetatea regilor hitiți — sculpturile de la Yazili-Kaia, cetățile de la Gordjon și Sardes și admirasem splendidele colecții ale Muzeului Arheologic din Ankara, în care, ca într-o oglindă, se poate urmări milenara istorie a Asiei Mici, existentă cu mult înainte ca Europa să dea primele ei semne de viață civilizată.

Într-adevăr, pentru a înțelege de ce a apărut Troia și care a fost adevăratul său rol trebuie să-ți amintești de toată evoluția civilizației neolitice, a epocii aramei și a celei a bronzului din Anatolia. Între 7500-5500 î.e.n., au înflorit în această regiune

a Asiei Mici așezările și sanctuarele neolitice împodobite cu splendide picturi, ca cele de la Hacilar și Ciatal-Huyuk, iar între 5500-3000 civilizația eneolitică (ultima fază a neoliticului), ilustrată de ultimele nivele arheologice de la Hacilar, Alişar, și Beycesultan. Aşadar, Troia lui Homer, cu lumea năvalnică a eroilor cin-

tați de *Iliada* și *Odiseea*, căutată cu atîta înfrigurare de pasionatul Schliemann, se află nu la începutul, ci la capătul unei lungi istorii, care-și desfășurase primele sale etape cu mult mai devreme în Orientul Apropiat, pentru a înainta, încetul cu încetul, spre strimtoriile care leagă Asia de Europa.

Zidul Troiei VI și ruinele unui turn distruse prin anul 1240 î.e.n.

Enigme ale istoriei

În urma descoperirilor lui Schliemann, orizontul Troiei s-a lărgit considerabil, încât astăzi, după un secol de cercetări, din ce în ce mai sistematice și mai ample, putem să ne dăm mai bine seama de adevărata însemnătate a întemeierii cetății Iliionului (cum se mai numea Troia, de unde și **Iliada** lui Homer) care-și va păstra numele, datorită poemelor homerice, peste veacuri. Am considerat totuși util să revenim asupra Troiei, al cărei rol în istoria civilizației este cu atât mai mare, cu cât cetatea lui Priam a fost pentru multe secole punctul cel mai înaintat pe drumul ce leagă Asia de Europa, în aprovizionarea acestei regiuni cu arama atât de necesară noii economii a mileniului III î.e.n., dominată de metalurgia bronzului.

Schliemann s-a înșelat cu o mie de ani

Schliemann credea că putericele ziduri, descoperite în 1870, la Hissarlık, ca și numeroasele podoabe de aur, ce apăruseră în cursul săpăturilor sale, ar fi reprezentat cetatea lui Priam, distrusă și incendiată după moartea lui Hector — căzut în luptă cu Achille — și după victoria grecilor, conduși în războiul troian de mîndrul Agamemnon. Urmele unui uriaș incendiu, ca și distrugerile masive constatate în zonele cercetate, îl întăreau pe acest diletant al arheologiei în impresia că se află în fața ruinelor palatului lui Priam. Această optică nu a rezistat însă în fața observațiilor

mult mai precise ale colaboratorului și continuatorului său, W. Dörpfeld, care, începînd cu campania din 1882, a reușit să pună o anumită ordine în numeroasele nivele și straturi arheologice descoperite la Troia. Cetatea, considerată de Schliemann drept reședința lui Priam, era de fapt mult mai veche și reprezenta faza a doua (Troia II) a unei așezări puternic întărite, datînd de pe la 2500-2200 î.e.n., deci cu un mileniu înainte de data tradițională a războiului troian (1190 î.e.n.).

Cercetările întreprinse între cele două războaie mondiale (1932-1938) de o expediție arheologică americană, condusă de profesorul C.W. Blegen, de la Universitatea din Cincinnati, au completat aceste precizări, stabilind astfel că, în ordinea succesivă a straturilor arheologice, nu Troia VI, cum credea Dörpfeld, ci Troia VII datează din epoca miceniană. Precizările au fost posibile în urma faptului că acest strat, databil între 1240-1190 î.e.n., se caracteriza printr-o mare abundență de ceramică miceniană. În lumina acestor descoperiri, putem astfel încerca să restabilim istoria Troiei antice, desprinzînd măcar în linii generale fazele mai importante ale evoluției sale, precum și însemnătatea ei pentru istoria străveche a regiunii balcanodunărene.

Cea mai veche așezare

În cursul mileniilor VII-VI î.e.n. Anatolia se află în fruntea progreselor realizate în Orientul Apro-

piat și trece destul de repede de la **neolitic** la **eneolitic**, caracterizat prin metalurgia aramei. Începînd însă din jurul anului 5500 î.e.n., se constată în această regiune o anumită stagnare în raport cu dezvoltarea relativ rapidă a Mesopotamiei antice, care face mari progrese în evoluția vieții urbane, a organizării primelor canale de irigație, a prelucrării aramei și, mai apoi, a bronzului. În toată această vreme, Anatolia rămîne în urmă, continuînd să trăiască într-un ritm încetinit ultimele faze ale eneoliticului. Ea își va reveni abia după ce va primi noi impulsuri din Orientul Apropiat.

Situația aceasta e cu atât mai interesantă cu cât, între timp, în zona egeeană și în Balcani începuse epoca bronzului. Se constată chiar că prima așezare a Troiei (Troia I) prezintă strînsse legături cu civilizația veche a bronzului din Insulele Ciclade (Marea Egee), unde s-a descoperit o cetate mai veche decît Troia I.

Apariția primei așezări de la Troia (Troia I — 3000-2500 î.e.n.) poate fi pusă în legătură cu descoperirea și exploatarea zăcămintelor de aramă din sud-estul Europei. Probabil că lipsa acestei materii prime explică și stagnarea zonei anatoliene în mileniiile V-IV î.e.n., adică tocmai atunci cînd, în sud-estul Europei, începuse — e drept, destul de timid — exploatarea aramei. Înflorirea marilor așezări de la Bubanj-Hum în Iugoslavia, Krivodol în Bulgaria, Gumelnița în țara noastră, trebuie pusă în legătură cu aceste pro-

Muzeul de Arheologie din Istanbul expune diferite vase, scoase la iveală cu prilejul săpăturilor efectuate în străvechea cetate

grese. Ele explică și zona de răspândire, mult mai întinsă, a formelor specifice acestor arii de civilizație. Produse gumelnițene, mai vechi decât primele produse specifice Troiei I, s-au descoperit pînă departe, la Dikili-Tash, în Tracia de Sud. Raporturile din ce în ce mai strînse dintre Asia Mică și zona carpato-dunăreană explică și apariția sanctuarului cu picturi murale de la Căscioarele*, de lângă Călărași, descoperire de o însemnătate epocală, făcută acum cîțiva ani de arheologul român Vladimir Dumitrescu.

Prima așezare troiană puternic întărită, ocupă o suprafață relativ mică (90 m diametru). Din zidul de apărare s-au păstrat destul de bine cîteva fragmente, precum și poarta principală, flancată de două

* Vezi Magazin Istoric, nr. 5/1972.

turnuri. Troia I care aparține celei mai vechi faze a epocii bronzului, prezintă urmele unui puternic incendiu, ceea ce și explică sfîrșitul său brusc.

Din nou, un final dramatic

Îi urmează Troia II (2500-2200 î.e.n.) aceea pe care Schliemann o considera cetatea lui Priam. Cu toată catastrofa care a nimit cetatea anterioară, producția meșteșugărească — în special ceramica — prezintă o anumită continuitate. Își fac însă apariția elemente noi, determinînd progrese vizibile atît în organizarea și tehnica construcțiilor de apărare și de locuit, cît și în îmbogățirea tehnicii metalurgice și ceramice. Celebre sînt, de asemenea, și numeroasele podoabe de aur, considerate de Schlie-

Cronologie absolută și relativă

Judecînd după planul de situație al construcțiilor din această a doua așezare, Troia II a crescut continuu timp de trei secole. Trebuie să ținem seama de faptul că în stabilirea fazelor de dezvoltare ale unei așezări, arheologii folosesc două sisteme: cronologia absolută, cînd, pe baza unor documente scrise (inscripții), numismatice (monede) sau alte documente arheologice bine datate, provenind din regiuni și zone arheologice mai binecunoscute se poate preciza o dată sigură sau aproximativă în secole, decenii sau ani; al doilea sistem este acela al cronologiei relative, care începe, înainte de toate, prin observația diferitelor straturi — înregistrate, de obicei, de la solul virgin în sus, cu cifre romane — și nivele ce se observă în cuprinsul fiecărui strat — înregistrate cu litere. Astfel, în stratul II al Troiei, arheologii au remarcat că zidurile și locuințele cetății au suferit distrugerii parțiale și remanieri, indicînd pe planul arheologic evoluția în timp a stratului respectiv (Troia II a, b, c, d, e, f, g.). O situație asemănătoare prezintă și alte straturi succesive ale Troiei, de exemplu Troia VII a, b. Uneori e posibil ca și în cazul unor nivele aparținînd aceluiași strat să se poată observa, după anumite criterii, subfaze ale unui nivel (refaceri de locuințe, apariția unor noi tipuri ceramice, amestecate cu cele mai vechi). Astfel în cazul stratului Troia VII, s-au putut distinge nu numai cele două nivele a și b, dar și subfaze intermediare, înregistrate prin același sistem: Troia VII b 1. Cronologia relativă poate fi — și aceasta este tendința generală a arheologilor — transformată în cronologie absolută (decî în cifre), dacă fie în stațiunea respectivă, fie în alta contemporană, caracterizată prin aceleași documente arheologice, apare un document care să permită o încadrare cronologică precisă.

De la „cîmpurile de urne funerare“

Prezența ceramicii negre, lustruite, de origine atît de îndepărtată, trebuie pusă în legătură cu civilizația „cîmpurilor de urne funerare“, care își are centrul său inițial în regiunea Dunării de Mijloc (Slovacia și Ungaria de astăzi). Numele acestei civilizații vine de la faptul că burtătorii ei practicau ritul funerar al incinerății, rămășițele fiind așezate, după un anumit ritual, în urne, îngropate într-o mică movilă de pămînt (tumul). În expansiunea lor spre sud — expansiune care începe încă din sec. XV î.e.n. — triburile ce aparțin acestei civilizații au împins spre sud și vest, populații mai vechi. Ele însele au ajuns pînă departe — inclusiv în Grecia și Asia Mică. Din Asia Mică, unde s-au oprit și la Troia, ele au dat naștere unui mare curent denumit „curentul egean“ sau curentul „popoarelor maritime“, care va ajunge să atace, la începutul sec. XII î.e.n., chiar și Egiptul, în vremea faraonului Ramses III (1198-1176 î.e.n.). Prezența acestei ceramicii, decorată cu protuberanțe, în stratul VII b 2, este deci deosebit de însemnată nu numai pentru soarta orașului în prima jumătate a sec. XII, dar și pentru că ea ne indică un adevărat jalon al drumului parcurs de aceste triburi spre Mediterana Orientală.

mann ca reprezentînd tezaurul regelui Priam.

În sus-mentonata așezare, a doua de la Troia, șapte nivele (Troia II a-g) dovedesc o foarte echilibrată distribuție a spațiului de locuit — încă destul de restrîns — al cetății (diametrul maxim — 110 m). Așezarea era apărată de ziduri puternice, ce se constată a fi fost refăcute și consolidate cel puțin de trei ori în decursul acestei perioade. Poarta principală — aceea prin care Schliemann părea că îl vede trecînd pe curajosul HecTOR — se află în centrul zidului de sud. Alte părți, la fel de puternic întărite, în special cea de sud-vest, prevăzută cu un drum de acces construit într-o ușoară pantă, ca o rampă lungă de 21 m și largă de 7,50 m, dovedesc o creștere a capacității tehnice a construcțiilor militare, tot mai necesare în urma primejdiei unor atacuri din afară.

Cetatea era într-adevăr bogată și bine organizată. Mai multe locuințe, construite paralel unele lângă altele, par a fi aparținut șefului cetății, ca și vasele și bijuteriile de aur (cupe cu două torți, cupe

simple, cercei, diademe, inele, ace) din cele două tezaure, descoperite de Schliemann. Ele datează din faza Troia II g, fază ce pare a se fi terminat și ea, printr-un puternic incendiu.

Progresele în prelucrarea metalelor se însoțesc de cele în arta ceramicii, care începe să fie lucrată la roată — tehnică nouă, împrumutată din Orientul Apropiat, probabil din zona siriană. La răsruce de drumuri, Troia continuă să fie un intermediar între Asia și Europa.

Sfîrșitul dramatic al celei de-a doua cetăți de la Troia trebuie pus în legătură cu profundele transformări etnice și politice, care au avut loc în Asia Mică în ultimele secole ale mileniului III î.e.n. Este vremea în care pătrund și în această parte a continentului — ca și în Grecia și în țările balcanice — primele triburi de grai indo-european. Ele au distrus o seamă de așezări și cetăți peste care, în unele cazuri, au clădit propriile lor așezări și cetăți. Pătrunderea acestor populații păstorești de grai indo-european în Asia Mică — paralel cu

aceea a altor grupuri similare în Grecia și Italia, în apus, în Iran și, mai departe, în India, spre răsărit — a avut adeseori loc prin lupte cu vechii locuitori. Nu o dată, vechile așezări prezintă grave urme de incendiu, semn al acestor ciocniri, după care urmează o nouă așezare, caracterizată prin alte forme ceramice, sau obiecte arheologice, deosebite de cele anterioare. Arheologii au remarcat astfel de deosebiri în cazul celui de-al doilea strat al Troiei (II), urmat de alte straturi (III-IV-V), care se extind cronologic între 2200-1800 î.e.n. și se caracterizează prin apariția unor noi forme și tehnici ale ceramicii.

În această perioadă de tranziție, Troia nu mai joacă nici pe departe rolul, pe care amplasarea și regularitatea monumentelor sale anterioare ne determină să i-l atribuim.

Adevărata Troie homerică?

Troia VI (1800-1275) dovedește, prin calitatea construcțiilor sale de piatră — ziduri de incintă, locuințe, sanctuare și alte clădiri cu caracter public — ca și prin ceramica ei, că cetatea își reluse locul său de important centru al nord-vestului Asiei Mici și de cap de pod al acestei regiuni, situată în imediata vecinătate a lumii greco-balcanice. Puternicele sale ziduri de apărare, cu cele patru porți bine construite dovedesc, de asemenea, că primejdiile nu lipseau. Știm, în orice caz, că fluxul de populație ce trecea din Asia Mică în zona Mării Egee nu încetase și că primejdia unui atac putea apărea oricând. Sfârșitul Troiei VI — considerată de Dörpfeld drept Troia homerică — pare că se datorește totuși nu unui atac, ci unui violent cutremur de pământ, feno-

Mărturii la Babadag

Atunci când, pentru prima oară, Vasile Părvan, într-un articol intitulat **Dacii la Troia** sublinia posibilitatea unor contacte directe între civilizația carpato-dunăreană și Troia, afirmația lui putea părea exagerată, cel puțin în sensul că despre „dacii”, ca triburi și popor pe deplin cristalizate, nu se putea vorbi la o dată atât de înaintată — cel mult se putea vorbi, așa cum face și Homer, despre „traci” în general. Săpăturile de la Babadag, care au scos la lumină o așezare puternic întărită, datînd din sec. XI î.e.n. (epoca Hallstatt a 2), cu o ceramică asemănătoare celei de la Troia (stratul VII b 2) a pus în fața arheologilor, pentru prima oară, dovezi concrete despre existența unei civilizații comune întregii regiuni din Asia Mică de Nord-Vest, teritoriul de răsărit al Bulgariei și Dobrogei românești. Cu alte cuvinte, populația care a invadat Asia Mică și a recălădit cetatea de la Troia în faza VII b 2 a pornit, foarte probabil, din mediul tracic, cărui îi aparține și Babadagul, Cercetările viitoare vor trebui să precizeze mai bine aria de formare a acestei culturi reprezentată la polul său sud de Troia VII b 2, la cel nord, de cel mai vechi strat, de așezarea de la Babadag.

men frecvent în această parte a Orientului Apropiat.

Poate tocmai fiindcă sfârșitul acestei perioade nu a fost prilejuit de o invazie putem să ne explicăm faptul că Troia VII s-a reconstituit destul de repede, dar că tot atât de repede și-a încheiat existența (1275-1240). Arheologii americani, care au executat aici săpături de verificare în 1932-1938, sînt de părere că Troia VII a ar reprezentat adevărata Troie homerică. Existența sa pare a se fi încheiat în urma unui conflict, însoțit de numeroase incendii. Considerată însă din punctul de vedere al construcțiilor sale (zidurile de apărare refăcute în grabă, locuințe mult mai puțin ample, lucrate într-o tehnică inferioară față de cea din epoca precedentă) Troia VII a nu corespunde amintirilor — e drept, îndepărtate și notabile înfrumusețate — ale **Iliadei** lui Homer. Nu e astfel de mirare, că unii arheologi tind să revină la vechea interpretare a lui Dörpfeld și să considere drept „homerică” Troia VI. Alții cred că o astfel de identificare poate fi făcută doar cu Troia VII b (1240-1100 î.e.n.).

Prezența ceramicii miceniene în prima fază a acestei cetăți (Troia VII b 1) dovedește, într-adevăr, că influența civilizației miceniene (adică a civilizației grecești din sec. XIII î.e.n. caracteristică cetăților Micene, Tirint, Pylos, cîntate în **Iliada** lui Homer), se făcuse puternic simțită și pe coasta de nord-vest a Asiei Mici, așa cum se întimplase în această vreme în întreg bazinul de răsărit al Mediteranei. Dovada o face ceramica miceniană descoperită în mare cantitate și la Ras-Shamra (Ugarit), pe coasta feniciană a Mediteranei. Toate aceste descoperiri ilustrează nu numai răspîndirea produselor artistice și meșteșugărești miceniene, dar și cunoașterea de către grecii Asiei Mici și deci și a Troiei, în jurul căreia poemele homerice așază evenimentele cîntate de **Iliada**.

Situația pare să se fi schimbat radical pe la 1190 î.e.n. cînd începe cea de-a doua fază a acestei perioade (Troia VII b 2). Apar elemente arheologice noi, proprii regiunii de la Dunărea de Mijloc, în special o ceramică de culoare neagră, lustruită, așa-zisa **Buchelkeramik**, caracteristică ultimei perioade a bron-

zului și perioadei de trecere spre prima epocă a fierului (Hallstatt a-b)*. Prezența acestei ceramici de origine sud-est europeană în această fază a cetății Troia dovedește că elemente etnice străine, trecând în Asia Mică prin Balcani, înlocuiseră pe vecii locuitori ai orașului lui Priam. Cercetările românești de la Babadag, executate de Sebastian Morintz, au subliniat și o componentă dobrogeană a pătrunderii acestor noi elemente în Troia, pătrundere ce a schimbat cu totul caracterul vechii așezări.

Ultimele secole de existență

Tradiția Troiei antice a continuat însă, deși alte distrugerii și alte întreruperi se constată și după 1100 î.e.n. Astfel, Troia VIII poate fi datată cel mai devreme abia în sec. VII î.e.n., deci după o întrerupere de aproape patru secole. Mai numeroase și mai ample sînt construcțiile troiene din epoca elenistică, construcții dintre care cea mai însemnată pare a fi Templul Atenei, vizitat și de Alexandru cel Mare, în 334, după victoria de la Granicos. În sfîrșit, în ultima fază a orașului (Troia IX), în epoca romană, au apărut alte cîteva sanctuare, în semn de respect al noilor stăpîni ai lumii față de patria lui Aeneas, potrivit unei legende, întemeietorul Romei. Augustus amplifică templul elenistic al Atenei, înconjurîndu-l cu o amplă colonadă pe fiecare dintre cele patru laturi ale sale. Lucrările au distrus însă în parte clădirile mai vechi și nu a fost deloc ușor arheologilor moderni să delimiteze urmele monumentelor dispărute de ale celor mai recente, datînd din epoca romană (un teatru, un bu-

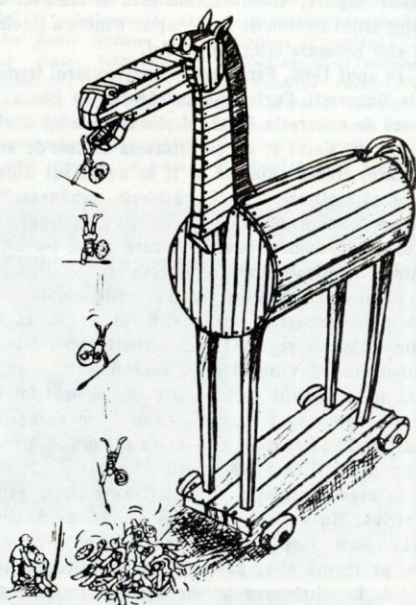
leuterion, un auditorium și altele).

Loc de pelerinaj, Troia a rămas celebră pînă la tirziu, la sfîrșitul Imperiului roman. Oștire de asemenea tirzie lasă să se înțeleagă că împăratul Constantin cel Mare și-ar fi oprit o clipă atenția asupra Troiei, atunci cînd se pregătea să construiască, la începutul sec. IV e.n., o nouă capitală a imperiului, destinată să ia locul Romei. Probabil că e vorba tot de o pioasă legendă, fiindcă noua capitală — Constantinopolis — inaugurată la 11 mai 330 pe malurile Bosforului, prezenta

infinat mai multe avantaje economice și strategice decât străvechea Troie.

De-a lungul a celor nouă mari perioade ale existenței sale, străvechea cetate de la Troia a jucat astfel un rol istoric complex, datorat poziției sale pe marele drum al aramei, care lega Asia de Europa. De aici și interesul, potențat de splendidele poeme homerice, admirate de atîtea generații, care a dus nu numai la descoperirea Troiei, dar și la stăruința cu care cetatea lui Priam a fost cercetată din 1870 și pînă astăzi.

— Data viitoare, Ulisse, nu uita
să instalezi și o scard!

* Vezi Magazin istoric, nr. 8/1972.

**Elisabeta amenință cu divorțul,
Ferdinand cu sinuciderea,
dar Carol I rămîne neînduplecat**

EȘECUL UNUI EPISOD „ROMANTIC”

DUILIU ZAMFIRESCU

În același calet ce cuprinde Portretele publicate în numărul trecut al revistei noastre, Duiliu Zamfirescu a redactat cîteva pagini de amintiri, purtînd titlul Drama de la Veneția. Pentru a înțelege mai bine sensul acestui text sînt necesare cîteva precizări.

În anul 1889, Ferdinand — moștenitorul tronului României — s-a stabilit la București. Curînd s-a îndrăgostit de Elena Văcărescu, pe atunci domnișoară de onoare la Palat, și și-a manifestat dorința de a se căsători cu ea. Inițial, atît Carol I, cît și Elisabeta au fost de acord cu intențiile nepotului lor. Carol credea chiar că ar fi în avantajul dinastiei Hohenzollern ca Ferdinand să realizeze această „căsătorie românească”.

Dar în momentul în care discuțiile au depășit cercurile Palatului, a izbucnit un mare scandal public, pe care presa l-a alimentat din plin. Proiectata căsătorie a stîrnit protestul cercurilor politice românești. În primul rînd s-au pronunțat împotriva reprezentanții marilor familii boierești (era vorba, în fond, de concurență între ele, fiecare dorînd ca o reprezentantă din sinul lor să fie viitoarea regină); nici cercurile marii burghezii nu erau încîntate: presupuneau că viitorul rege, căsătorit cu reprezentanta unei familii boierești, ar fi devenit partizanul și apărătorul intereselor marilor latifundiari. Cercurile politice burgheze — sub lozinca regele persoană neutră, arbitru imparțial în viața politică — s-au pronunțat ferm împotriva căsătoriei lui Ferdinand cu Elena Văcărescu.

În această situație, Carol I și-a rectificat atitudinea, declarîndu-se și el împotrivă. Nu același lucru s-a întîmplat cu Elisabeta, care a rămas constant de partea tinerilor îndrăgostiți. Nu se știu precis motivele care au îndemnat-o pe regină să-și păstreze poziția inițială, dar ea a refuzat să-și retragă acordul, în ciuda repetatelor cereri formulate de rege. Ba, la un moment dat, Elisabeta l-a prevenit pe Carol că, în cazul în care nu va reveni asupra

hotărîrii sale... va divorța. Pe de altă parte, Ferdinand amenința că se va sinucide. Carol a rămas însă ferm: nu!

Pentru a se pune capăt acestei atmosfere, Ferdinand a fost trimis într-o inspecție prelungită pe la mai toate marile unități militare din țară, iar Elisabeta — sub pretext că-și îngrijește sănătatea — a „plecat“ la Veneția. Aici a vizitat-o mama sa — principesa Marie de Wied — care a intervenit spre a aplana lucrurile. Ulterior, la Veneția a venit și Carol I, spre a pecetlui împăcarea; în primăvara lui 1892, Ferdinand s-a logodit cu principesa Maria de Saxa-Coburg-Gotha și „cazul“ s-a încheiat.

Duiliu Zamfirescu — pe atunci secretar al Legației române de la Roma — a primit ordin din partea guvernului să meargă la Veneția în întâmpinarea reginei; și bineînțeles scriitorul a folosit din plin perioada petrecută în celebrul oraș, bucurându-se din plin de marile lui frumuseți.

În redarea textului s-au păstrat normele ortografice și punctuația din original; titlul și supratitlul aparțin redacției.

V. ȘIMANDAN, M. ȘTEFAN

La Legațiunea de la Roma fusese numit de curând Dl. Ion Văcărescu, Ministru la Bruxelles, despre care nu se știa nimic, decât că era părintele Elenei Văcărescu, Domnișoară de onoare la Palat și preferata Reginei.

Prima cunoștință cu familia noului Ministru s-a

făcut printr-un mic scandal. Socrul meu, Allievi, fiind președintele Consiliului de administrație al Căilor ferate italiene, am făcut toate intervențiile putincioase, pentru ca să se permită unui ciine al D-nei Văcărescu a călători în compartimentul stăpînei sale; ceea ce s-a putut

numai în parte, deoarece șefii de tren nu erau toți în curent cu permisiunea acordată ciinelui — de unde telegrame și scandal.

Cînd am făcut cunoștință cu numitul animal, am găsit că pielea lui nu merită atîta zdruincin, deoarece era o javră bătrînă și răgușită, care murdărea

Elena
Văcărescu —
prietena
muzelor

toate canapelele apartamentului Roccagiovine, unde era instalată pe atunci Legațiunea, în fașa Forului Traian.

Familia noului Ministru se compunea din D-na Văcărescu, recte „Coana Frosa”, din fiică-sa, D-ra Zoe — recte Joe, din cauza pronunției sale defectuoase — și din sus pomenitul cline, care era o căfea.

Din Familia Ministrului rămânea la București D-ra Elena Văcărescu — recte „Elencușa” — mărgăritarul familiei.

O scurtă descriere a persoanelor:

Dl. Jean Văcărescu — „Conu Enachiță” — era un bărbat foarte miop, cu musteața trasă la fier, cu dinții negri, cu o incapacitate de a pronunța pe r foarte accentuată și pururea cu o țigară de foi în gură. „Incapacitatea” constituie caracteristica sa — lucru foarte regretabil când te gîndești că omul acesta se cobora din una din cele mai nobile și autentice familii românești, cu reprezentanți iluștri, ca Ion Văcărescu poetul.

Coana Frosa, născută Fălcovianu, semăna la miopie cu soful său, era grasă și scurtă, plină de fumuri și încă amoretată de „Enachiță”, care o înșela, cu atîta nelegiuire, încît scandalul a durat pînă în preajma morții eroului. Din relațiile vinovate ale acestuia, cu una din femeile cele mai frumoase de acum 30 de ani, a rămas un copil (astăzi căpitan), care atît de mult seamănă cu tatăl său, încît denunță pe mai-că-sa.

Domnișoara Zoe, astăzi D-na Caribol, soția unui inocent, era victima aceleiași infirmități de vedere, exagerată pînă a duce cartea la urechie cînd citea.

În afară de clinele de sex femeesc care infesta casa, mai era o guvernantă engleză, chieată de Domnul la sine, care scotea sufletul slugilor.

Familia aceasta, de abia sosită la Roma, trăia într-o agitație continuă. Se simțea că așteaptă ceva sau se teme de ceva. Și, în adevăr, acest ceva se întimplă.

Într-o bună dimineață se zvonii că Principele moștenitor, Ferdinand, era înarmat de D-ra Văcărescu și că vrea s-o ia de soție cu consimțămîntul și sub îndemnul Reginei, și, ceea ce era mai grav, cu consimțămîntul Regelui.

O campanie violentă începu în presă. Nu erau invective, trivialități și minciuni cu care să nu fie acoperită această familie. Este adevărat că în reprezentațiunea sa actuală, nu era atrăgătoare. Viitoarea Regină ar fi avut de unchi pe ilustrul Claymoor, cronicarul lumesc [monden — n.r.] de la ziarul francez L'Indépendance Roumaine, un personaj incredibil, care purta brațelele [brățări?] ca femeile, unghii roze, un zmc de păr menit să-i astupe chelia de pe virful capului, și despre care unchiu se zicea că se gîdila. Un alt unchiu al ex viitoarei Regine era căpitanul Văcărescu, un scandalagiu înfumurat, chemat de Domnul la sine. Nu mai vorbesc de rudele colaterale de sex femeesc [...]

Oricum ar fi — la București, toată lumea era de acord pentru a striga împotriva Văcăreștilor. Regele, care la început fusese „pentru”, de îndată ce prinse de veste de curentul ostil ce se formă în clasele noastre dominante — cu intuiția simfului său practic, schimbă cîrma și se declară cu hotărîre „contra”.

Voi povesti mai departe sosirea sa [a lui Carol — n.r.] la Veneția.

Deocamdată, la București toate partidele se rosteau în contra căsătoriei românești, prin șefii lor, Carp, Cantacuzino, Sturdza, Florescu etc.; toate ziarele tălmăceau cu răutate gîndurile reginei; toți folicularii* și toți oratorii de cafenea invocau, ca niște inconștienți, „Divanul ad hoc”, „soarta Poloniei” și alte asemenea ineptii, fără să priceapă că buba trecutului, năzuința la tron, era tîmăduită cu desăvîrșire, și că, astăzi, era de-o importanță capitală de a strecura sânge românesc în vinele unei dinastii străine, destul de mediocră prin însușirile sale proprii.

În aceste împrejurări, Regina, părăsită de toată lumea, plecă din țară. Nervii săi zdruncinați îi produceau o bizară paralizie infantilă, împiedecînd-o de a umbla; de aceea ceru să meargă la Veneția, unde gondola permite tuturor schiopilor să creadă că nimeni nu se servește de picioarele sale.

Noi, cei de la Legațiunea de la Roma, primirăm ordin

* Franțuzism derivat dintr-un termen desemnînd un gazetar de proastă calitate, un pamfletar fără talent și fără scrupule — n.r.

să ne punem la dispoziția Maiestății Sale.

Trebuie să explic că în intervalul acesta, Dl. Ion Văcărescu părăsise palatul Roccagiovine, ducându-se la București în concediu, unde mai mult sau mai puțin fusese rugată să-și dea dimisia. În-sărcinat cu Afaceri, rămăsese Dl. Edgard Mavrocordat, atunci Prim Secretar la Legație, acum Ministru la Viena*. Acest bogat, zgârcit și prost bărbat era ceea ce se cheamă „un bon garçon”. Prin nașterea și legăturile sale de familie ar fi înclinat către o hotărâtă opoziție în contra Văcăreștilor; găsindu-se însă la fața locului, o scâlda.

Cînd ajunserăm noi la Veneția, Regina era deja instalată la Otelul Danieli. Curtea sa se compunea din D-rul Theodori și D-ra Theodori, fără aghiotanți. Un personaj sinistru fusese desgropat de la Florența, unde mușcăia de mulți ani, prințul Mișu Ghika [...]. Acest personaj plicticos făcea cîte o scenă pe fiecare zi, ba că nu i se da locul de onoare la masă, ba că nu i se zicea „mon prince” cu gura destul de plină, pînă ce, în fine, fu trimis de unde venise. Nu mult după plecarea acestuia, sosi într-o zi un alt personaj, care se da drept

* Omul acesta, absolut insuficient, s-a menținut în carieră, prin influența cumnatului său Dl. Nicu Filipescu și prin violența de spirit a soției sale, D-na Irena Mavrocordat, născută Blarenberg, care în tinerețe s-a lăcomit la dulciurile vieții peste măsură. În timpul destul de scurt al șederii sale în Roma a dat loc la un mic scandal, apărînd într-o lojă, la teatru, cu Dl. Henri Cătarci, pe cînd bărbatul era expedit în concediu la București. Regina Margareta [a Italiei], care era de față, a strîmbat din nas. (nota aparține lui D. Zamfirescu).

amicul devotat și respectuos al Reginei și care era secretarul și casierul său sub numele de „chef des commandements” [seful comandamentelor — n.r.], Dl. Scheffer. Acesta pretindea că fugise din țară, strecurîndu-se peste munți ca un contrabandist și sosise la Veneția înfruntînd cele mai mari greutăți. Particularitatea sa stă în faptul că rîdea vecinic, probabil ca să-și arate dinții. Obiceaiul acesta îi da un aer de intimitate cu Suverana țării, care nu putea să convină unui Român. Regina gusta veseliea zgomotoasă a acestui elvețian, ce părea a fi sincer, deși prost crescut. S-a văzut mai tîrziu că era, cu adevărat, prost crescut, dar nu era sincer. După cîtva timp, cînd lucrurile s-au liniștit și Regina s-a întors în țară, Dl. acesta, trimis la plimbare, și-a răzbunat, publicînd un roman mizerabil, în care Regina era prezentată ca prăpădită de dragoste, iar el eroul, ca un estet decadent. În cercul intim al Curții i se zicea în glumă „dicadent”.

Viața pe care o dădeam la început, înainte de sosirea Elencușei Văcărescu și de sosirea Regelui, era încîntătoare.

Dimineața, cînd Regina nu-mi da vreo poruncă de îndeplinit, eram liber. Fusesem la Veneția de mai multe ori, dar tot pe fugă, alergînd prin galerii și biserici, fără belșugul de timp de care dispuneam acum și fără înlesnirile ce ni se făceau astăzi de către Administrația italiană în fațrul Suveranei noastre.

Prin urmare, dimineața mă duceam la Lido, unde Marea Adriatică părea a se împodobi cu strălucirea luminei celei mai candidă, pe fondul diafan al apelor sale. O madonă de Carlo Dolci**, cu vîlul albastru pe fruntea virginală. Nevoia sufletească de idealitate, în care lumea reală intră ca o pasăre venită de departe, mă sufoca. Nu puteam să definesc ce era — dar erau toate la un loc: femei în haine albe, cu ochi nelegiuți; flori animate de balcoane; plinze portocalii de pescari, ce fluturau pe azurul cerului; tinerețea mea cea puternică, a cărei vecinică dorință de frumos ar fi voit să cucerească aerul, apa, trecutul, prezentul și viitorul, rezumate în Veneția adorabilă.

La orele 2, ne regăseam împrejurul mesei. Regina dădea numai lăpturi [lactate — n.r.] și fructe, întinsă pe o canapea strălucită, cu o mîsufă înaltă alături. Doctorul Theodori ciugulea, ca un cal bătrîn ce trage din iele numai ghizdeiul [plantă asemănătoare trifoiului — n.r.]; D-ra Theodori nu vedea ce înghite, gata să sară la cel mai mic gest al Reginei; „Prințul Mișu” clămpănea a pustiu; Edgard Mavrocordat vorbea gîjiit și bea cu plăcere. Așa că, un singur om mîncea: eu. De la 8 dimineața pînă la 2 după prînz, cu o baie de mare la mijloc și cu zimbire după toate femeile cu nuri — mă bîntuia o poftă de mîncare formidabilă. Se vede că împlineam această func-

** Pictor florentin (1616-1686) — n.r.

fiine animată cu sinceritatea omului sănătos, care nu se strimbă, nici nu glumește cu cele sfinte. Fapt este, că atunci când nu eram eu la masă, Regina minca fără poftă. De unde, un decret regal pe care-l păstrez și acum, iscălit „Eli-saveta”, prin care mi se revoca dreptul de a primi invitații la dejun, „pentru cauză de utilitate dinastică”. Dr. Theodori, medicul nostru „în cap”* era însărcinat cu aducerea la înde-

departe, pe canale della Giudea sau pe lagune, pînă la satele de prin prejur, și adesea întâlneam nunți, înmormintări, serenade, tot felul de saltanaturi [alai-uri — n.r.], pline de culoare și originalitate. Cîteodată, seara, în lumina crepusculară cea mai străvezie, ne opream să ascultăm pescarii de pe ambele maluri ale canalului della Giudea care rosteau în cor stanțele lui Torquato Tasso** din Gerusalemme liberata

amouri eroice, scripitoarea lumină a Orientului către care Venetia a năzuit pure-rea [...]

Cînd se întuneca bine, alunecam către San Giorgio Maggiore, de unde mergeam la Rivo dei Schiavoni și intram în Canal Grande, să ascultăm serenadele de pe la oțeluri. Minunea cerului înstelat răsărea în fundul apelor, iar pe suprafața lor pluteau lampioanele de la bărcile muzicanților.

„Regina minca
numai lăpturi
și fructe,
întînea
pe o canapea
strălucită,
cu o măsujă
înaltă
alături”

plinire a „prezentului decret”.

După masă și după odihnă, venea ceasul încîntător al plimbării. Coborînd scările în portantină [litieră, lectică — n.r.] Regina se instala în gondola sa elegantă, al cărui valtrap, livit cu purpură, plutea pe apă ca o mantie. Umblam

[„Ierusalimul liberat”—n.r.]. Lucrul acesta, de necrezut, este adevărat și real. Simplitii pescari, neștiutori de carte, moștenesc din tată în fiu poezia „scrisă” a unui om, pe care au învățat-o pe de-a rostul tocmai fiindcă răspunde mai mult decît toate geniului lor național: bravura medievală,

Pînă la sosirea Elencușei Văcărescu, niciodată nu se pomeni numele său. O conspirație a tăcerii părea statornicită între noi toți, pentru a nu reaminti Suveranei cauza exilului.

Intr-o zi, intrînd în salonul Reginei, o găsim veselă:
— Știi ceva interesant...
Mîine vine Pierre Loti***.

* Traducere textuală după expresia franceză en chef („su-
prem”) — n.r.

** Poet renașcentist italian
(1544-1595) — n.r.

***Adevăratul său nume Julien
Vlaud (1850-1923) scriitor fran-
cez, ofițer de marină — n.r.

Eu mă închinam pînă la pămînt. Regina cînta în diti-rambe talentul acestui mare scriitor, a cărui limbă dă senzații vizuale atît de puternice etc. etc.

Eu iar mă închinam pînă la pămînt.

— Ce-ți place mai mult din Pierre Loti?

— Tot ce a scris.

— Îmi pare bine... Fiindcă nu știu cum, parcă nu ești sincer.

— Maiestatea Voastră are dreptate. Nu sînt sincer.

Dar la ce servește sinceritatea unui cititor, cînd toată lumea are altă părere.

Regina făcu ochii mici și înclină capul pe o parte, cu o nespusă grație.

— O să te rog să fii gentil cu dînsul. Face sacrificii ca să vină să mă vadă... Este pe bordul unui vas de război, ca al doilea comandant...

— Sînt cu totul la ordinele Maiestății Voastre... Voi învăța pînă diseară pagini întregi din Pêcheurs

d'Islande [„Pescarii din Islanda”] și vom deveni buni prieteni.

— Te rog să nu rizi de dînsul.

— Niciodată nu aș îndrăzni...

— E un foarte mare talent.

Pe la vremea mesei, se răs-pîndi veste că mama Reginei, principesa de Wied, va veni în curînd la Veneția, pentru a hotărî pe fiică-sa să cedeze și să se întoarcă în țară. Scheffer se dădă la glume nesărate.

„O să te rog
să fii gentil
cu dînsul.
Face sacrificii
ca să vină
să mă vadă...”
(Pierre Loti,
în costum
oriental)

Manuscrisul se întrerupe aici. După cum se știe, Elena Văcărescu (1866-1947) a avut cu totul și cu totul altă traectorie. Stabilită la Paris (1891), s-a consacrat activității literare, publicînd poezii, proză și teatru în limba franceză în care sînt frecvente teme și realități românești. Strălucită conferențiară, a fost membră de onoare a Academiei Române.

Opera ei poetică (elogiată de Anatole France, de Paul Bourget, de Sully Prudhomme) a fost premiată de Academia Franceză, după recomandarea lui Lecomte de Lisle.

Elena Văcărescu a reprezentat cu strălucire spiritualitatea românească atît prin opera ei scriitoricească cît și printr-o serie de activități diplomatice și prin atitudinea ei antifascistă. În anul 1924 o găsim secretară a delegației române la Liga Națiunilor; în anii următori lucrează la Institutul internațional pentru cooperare intelectuală; e deseori alături de ilustriul nostru diplomat Nicolae Titulescu în dezbaterile privind problemele culturale și umanitare de la Geneva; în 1946 face parte din delegația României la Conferința de pace de la Paris.

FILĂ
DIN
ISTORIA
AUSTRALIEI

**A DOUA
NAȘTERE
A
UNUI
CONTINENT**

ANA BUDURA

Călătorul care poposește astăzi la Sydney își poate greu imagina cum arătau aceste meleaguri acum vreo 200 ani când, din corăbiile britanice, au coborât acolo cei dinții locuitori ai metropolei sudice. Probabil că nu există în lume alt oraș la temelia căruia să fi stat atâtea lacrimi, suferințe și îndoieli asupra viitorului său.

Mai întâi, mările involburate și neprietenoase ale emisferei sudice au fost înconjurate, timp de secole, de vălul misterului de nepătruns ce acoperea în genere continentul austral. Navigatorii indieni și chinezi povesteau despre existența unor animale înfricoșătoare care agitău apele acelor mări și trăgeau în adâncuri ucigașe orice călător îndrăzneț. Navigatorii spanioli și portughezi însemnau pe hărțile lor: Terra Australis Incognita, biziindu-se doar pe presupunerea că acolo, în zonele sudice, trebuia neapărat să existe un continent care să „contrabalanseze greutatea celor din emisfera boreală“. În orice caz, Terra Australis a rămas ultimul continent descoperit și luat în stăpânire de puterile europene. Dar descoperirea lui n-a dat naștere unor povești despre un nou El Dorado cu comori fabuloase. Dimpotrivă. Iată cu ce impresii a plecat de acolo călătorul englez William Dampier care, în 1688 și în 1699, ajunsese pe coasta de nord-vest a Australiei:

„Pământul, format dintr-un sol nisipos, sărac în apă, izbutește totuși să hrănească diferiți copaci. Aceștia nu sînt însă groși și nici prea mari. Sub copaci crește o iarbă cu fir destul de lung, dar foarte subțire. N-am văzut arbori cu fructe sau poame — scria Dampier. N-am văzut nici un fel de animal și nici o urmă de fiară, decît o dată și aceea părea a fi pasul unui animal de mărimea unui dulău... Nici marea nu e prea bogată în pește... Locuitorii acestei țări sînt cei mai nenorociți dintre popoarele lumii... Nu au nici case, nici îmbrăcăminte din piei de animale, nu au nici oi, nici păsări, nici fructe ale pământului, ouă de struț etc...“. Și călătorul englez își încheia descrierea cu constatarea că acești locuitori n-ar putea fi puși la nici o muncă, întrucît darurile ieftine și hainele uzate oferite de corăbieri nu aveau pentru ei nici o valoare.

În secolul XVIII, cu posibilitățile sale de navigație sporite și cu nevoia mai presantă de noi dețuseuri și surse de materie primă, interesul pentru misterioasa Terra Australis a reînviat cu o nouă vigoare și, odată cu el, și speranța că poate navigatorii de pînă atunci se înșelaseră asupra ei. Exploratorii olandezi, francezi și ruși au pornit deci spre mările sudului. Anglia, marea putere comercială și colonială a secolului, nu putea rămîne, desigur, în afara cursei.

La 26 august 1768, corabia ENDEAVOUR a ridicat ancora de la Plymouth, sub comanda căpitanului James Cook. Pretextul oficial al călătoriei era o expediție științifică, trimisă să observe trecerea planetei Venus între Pământ și Soare în apropierea Insulei Tahiti — fenomen care urma să se repete abia peste alți 10 ani. Dar, în afară de instrucțiunile Societății Regale, J. Cook a mai primit și un plic sigilat cu mențiunea „secret”, prin care i se cerea ca, după observațiile științifice asupra planetei Venus, să navigheze spre sud până la latitudinea 40 în căutarea Terrei Australis Incognita. J. Cook a procedat întocmai și, la 29 aprilie 1770, a acostat într-un golf de pe țărmul estic al continentului, numit mai târziu de el Botany Bay.

Deși nu a fost primul navigator european care a pus piciorul pe pământ australian, Cook este socotit totuși descoperitorul lui, deoarece l-a luat în stăpânire pentru regele Angliei George III și urmașii săi. Călătorind spre nord de-a lungul țărmului răsăritean, el și-a notat impresiile despre Australia și locuitorii ei, constatând că, în starea de atunci, pământul nu producea aproape nimic bun de mâncat sau din ceea ce putea deveni marfă și, în consecință, nimic care să-i poată ispiți pe europeni să-și stabilească așezări acolo; el prevedea, totuși, posibilitatea ca, prin muncă, să se dobândească condiții favorabile omului alb. Notațiile despre băștinași relevau firea lor pașnică și timiditatea înăscută.

Pentru a evita supraaglomerarea temnițelor

În timp ce J. Cook se îndrepta spre patrie, în coloniile engleze din America se petreceau evenimente cu repercusiuni hotărâtoare asupra marilor posesiuni ale coloniilor britanice. Neizbutind în încercarea de a înăbuși mișcarea de independență, guvernul englez va trebui să recunoască existența Statelor Unite ale Americii și să înțeleagă că, așa cum se eliberaseră de dependența politică și economică față de Anglia, revoluționarii americani nu vor mai accepta nici „surplusul uman” al societății engleze care, datorită incapacității de adaptare, foamei și mizeriei, periclită „liniștea” și „ordinea” societății. Într-adevăr, dezvoltarea producției capitaliste fiind însoțită în Anglia de o bruscă accentuare a mizeriei maselor populare, guvernul căutau pe toate căile să scape de cei care nu se puteau adapta noului mod de producție și deveneau inutili. De altfel, încă din timpul domniei lui Carol II (1660-1685) fuseseră

sanctionate legi, care autorizau deportarea în America a celor ce se făceau vinovați de furtisaguri, vagabondaj și alte infracțiuni.

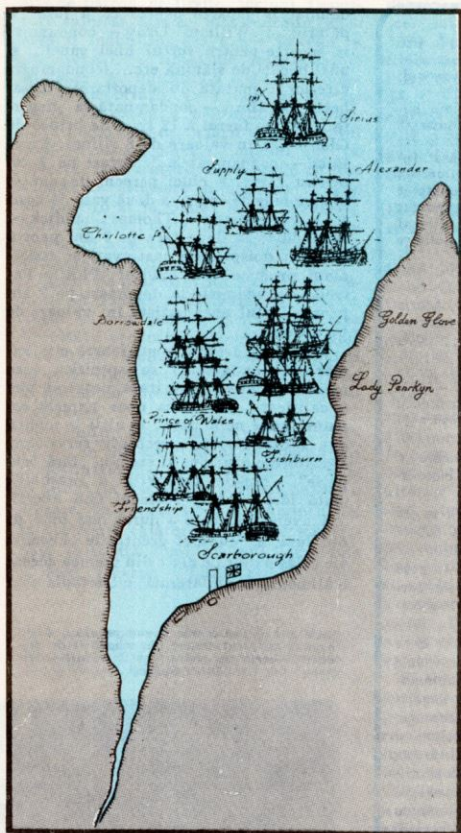
În dezbaterile parlamentare din anii care au urmat, problema criminalității, a reeducării celor întemnițați a revenit cu o acuitate crescândă. Tot mai mulți oratori se exprimau în favoarea deportării la Botany Bay, loc care oferea multe avantaje economice și chiar politice. Căci, în afara costului mult redus al întreținerii deținuților deportați și al distanței mari de patrie, care făcea practic imposibilă o evadare, promotorii acestei idei prevedeau și perspectiva dezvoltării comerțului și navigației și, desigur, prevenirea primejdiei ca alte țări, în primul rând Franța, să ocupe întinsul continent Terra Australis. Ei argumentau că prin înmulțirea populației albe de origine anglo-saxonă — care, mai devreme sau mai târziu, își va organiza un guvern al său — se vor obține importante avantaje pentru Anglia.

Și într-adevăr, această opinie și-a croit drum sigur și s-a impus. Încît, în august 1786, lordul Sydney, secretarul Ministerului de Interne, a anunțat că la Botany Bay, pe coasta de est a Australiei, se va organiza o așezare în care delincvenții și infractorii condamnați vor fi deportați pe durata termenului lor de detenție, cerind trezoreriei să procedeze la constituirea primei flote pentru transportarea lor și să se îngrijească de personalul însoțitor, precum și de proviziile, animalele și semintele necesare ființării acestor așezări. Iar în mesajul tronului din anul 1787, regele George III a declarat: „La indicațiile mele, a fost elaborat un plan pentru deportarea unui număr de criminali, în vederea înlăturării inconvenientelor care se ivesc din cauza supraaglomerării închisorilor în diferitele părți ale regatului. Nu mă îndoiesc că veți lua măsurile necesare în acest scop”.

Prin această hotărîre a fost semnat actul de naștere al orașului Sydney.

Flota intia ridică ancorele

Comandant al Flotei intia a fost numit Arthur Phillip. Nici un militar nu mai fusese pînă atunci însărcinat cu un asemenea convoi și cu o asemenea misiune. A. Phillip era mai marele unei flote alcătuite din 11 corăbii, destinate unui port îndepărtat unde, pînă în acel moment, ancorase doar un singur vas englez și avea înainte-i o călătorie pe mări necunoscute, către un pământ necunoscut, unde trebuia să întemeieze o nouă colonie, un avanpost al Imperiului englez, cu un material uman care părea aprioric incapabil de fapte laudabile. Cu o întîrziere de

Sydney Cove, după debarcarea Flotei întâia

cîteva luni, în ziua de 13 mai 1787 corăbiile Flotei întâia au părăsit Anglia.

În ciuda pregătirilor, curînd s-a văzut, totuși, că lipseau lucruri ce au creat greutăți considerabile în cursul traversării, dar mai ales după sosirea la destinație. Comandantul flotei uitase, de exemplu, lista deportaților cu termenele pedepșelor, ceea ce avea să dea mai târziu multă bătaie de cap guvernatorului și administrației. Apoi s-a constatat lipsa muniției

lor majoritate, țărani săraci gonîți de pe pămînturile lor și incapabili să găsească de lucru în oraș. Crimele lor se rezumau, în general, la sustragerea de obiecte de îmbrăcăminte și de alimente, foarte rar la furtul de vite sau cai. În lunga listă a deportaților nu se găsea nici un condamnat care să fi comis un furt prin spargere sau tilhărie la drumul mare. Iată cîteva exemple, culese din cartea doctorului John Cobley: John Parker — con-

pentru muschetele celor 160 soldați ce însoțeau convoiul și aveau misiunea de a apăra vasele și a-i păzi pe infractori în timpul călătoriei. Lipseau chiar și lucruri esențiale pentru aplicarea prevederilor cu privire la întemeierea coloniei, care urma să devină în doi ani, așa cum s-a prevăzut, independentă de proviziile din Anglia. Nu fusese trimis, de pildă, nici un cunoscător în ale agriculturii și creșterii vitelor, deși instrucțiunile indicau clar: să se înceapă numaidecît cultivarea pămîntului. Nu fusese inclus printre călători cunoscători în geologie și botanică, atît de necesari pentru cercetarea țării necunoscute. La selectarea deportaților nu se ținuse seama ca cei trimiși în noua colonie să fie apți de muncă și calificați în vreo meserie. Lipseau uneltele; Flota întâia nu ducea, de exemplu, nici un plug. Toate acestea prevesteau limpede greutățile care-i așteptau pe noii veniți după debarcare.

În sfîrșit, cine erau cei peste 700 criminali deportați? Ce crime săvîrșiseră?

Lucrarea doctorului John Cobley: **The Crimes of the First Fleet Convicts** risipește orice îndoială asupra provenienței acestor oameni. Nu erau rebeli politici, cum au încercat unii să-i prezinte, ci acel „surplus uman” de care dezvoltarea capitalistă căuta să scape. Într-adevăr, cei 733 deportați erau, în covîrșitoarea

Ca și în cele două Americi sau în alte părți ale lumii, colonizarea Australiei s-a însoțit de un veritabil genocid, soldat cu pieirea imensei majorități a populației băștinașe. Într-unul din numerele sale viitoare, revista noastră se va ocupa în mod special de acest fenomen. Până atunci, ni s-a părut interesant să prezentăm cititorilor un scurt extras dintr-un articol consacrat acestei probleme de către un cunoscut săptămânal american, pe care nimeni nu-l suspectează de tendințe politice revoluționare.

Ei au fost primii australieni și sînt singurii locuitori ai continentului lor care nu descind din imigranți. Totuși, istoria băștinașilor din imensa insulă este un adevărat monument de asuprire rasială. Încă de la început, coloniștii albi au ucis pe autohtoni fără nici un scrupul, iar în sec. XIX asasinatul în masă — prin împușcare sau otrăvire — era un procedeu curent. În cele din urmă, băștinașii s-au refugiat în regiunile pustii din interiorul țării, unde procesul de exterminare a continuat datorită maladiilor și alcoolismului.

Pînă și astăzi urmele asupririi se fac simțite în rîndurile celor 140 000 supraviețuitori. Persecutați de concetățenii lor albi, băștinașii locuiesc și acum în zone și cartiere aparte, fiind victimele unei flagrante discriminări, mai ales în materie de salarizare și învățămînt.

Dar toate acestea sînt pe cale de a se schimba — în măsura în care cuvintele pot fi traduse în fapte [...] Primul ministru laburist Gough Williams s-a angajat să pună punct, o dată pentru totdeauna, întunecatului capitol al rasismului [...] Parlamentul e gata să ia în dezbateră [...] o lege împotriva discriminării, pe care laburiștii o consideră drept calea spre salvarea morală a albilor din Australia și spre eliberarea fizică a populației autohtone [...]

Dar dincolo de teama că legislația nu va fi aplicată, băștinașii se întreabă cît este de adecvată situației o lege care cere doar abolirea tratamentului preferențial pentru indiferent ce rasă, fără a menționa în mod expres pe indigeni. Ca în multe alte țări, moștenirea rasismului rămîne puternică în Australia și o singură lege nu e decît primul pas pe lungul drum spre adevărată egalitate.

(Din *Newsweek*, vol. LXXXII, nr. 10, 3 septembrie, 1973)

damnat la moarte pentru că a furat o pălărie...; William Okay — condamnat la moarte pentru furtul unei șunci... și unei bucați de slănină etc... (condamnare ulterior comutată în deportare); Elisabeth Beckford — condamnată la deportare pentru furtul a 12 livre de brînză de Gloucester în valoare de 8 șilingi; Peter Bond — condamnat la deportare pe 7 ani pentru furtul a cinci perechi de ciorapi, al unei oale de cupru, a două vase de cositor și a trei giște vii; Thomas Chaddick — condamnat la deportare pe 7 ani pentru furtul a doisprezece castraveți și stricăciuni produse unei grădini; Phillip Farrell — condamnat la deportare pe 7 ani pentru furtul unei batiste în valoare de un șiling...

Numai în dreptul unui foarte mic număr de condamnați se specifica vreo meserie. Marea majoritate neavînd nici o calificare, se indica doar numele comune unde munciseră; la alții se menționa că erau servitori, respectiv servitoare, spălătorese sau, pur și simplu, „fără ocupație”, „femeie nefericită a orașului”, „fată fără noroc”, „oameni fără avere”.

Traversarea, care a durat mai bine de opt luni, a cunoscut greutățile obișnuite ale călătoriilor pe mare din vremea aceea; o alimentație unilaterală, monotonia unor

„Am fost silit să convoc Curtea penală... Acești oameni au furat desori din magazinele de provizii” — scria cu amărăciune A. Phillip, lordului Sydney

zile ce păreau nesfârșite, furtuni. Deportatii sufereau însă cel mai mult din cauza aerului înăbușitor din calele navelor, a înghesuiei, a lipsei de îmbrăcăminte adecvată. A. Phillip s-a comportat omenos cu deportatii. Le-a asigurat aceeași hrană, cu excepția băuturilor alcoolice, ca și soldaților; deportatii aveau dreptul să-și petreacă o parte a timpului liber pe coastă, fără lanțuri. În Tenerife au fost cumpărate alimente proaspete; la Rio de Janeiro și la Capul Bunei Speranțe, la fel. Și totuși de la îmbarcare și pînă la sosirea în Australia, au murit 36 bărbați, 4 femei și 5 copii.

La Rio de Janeiro și la Capul Bunei Speranțe, A. Phillip a cumpărat și tot ce a crezut că era necesar pentru începerea activității productive în colonie: animale domestice, semințe de cereale, puieți de pomi fructiferi. Acum corăbiile flotei se îndreptau direct spre coasta de est a Australiei.

A. Phillip s-a îmbarcat pe bricul SUPPLY și în ziua de 15 ianuarie 1788 a ajuns la destinație, dar foarte repede a conchis că golful nu era un loc potrivit pentru o așezare. În același timp și-a amintit că, în descrierea călătoriei sale, Cook menționase existența unui alt golf, numit de el Port Jackson. Phillip s-a îndreptat

dar spre nord, găsind, spre bucuria lui „cel mai minunat port din lume, în care 1000 corăbii se pot adăposti concomitent, ferite de vînt și ancorînd direct la mal, întrucît apa e foarte adîncă”. A hotărît deci că acolo se va înființa așezarea. În cîntea lordului Sydney a numit unul din golfuri Sydney Cove și a ordonat ca întreaga flotă să se deplaseze spre Port Jackson, respectiv în Sydney Cove.

Debarcarea a început la 26 ianuarie 1788, dată care pînă azi e sărbătorită ca ziua națională a Australiei.

La 7 februarie 1788 a avut loc solemnitatea înființării oficiale a noii colonii: New South Wales („Noua Galie de Sud”) în cadrul căreia s-a dat citire actului de investire a lui A. Phillip în funcția de căpitan general și guvernator general, avînd sub jurisdicția sa „toate teritoriile numite Noua Galie de Sud, de la Capul York și punctul 43° 39' latitudine sudică spre vest pînă la meridianul 100° 35' longitudine estică”, socotite la Greenwich. În acest spațiu erau cuprinse „toate insulele, forturile și orașele ce se vor construi ulterior”. Salve de muschetă și un banchet oferit de guvernatorul general au încheiat ceremonia. Ofițerul Clarke, de pe corabia FRIENDSHIP, care și-a notat impresiile produse de solemnitate ne dă și unele indicii despre starea de spirit a multora din cei aflați acolo, încheind astfel: „Dar oiaia sacrificată ieri dimineața a fost plină de viermi; cred că nimic nu va ține în această țară”.

Și într-adevăr, nu erau prea multe lucruri care să-i poată incita către optimism pe primii coloniști. Operațiile de debarcare se desfășurau încet, lipsa mîinii de lucru calificată întîrzia construirea caselor, uneltele de muncă erau de proastă calitate; securile se toceau în esența tare a eucaliptilor; proviziile erau atacate de șobolani, cerealele dospeau, carnea sărată se altera.

La 15 mai 1788, A. Phillip scria de aceea cu amărăciune lordului Sydney:

„Oamenii au fost sănătoși la debarcare, dar a apărut scorbutul și acum bîntuie în modul cel mai cumplit [...] Numai 42 deportați sînt tîmplari și acum, cînd ploile au început să cadă, e neapărată nevoie de adăposturi [...] Nu veți fi mirat că am fost silit să convoc Curtea penală. Șase oameni au fost condamnați la moarte [...], acești oameni au furat deseori din magazinele de provizii [...] Munca grea cerută de defrișare ne permite numai cultivarea

Ilustrațiile reproausede Magazin istoric au fost puse la dispoziția autoarei de către Comisia de administrare a Bibliotecii statului New South Wales și Biblioteca Mitchell din Sydney

MICROCRONOLOGIE

— Australia, continent din emisfera sudică, stat suveran, membru al Commonwealthului britanic, are o suprafață de 7 704 000 km². Capitala: Canberra. Cele mai mari orașe: Sydney, Melbourne, Brisbane, Adelaide, Perth.

1606

— Descoperită mai întâi de navigatori portughezi în sec. XVI, Australia este explorată pentru prima oară de olandezi de unde și numele de Noua Olandă.

1688 și 1699

— Navigatorul britanic William Dampier (1652-1715) descoperă Golful Shark și explorează țărmurile de nord-vest ale Australiei.

1768-1771

— Cook descoperă țărmul estic al Australiei și Marea Barieră de Corali.

1786

— Lordul Sydney anunță intenția guvernului englez de a crea, pe coasta de est a Australiei, o colonie în care delincvenții și infractorii condamnați să fie deportați pe durata termenului lor de detenție.

1787

18 mai — plecarea Flotei întâia către Australia.

1788

26 ianuarie — începe debarcarea noilor sosiți; ziua națională a Australiei.

7 februarie — solemnitatea înființării oficiale a noii colonii (Noua Galie de Sud).

1794-1796

— Sunt aduse în Australia primele oi merinos (astăzi Australia ocupă primul loc în lume la creșterea oilor).

1814

— Noua țară capătă numele de Australia.

1821

— La Londra sunt vindute primele baloturi de lână australiană.

1824

— Insulele Bathurst și Melville sunt anexate Australiei.

1827

— Instituirea suveranității Angliei asupra întregului teritoriu al Australiei.

1830

— Coloniiștii englezi duc un război de exterminare împotriva băștinășilor din Tara van Diemen (Tasmania)*.

1835

— Întemeierea orașului Melbourne.

1850

— În Noua Galie de Sud începe construcția primei căi ferate; la Sydney este întemeiată Universitatea.

1856

— Primii în lume, muncitorii din Newcastle obțin recunoașterea zilei de muncă de 8 ore.

1901

1 ianuarie — proclamarea oficială a Uniunii Australiene, ca dominion în cadrul Imperiului britanic.

* Vezi Magazin Istoric, nr. 11/1972.

a opt acri cu griu și orz. Numărul imens de furnici și șoareci de câmp face recolta noastră foarte nesigură [...] O parte din animalele aduse de la Capul Bunei Speranțe s-a pierdut, resursele de pește sînt de asemenea nesigure [...] Cred că veți înțelege necesitatea aprovizionării pentru un timp de patru sau cinci ani cu alimente, îmbrăcăminte, încălțăminte".

Phillip a explorat atent golful, a căutat terenuri bune pentru culturi și apă potabilă, s-a îngrijit de viitoarea configurație a așezării, schițînd un plan al orașului cu străzi largi de circa 70 metri, cu clădiri publice, cu spații vaste în jur spre a permite mărirea lor ulterioară.

În general, primul an de existență a coloniei s-a încheiat cu multe îndoieli în viitorul ei, îndoieli pe care nici anii următori n-au izbutit să le risipească. Noua așezare nu se dovedea a fi prea generoasă, iar rațiile din magazinele statului trebuiau reduse săptămîină de săptămîină. Proviiziile cerute nu soseau. Corabia GUARDIAN, trimisă din Anglia la insistențele lui Phillip, s-a ciocnit cu un iceberg și a trebuit să-și arunce încărcătura peste bord, iar SIRIUS, trimisă din Australia la Capul Bunei Speranțe după provizii, a eșuat. În schimb a sosit corabia LADY JULIANA, aducînd 222 femei deportate, urmată de alte nave, de asemenea cu deportați; noii veniți abia se țineau pe picioare și mureau în număr mare după debarcare. Cu alte cuvinte erau o povară și nu un sprijin pentru rezolvarea problemelor vitale ale coloniei. Phillip privea cu îngrijorare proviziile sărace aduse de corăbii. Activitatea de construcții și defrișări trebuia redusă la cîteva ore pe zi.

În plus, în afară de aceste greutăți, Phillip mai avea de luptat și cu atmosfera nesănătoasă din rîndul marinarilor și ofițerilor săi. Din cauza „febrei de baracă", adică a nervozității pricinuite de lipsa de activitate și de îndatoriri precise, militarii se certau pentru orice nimicuri, pricinuind multe greutăți coloniei.

Gubernurul făcea eforturi să elaboreze măsuri eficiente spre a stimula producția. Cu excepția teritoriului desemnat pentru oraș și a unor rezervații, care trebuiau să rămînă proprietate coroanei, el a hotărît să pună la dispoziția fiecărui deportat al cărui termen de detențiune expira, 30 acri de pămînt, 50 dacă era căsătorit și cîte 10 pentru fiecare copil. Ofițerii

(Continuare în p. 32)

ÎNTE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE

Interviu cu

acad. prof. **IORGU IORDAN**

● Elev al „Vieții românești” ● Moartea lui Petre Andrei ● Studenții legionari sabotează examenele ● C. Stere și răscoalele din 1907 ● Răzeshul Geană și boierul-poet Costache Conachi ● Profesorul polițist ● Vorbirea — depozitar al trecutului

Obținusem din partea acad. prof. Iorgu Iordan consimțământul pentru un interviu. În țară se sărbătorea împlinirea a patru decenii de la înființarea Comitetului Național Antifascist*. Inițial, despre aceasta urma să ne vorbească distinsul nostru interlocutor, rememorând acel timp de luptă împotriva primejdii care amenințau țara. Dar, pe parcursul celor câteva ceasuri cât a durat convorbirea — de fapt aproape un monolog, rostit într-o cadență liniștită, întreruptă din când în când doar de întrebările mele — interviul plănuț s-a transformat într-o emoționantă confesiune, care a evocat fapte și întâmplări din peste opt decenii de viață. Transcriind de pe banda magnetofonului convorbirea, „așezind-o” în pagină, am renunțat la multe din întrebările care n-ar fi făcut, acum, decât să segmenteze un flux continuu, al amintirilor.

— Din momentul în care v-a apărut semnătura pe Manifestul Comitetului Național Antifascist, deci din care s-a știut că faceți parte din acest comitet, că sînteți președintele lui, n-ați avut de suferit? — După ce a fost dizolvat comitetul, la sfîrșitul lui noiembrie 1934, ziarele de dreapta au început o aprigă campanie împotriva noastră, a foștilor membri ai Comitetului Național Antifascist. Eram acuzați

de comunism. Nis-au făcut percheziții chiar în seara zilei cînd s-a hotărît desființarea comitetului.

— Erați membru al Partidului Comunist?

— Nu, pînă în 1930 am fost țărănist. În 1930, fiind încă la putere țărăniștii și constatînd că politica lor efectivă nu se deosebește prin nimic în bine de politica liberalilor și de politica averescanilor, mi-am dat demisia și am rămas cetățean neînregimentat în partid.

Și, cum spun, ziarele de dreapta, în frunte cu Uni-

* Vezi Magazin Istoric, nr. 7/1973.

versul au început să ne atace. Ani de zile am fost atacat, citeodată chiar în mod infam.

— **Colegii de catedră, ceilalți profesori de la Universitatea din Iași cum priveau activitatea dvs.?**

— Majoritatea erau alături de mine, în sensul că nu vedeau în atitudinea mea un lucru rău. Dimpotrivă, în 1938-1939, când continua campania împotriva mea, am fost ales decan având majoritatea voturilor lor. Mulți dintre profesori erau țărâniști: printre ei, Mihail Ralea, Petre Andrei. Alții, erau alături de mine pentru că erau împotriva legionarilor și cuziștilor. De partea acestora se afla o minoritate dintre profesori, cei mai mulți medici ocri pe plan profesional și, inferiori, omereste vorbind. Țin minte un profesor de franceză, un anume Șerban, care a fost și prefect de poliție. Conducea anchetele contra studenților comuniști, asista la maltratarea lor. Cred că participa și el activ la aceste maltratări. Cu el nu aveam relații, îl disprețuiam. Ajunseser profesor pe căi ilegale. Mi-aduc aminte că la o ședință a consiliului profesoral a venit în discuție pe neașteptate nu știu ce problemă politică și atunci m-am adresat decanului cu întrebarea: „D-le decan, vă rog să întrebați pe domnul Șerban, căci eu n-am relații personale cu el, dacă mai este în serviciul poliției, ca să știm cum vorbim aici”. Și Șerban, deși de obicei era foarte obraznic, s-a înroșit și n-a spus nimic. Pentru că el, așa cum se proceda adesea pe atunci, ca să poată fi numit prefect de poliție, a trebuit să fie întâi agent informator.

După ce au venit legionarii la putere, în septembrie 1940, mi s-au făcut percheziții — una din ele în ziua de 4 octombrie când s-a făcut o descin-

dere și la locuința lui Petre Andrei. Locuia pe aceeași stradă cu mine, la o distanță mică. Și imi aduc aminte că, la vreun ceas și jumătate de la începerea percheziției la mine, a sunat telefonul. Soția mea s-a dus la telefon, a ascultat ce-a ascultat și odată s-a întors spre agenți. Erau vreo cinci-șase, printre care trei polițiști de carieră și vreo trei din „poliția legionară” — tineri, cred că erau studenți. Și la Andrei tot așa trebuie să fi decurs lucrurile. La el a fost prefectul poliției, la mine a venit directorul prefecturii. Și soția mea a strigat: „Ce-ați făcut — l-ați omorât pe Andrei!”. Telefonase de la universitate secretarul general că Andrei se sinucisese. Într-adevăr, el se pregătise dinainte pentru aceasta: avea ciamură de potasiu și, în timpul percheziției, a intrat în baie, a luat otrava prăbușindu-se în câteva clipe*.

După percheziție, seara, m-au luat și m-au dus la București. Am stat aici șapte-opt zile. La 1 noiembrie 1940 am fost suspendat din învățământ. După eșecul rebeliunii legionare din ianuarie 1941, am fost readus la catedră.

— **Care era starea de spirit a studenților ieșeni din acea perioadă?**

— Țin minte că în 1937 Gh. Cuza, băiatul lui A.C. Cuza, a adresat în Parlament o interpelare despre comunismul în școli. Printre altele, amintesc că ne-a luat atunci apărarea Victor Iamandi, care era ministru în guvernul liberal aflat la putere. Poate și de aceea l-au asasinat legionarii mai apoi la Jilava.

Și, cum spun, am aflat din interpelarea lui Gh. Cuza (el era informat, fiindcă avea legături cu Siguranta, cu Poliția) că la Universitatea din Iași — care în

1937 avea vreo 5 000 studenți — numai vreo 600 studenți erau cuziști și legionari; 1 700, spunea el, erau comuniști și restul erau neutri — să zicem. Dar, când se puneau vreo problemă mai importantă, aceștia mergeau cu antifasciști. Fapt a fost că pe vremea când eram eu decan la Iași s-au făcut alegeri pentru comitetul Societății studenților de la Facultatea de litere și filozofie. Au fost două liste, una legionară și alta democratică. În timpul alegerilor legionarii și-au dat seama că pierd partida și atunci au furat urnele. Cei care conduceau oficial alegerile m-au informat de aceasta pe mine ca decan. Am convocat comisia disciplinară, alcătuită din profesori care, anchetând cazul, a constatat că intrădevar urnele fuseseră furate de către patru studenți legionari. Cei găsiți vinovați au fost exmatriculați din facultate. Chestiunea a fost trimisă apoi la Senatul Universității și Senatul nu numai că a aprobat hotărîrea facultății noastre, dar a adăugat un articol în plus la această hotărîre: exmatricularea respectivilor din toate facultățile ieșene.

Bineînțeles, când au venit la putere, legionarii au căutat să se răzbune: s-au prezentat la mine acasă, spunându-mi că dorința lor este să nu țin examene. Le-am răspuns că în această privință eu nu pot asculta decît de autoritatea de care depind. Examenele sînt o obligație legală a unui profesor, așa cum sînt obligație legală cursurile și seminariile și, prin urmare, nu pot urma decît instrucțiunile Ministerului Învățămîntului. De altfel, am informat atunci printr-o telegramă și ministrul și pe generalul Antonescu, că studenții legionari încearcă să mă împiedice să țin examenele.

— **Ați primit vreun răspuns la telegramă?**

* Vezi și Magazin Istoric, nr. 8/1967.

— Nu, n-am primit și studenții aceia legionari au venit într-o zi în sala de examen. Au intrat acolo, au început să strige, să urle ca niște sălbatici, căutând să împiedice susținerea examenului.

**— Dacă ar fi să cău-
tați o explicație atitudi-
nii dvs....**

— Antifascist pot spune că am fost dintotdeauna. Și nu numai din cauza formației mele. Izvorul principal cred că a constat în aceea că m-a interesat întotdeauna ce se întimplă și cu alții, nu numai ce se petrece cu mine și cu ai mei. Pot spune că, destul de timpuriu, m-a preocupat în mai mare măsură ce se întimplă cu alții, adică ce se petrece în țară, decît ce se întimplă cu mine. Omul se naște cu un fel de sensibilitate care nu-l face să fie indiferent la ce se petrece în jurul lui.

**— Ce anume socotiți
că a influențat în mod
deosebit formarea ace-
stei sensibilități?**

— Ar trebui s-o luăm de la începuturi. Căci originea mea își spune într-un fel cuvîntul. Sînt dintr-o familie de țărani. Un fel de țărani, pentru că părinții mei locuiau la oraș. Este vorba de Tecuci, oraș care acum 80-90 ani avea 7 000 locuitori. Oamenii trăiau aproape ca la țară, avînd aceleași ocupații ca și țărani — agricultori. Căpătaseră mai toți pămînt în 1894 — așa bănuiesc — drept urmare, relativ tirzie, a mișcărilor țărănești foarte serioase din 1888, anul nașterii mele. Am avut avantajul că, fiind vorba de un oraș, fie și foarte mic, exista acolo și un gimnaziu, primele clase ale liceului de pe vremuri. Așa se explică faptul că părinții mei care aveau de întreținut o familie numeroasă — am fost zece frați, eu fiind al patrulea născut — au putut totuși să mă dea la

gimnaziu, pe care l-am terminat în 1904. Dacă m-aș fi născut chiar la țară, este aproape sigur că n-aș fi putut să învăț mai departe, după terminarea școlii elementare.

După absolvirea primului ciclu de școală medie am reușit la un concurs de bursieri, așa că mi-am continuat studiile la celebrul liceu „Costache Negruzzi” din Iași, cunoscut pe vremea mea mai ales sub numele de Liceul Internat. L-am terminat în 1908. Printre altele, am avut acolo ca profesor la limba și literatura română pe Garabet Ibrăileanu, care a exercitat asupra mea o puternică influență — în primul rînd de natură umană. Ibrăileanu a influențat asupra noastră nu direct, ci prin activitatea sa de la revista **Viața românească**, apărută, după cum se știe, în 1906. Era o revistă de stînga pentru vremea aceea, de stînga burgheză, tolerantă în materie de drepturi și libertăți, atît personale cît și publice, adversara tuturor exceselor naționaliste și huliganice care existau în acel timp, e adevărat într-o măsură mult mai redusă decît după primul război mondial. Această atitudine a revistei se reflecta, prin forța lucrurilor, și în felul nostru de a gîndi, de a simți. Îmi aduc foarte bine aminte că noi, majoritatea elevilor lui Ibrăileanu, cînd era vorba să luăm atitudine într-o problemă politică deosebită, ne manifestam în sensul în care se manifesta **Viața românească** însăși.

Nu pot uita că în timpul marilor răscoale țărănești din 1907, această revistă a avut un rol foarte important, luînd apărarea țărănimii în **Cronicele interne** — așa era intitulată rubrica din revistă în care se discuta problema agrară.

Amintesc lucrurile acestea pentru că ele se leagă

de formația mea politică. Am început ca elev al **Vieții românești**, adică al poporanismului.

Ca student, înainte de primul război mondial, am continuat pe aceeași linie. Luam atitudine împreună cu alți studenți împotriva lui A.C. Cuza și a partizanilor săi care ieșeau în stradă, spargeau vitrinele magazinelor evreiești, se purtau ca niște huligani. Trebuie să precizez că marea majoritate a studenților cuziști erau, din punct de vedere profesional, slabi, mediocri. Foarte mulți din lene, dintr-o lipsă de orizont. Se gîndeau să termine o facultate, în primul rînd Facultatea de drept (aproape 90 la sută erau studenți la această facultate) spre a căpăta o diplomă, ca să îngroașe după aceea corpul electoral și clientela politică a celor două partide de atunci. Pentru că, după terminarea studiilor, cei mai mulți nu mai rămîneau membri ai partidului lui Cuza, dar păstrau mentalitatea lui; se înscriau fie la liberali, fie la conservatori, ca să poată intra în magistratură sau să fie numiți funcționari, eventual în contenciosul primăriei, prefecturii sau în alte asemenea slujbe.

Dintre profesorii mei, aș mai aminti pe C. Stere, care ne preda dreptul constituțional și administrativ. Și, pot spune că simpatiile pe care le aveam pentru doctrina poporanistă din timpul liceului și ceva mai tirziu, după terminarea acestuia, au căpătat un fundament științific cu ajutorul cursurilor lui Stere. Vorbea cu o căldură extraordinară și în același timp indignat. Avea un patos pe care nu l-am mai întîlnit la nici unul din foștii mei profesori sau, mai tirziu, la oamenii cu care am venit în contact. În problema agrară el își însușise punctul de vedere al lui Radu Rosetti. Aces-

ta a fost un istoric valoros despre care se vorbește foarte puțin și care s-a ocupat mai ales de proprietatea funciară din țara noastră. A publicat, între altele, un prim volum care se chema **Pământul, sâtenii și stăpînii în Moldova**. Un al doilea volum, intitulat **Pentru ce s-au răscolat țărani**, a apărut în 1907, după răscoale și încerca să analizeze cauzele acestora. Radu Rosetti era nepot al domnitorului Grigore Ghica din Moldova, deci mare boier, mare proprietar de pământ — el însuși avea moșii de multe mii de hectare — dar a trecut peste prejudecățile și interesele clasei din care făcea parte și s-a înclinat în fața documentelor. În cărțile sale urmărea și dovedea procesul formării marii proprietăți, în detrimentul maselor de țărani, aducînd exemple concludente din documente.

Setea de pământ a boierilor nu cunoștea margini, aceștia ajungînd uneori în posesia unor imense moșii, cum era cea a lui Costache Conachi, mare logofăt al Moldovei și poet, mort la 1849, moșie de 42 000 hectare. De la profesorul meu, A. Philippide, știu că bunicul său după mamă — îl chema Geană — era răzeș cu 300 fălci de pământ, pe care i le-a luat cu japca tot Costache Conachi.

Stere își însușise și susținea acest punct de vedere istoric în lecțiile sale despre problema agrară, adăugînd, totodată, detalii și fapte actuale pentru vremea aceea.

— **Cîteva cuvinte despre începuturile activității dvs. de dascăl.**

— După terminarea studiilor universitare am intrat în învățămînt. Mai întîi un an la Iași, unde am suplinat pe fostul meu profesor de limba germană, la Liceul Internat. Pe ur-

mă am fost în 1912-1913 un an la Galați și, în 1913-1914, la Pomiria, în fostul județ Dorohoi, la Liceul „Anastase Bașotă”.

În 1914, toamna, am venit profesor de liceu la Iași, și am început să lucrez la teza de doctorat cu A. Philippide, tatăl poetului. În 1921 am plecat în străinătate pentru studii de filologie romanică. Două semestre am fost la Bonn, pe urmă un semestru la Berlin și, în 1925, un an întreg la Paris. La 1 ianuarie 1926 am fost numit suplinitor la Catedra de filologie romanică de la Iași, iar după un an și jumătate titular al acestei catedre.

— **Din această perioadă datează și călătoriile dv. în Italia. Mussolini era atunci în plină ascensiune.**

— În vara lui 1925 am fost în Italia. Am stat două luni. Mussolini nu era atunci încă destul de tare pe situație, pentru că mai existau ziare de opoziție.

Eram în Italia cînd s-a petrecut acel atac mișesc împotriva unui membru al Partidului Socialist Italian, Amendola. Întimplarea a stîrnit zgomot mare, indignare.

În 1927 am repetat călătoria, tot în vacanța de vară și tot două luni. Acum nu mai exista nici un ziar de opoziție. Am pomenit de altfel, despre aceste călătorii, în cîteva articole publicate în *Ecoul* din 1934.

— **V-ați dedicat studiului problemelor de limbă. Între lingvistică și istorie...**

— E o legătură foarte strînsă. Una nu poate fără cealaltă, e adevărat în mai mare măsură apelînd lingvistica la istorie. Dar și lingvistica este, și trebuie să fie, o știință ajutătoare a istoriei. Pentru epoci cu privire la care nu dispunem de documente istorice, trebuie să recurgem la faptele de limbă. Pentru

că în vorbire se depozitează de-a lungul timpului nu evenimente istorice propriu-zise, ci efectele acestora. Tot ce se întîmplă mai de seamă în viața unei colectivități etnice se reflectă în limba acesteia. Și atunci se impune cu necesitate studiul elementelor lingvistice în care se oglindește viața din trecut a unui popor cu privire la care nu avem alte documente. Dar, repet, lingvistica are mai mare nevoie de istorie.

— **O ultimă întrebare: ce-ați vrea să se știe despre dv. peste timp, cînd cărțile dv. vor fi intrat de mult în patrimoniul spiritual al poporului nostru?**

— Aș dori să apar, în măsura în care se va vorbi despre mine într-o epocă mai apropiată, sau mai îndepărtată, ca un om care s-a conformat, în măsura posibilităților sale, unui anume ideal de omenie, adică a privit lumea înconjurătoare în primul rînd dacă nu chiar exclusiv, din punctul de vedere al intereselor acestei lumi, adică al omenirii întregi. Valoarea științifică în cazul de față, sau valoarea intelectuală sub diversele ei forme, contează foarte mult, dar pînă la urmă este condamnată a fi depășită. Nu uitată, pentru că istoria o înregistrează cînd ea există cu adevărat și dacă este relativ mare sau foarte mare. Dar este totdeauna depășită de contribuțiile creatoare ale generațiilor care vin după noi. În știință, mai ales, este verificabil acest adevăr. Pe cînd valoarea umană, dacă este reală, autentică, nu dispăre niciodată, transmitîndu-se de la o generație la alta. Chiar dacă transmiterea aceasta este puțin vizibilă, ea reprezintă totuși o realitate, pentru că trăiește în amintirea celor care ne urmează.

**Interviu consemnat de:
Ioan LĂCUSTĂ**

„ROMÂNIA... SE AFLĂ ÎN FRUNTE“

În anul 1889 mișcarea muncitorească din România era într-un proces avansat de organizare, cristalizându-se tot mai mult ideea realizării unei organizații politice la scară națională. Dezvoltarea acțiunilor revendicative, progresele obținute de socialiștii români pe plan organizatoric și propagandistic au determinat drastice măsuri represive din partea autorităților. Toate acestea au produs o puternică impresie nu numai în rindul opiniei publice din țară, ci și din străinătate. Faptul pare cu atât mai explicabil dacă ne gândim că în 1889, la Paris, avusese loc Congresul de constituire al internaționalei a II-a, moment important în intensificarea eforturilor pentru organizarea clasei muncitoare, atât pe plan național, cât și internațional.

Un raport din martie 1890 al ministrului de Interne al Austro-Ungariei referitor la situația mișcării socialiste din Europa, cuprinde, la capitolul Statele balcanice, interesante aprecieri despre mișcarea muncitorească din România. Documentul vedește o destul de completă informare asupra stărilor de lucruri din țara noastră și, în afara unor mici erori, constituie o recunoaștere a succeselor interne și internaționale ale socialiștilor români în anii 1888-1889. Autorul raportului consideră mișcarea muncitorească socialistă din România drept avangardă a socialismului în această parte a Europei.

Statele balcanice*

„Dezvoltarea socialismului în statele balcanice este în progres; în această direcție România, deși este puțin dezvoltată industrial, se află în frunte.

Studenți și profesori de la Universitatea din Iași au făcut din traducerea și răspindirea scrierilor lui Marx, Engels și Lassalle o acțiune de lămurire. Aceasta a făcut ca la alegeri, deși indirecte¹, să fie aleși deputați socialiști².

La începutul lunii septembrie³, a izbucnit în București o grevă a călfelor de croitori la care s-au alăturat și cizmarii.

În ce privește greva croitorilor care lucrează în acord, aceștia au cerut ridicarea tarifelor existente [...] S-a ajuns la dezordini și arestări, printre cei arestați se află și doi ziariști tineri⁴, care au ținut discursuri prin care au chemat și au ațîțat călfel de croitori să continue cu energie greva.

Socialiștii Nădejde și Mille, care la aflarea știrii despre izbucnirea grevei

s-au grăbit să vină la București⁵, s-au pus în fruntea greviștilor, pentru a conduce delegația lor în fața autorităților și patronilor.

Străduința celor doi deputați socialiști⁶ de a elibera pe cei doi ziariști a eșuat, ca urmare, oficiosul **Naționalul** s-a pus deschis de partea greviștilor, ceea ce se explică și prin faptul că redactorul șef vrea să se afirme ca un conducător al muncitorilor⁷. Pînă la urmă greva s-a desfășurat în liniște și s-a terminat cu o mică victorie a muncitorilor.

În alegerile pentru al doilea Colegiu de la Roman, care au avut loc [în 1888] la 3 aprilie stil vechi, V.G. Morțun a fost candidatul Partidului Socialist⁸*, dar el a fost învins de către contracandidatul junimist Brănișteanu⁹, care a obținut 163 de voturi, Morțun numai 103. Socialiștii au atribuit această victorie numai mașinațiunilor lui Teleman¹⁰, care în timpul alegerilor a intentat 400 de procese împotriva adeptilor lui Morțun și a exercitat presiuni asupra alegătorilor să voteze împotriva socialiștilor. De menționat este

* Arh. St., Buc., Colecția microfilme din R.P. Ungară, rola 79, c. 345-397 (originalul în limba germană).

** De fapt al Cercului socialist — n.r.

faptul că o parte a țărănimii a votat cu socialiștii. Astfel au învins socialiștii la Adjud¹⁰, dar alegerile au fost anulate. Morțun a căzut și la alegerile pentru al treilea Colegiu, din 11 aprilie stil vechi, [1889], de la Roman.

Ziarul anarhist *La Révolte*¹¹ a scris cu prilejul grevei și a părăsirii școlii militare din Iași de către 250 elevi în cel de-al doilea semestru al anului școlar 1889 următoarele:

«Ne bucurăm să vedem cum se răspîndește spiritul de revoltă în rîndul tinerilor

militari și sperăm că în ziua în care li se va ordona să tragă în poporul revoltat, armele și gloanțele lor se vor întoarce împotriva superiorilor lor și a burgheziei, așa cum s-a întimplat la greva agrară din anul trecut¹².

La Congresul Internaționalei Socialiste din Paris, România a trimis cinci delegați¹³, în timp ce, dintre celelalte state balcanice, numai din Bulgaria a fost trimis un delegat...»

1. Referire la prevederile legii electorale din România, potrivit căreia la Colegiul III („Colegiul țărănesc”), un mare număr de alegători, lipsiți de avere și neștiutori de carte votau indirect, prin intermediul unor delegați desemnați prin scrutin preliminar, cîte unul pentru 50 persoane.

2. Primul deputat socialist ales în Parlamentul român a fost V.G. Morțun, victorios în alegerile de la Colegiul II Roman, din 23-25 ianuarie 1888. În același an, cu prilejul alegerilor din 12-14 octombrie, V.G. Morțun și Ioan Nădejde reușesc să treacă pragul Parlamentului — primul ales la Colegiile II și III Roman, iar cel de-al doilea la Colegiul III Iași.

3. De fapt greva a izbucnit și s-a desfășurat în a doua jumătate a lunii august 1889.

4. Cei doi ziaristi arestați cu prilejul grevei au fost I. Catina și Panait Mușoiu.

5. I. Nădejde se afla la Iași, unde își avea domiciliul, iar C. Mille lipsea din Capitală.

6. La data respectivă doar I. Nădejde mai reprezenta pe socialiști în Parlament, deoarece V.G. Morțun demisionase în februarie 1889, în semn de protest față de actul abuziv al invalidării alegerii socialistului Lascăr Veniamin, ca deputat la Colegiul III Roman, în cadrul scrutinului electoral parțial din ianuarie 1889.

7. Documentul se referă la atitudinea față de grevă a directorului politic al ziarului *Naționalul*, oficiul Partidului Liberal-Conservator, Ion M. Iancovescu. Acesta — aflat în

polemică cu junimiștii și cu organul lor de presă *Constituționalul* — declarase, contrar junimiștilor, că lucrătorii au drept legal la grevă pentru a-și apăra drepturile; dar atitudinea sa s-a rezumat la această simplă declarație.

8. După demisia sa din Parlament, V.G. Morțun candidează din nou pentru locurile vacante de la Roman, dar în urma unor grave abuzuri ale autorităților locale, a fost învins de contracandidatul junimist G.D. Brănișteanu.

9. Teleman era prefectul județului Roman.

10. La Adjud și în alte localități din județele Iași, Roman și Vaslui, listele socialiste pentru alegerile comunale din vara și toamna anului 1889 au ieșit victorioase, dar alegerile au fost casate și consiliile comunale socialiste dizolvate.

11. La București, începînd din septembrie 1889, a apărut gazeta *Revolta*, redactată în exclusivitate de muncitori. Din păcate, nu s-au păstrat decît două numere din această publicație; n-ar fi exclus, însă, ca documentul să se refere la această gazetă.

12. Este vorba de răscoalele țărănești din primăvara anului 1888.

13. Cei cinci delegați socialiști români la Congresul I al Internaționalei a II-a au fost: D. Voinov, E. Racoviță, D. Mani, I. Procopiu și D. Săulescu.

(Documentul a fost semnalat redacției și tradus de I. ADAM; prezentarea și notele aparțin lui V. NICOLAE).

O colecție MAGAZIN ISTORIC — o veritabilă enciclopedie a marilor probleme de istorie națională și universală

Pentru a o avea la îndemînă — nu uitați să reînnoiți abonamentul dv. pînă la data de 17 a fiecărei luni. După cum știți ABONAMENTELE se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, din instituții și de la sate. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROM-PRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64-66, P.O.B. — 2001.

ORIGINEA UNOR LOCUȚIUNI ȘI EXPRESII

Vorbirea curentă înregistrează numeroase locuțiuni și expresii folosite spre a caracteriza sau sugera anumite situații. Multe din aceste formulări lapidare au la bază întâmplări sau personalități păstrate de o tradiție istorică. Iată câteva dintre ele:

„A veni de hac”. Termenul haqqa înseamnă, în turcește, salariu, dări fiscale. I. Zane, în culerearea sa de proverbe, explică expresia „a veni de hac” prin faptul că, în 1729, domnitorul Gr. Ghica a impus tătarilor din Bugeac plata unui bir numit hac. Dobînda a umplut de bucurie poporul, știut fiind că tătarii erau cei cărora, de obicei, li se plătea bir.

„Țara lui Papură-Vodă”, expresie folosită spre a caracteriza un ținut foarte sărac, provine — după cum consemnează Miron Costin — din timpul domniei lui Ștefăniță-Vodă, în vremea căruia Moldova a fost blînită de o secetă cumplită, încît multă lume ajunsese să mînce pîine făcută din... papură uscată și măcinată.

„A-și aprinde paie în cap”, are originea într-un obicei de mult dispărut: acela de a da foc unui smoc de paie deasupra capului, în momentul apariției în mulțime a unui mare dregător, ca semn al dorinței de a i se prezenta o plîngere. „Și sosind boierii la Țarigrad — povestește I. Neculce — au socotit vreme și au pascut prilejul și cînd au ieșit împăratul la geamie ei au aprins rogojini în cap și au dat arz la împăratul jăluind pre Nicolae-Vodă ce le-au făcut”. Adeseori se întîmpla ca urmarea reclamațiilor să nu fie cea dorită, jeluitorii alegîndu-se cu neplăceri și represalii, de unde și înțelesul actual al expresiei.

„A se face mort în păpușoi” sau „face pe mortul în păpușoi”, se explica astfel după Gh. Ghibănescu: o lege din Moldova de odinioară stabilea că cel pe al cărui lot de pămînt se găsea victima unei crime era socotit făptașul prezumtiv al omorului. Un cadavru găsit în porumb trăda intenția „ucigașului” de a-și ascunde făpta. Vinovatul astfel aflat trebuia să achite o dare numită deșugubină. Deșugubinarul — cei însărcinați cu constatarea acestor fapte — foloseau uneori cite un „mort” fals, pentru ca apoi, prin șantaj, să obțină darea respectivă de la proprietarul înfricoșat. De aici și sensul expresiei, folosită spre a caracteriza pe cel ce profită prin tăcerea sa.

„A da bir cu fugiții”, își are originea într-o prevedere existentă pe vremea lui Dabija-Vodă, care impunea proprietarilor de moșii să plătească și dările celor fugiți de pe pămînturile respective.

„Turcul plătește”, este o expresie legată de un incident petrecut în Divanul domnesc de la curtea lui Al. Ghica. În timpul unui proces în care erau implicați un negustor român și unul turc, unul din boierii Divanului a adormit. Trezit ca să-și spună părerea, acesta a rostit automat „turcul plătește”, în totală contradicție cu realitatea, negustorul turc fiind nevinovat.

Șt. IACOB

• Clio anunță • Clio anunță • Clio anun

■ In memoriam...

Cinstind memoria învățatului și revoluționarului pașoptist August Treboniu Laurian, locuitorii satului său natal, Fofeldea, din jud. Sibiu, au dezvelit la 15 august a.c. un bust al ilustrului lor concetățean. Bustul este opera sculptorului Nicolae Pascu.

Istoric, filolog, publicist, August Treboniu Laurian (1810-1881) s-a aflat în 1848-1849 printre conducătorii revoluției din Transilvania. În adunarea de la Blaj din 3/15 mai 1848 Laurian a dat glas dezideratelor majore ale românilor transilvăneni, formulate în cele 16 puncte ale Fetiței naționale pe care a citit-o de la tribuna adunării. Alături de ceilalți revoluționari români a militat pentru înțelegere și unitate de acțiune între forțele revoluționare române și maghiare.

Împreună cu N. Bălcescu a întemeiat revista Magazin istoric pentru Dacia, apărută între anii 1845-1851.

Din însărcinarea Academiei Române — al cărei președinte fondator a fost — A. T. Laurian a elaborat, împreună cu I.C. Massim, Dicționarul limbii române. Este autor, de asemenea al lucrărilor Istoria românilor și Românii din monarhia austriacă (3 vol.).

Un alt bust al său, creație a sculptorului Bălăcescu, i-a fost consacrat în Capitală de către elevii și admiratorii săi.

(Urmare din p. 24)

puteau beneficia, după încheierea misiunii lor, de 130 acri, iar soldații de 80 acri, la care se mai adăugau un număr de acri pentru soție și copii. Primul exemplu încurajator a fost acela al fostului deportat J. Rose care, după un an de muncă și ajutat de soție, a izbutit să defrișeze o suprafață de 11 acri și jumătate, iar după doi ani s-a putut declara în stare să-și satisfacă singur necesitățile de hrană.

O viziune profetică

Probleme de altă natură ridicau aborigenii australieni.

Australia nu era pustie, cum părușe celor dintii călători care puseseră piciorul doar pe țărmuri. Pe întinsurile ei trăiau populații cu pielea cafenie, oameni ce izbutiseră să supraviețuiască pe acest continent pe care noii veniți nu găseau nimic bun de mâncat. Tragedia acestor populații, care își vedeau țara pustie, izvoarele secătuite, locurile sacre pingărite de niște străini coborâți din mari case plutitoare venite de pe alte țărmuri a fost tragedia multor rase pe care expansiunea colonială le-a strivit sub călcâiul ei necruțător. Aborigenii australieni nu erau popoare războinice; armele lor erau ciomagul, bumerangul și sulifa. La venirea albilor, ei i-au primit politicoși și demni, ca pe niște oaspeți. Au devenit rezervați și au ripostat numai atunci cînd au fost ata-

cați, cînd li se furau uneltele de vinat și pescuit, cînd li se necinșteau femeile. Într-adevăr, din documentele primilor ani ai așezării de la Sydney Cove se poate vedea că guvernatorul Phillip s-a găsit deseori în situația de a trebui să-i apere pe băștinași de noii veniți și nu invers. Phillip a fost de la început hotărît să-i trateze omenos pe băștinași și să-i ajute să înțeleagă intențiile lui de a întemeia acolo o nouă așezare, în care aborigenii să fie tratați corect. Dar faptele s-au întors împotriva voinței lui. Atitudinea ofițerilor, a soldaților, a deportaților i-a transformat pe băștinași în dușmani ai noilor veniți și ei s-au depărtat tot mai mult de așezarea albă, neputînd lupta și birui cu mijloacele de război ale omului epocii de piatră. Vinați necruțător de coloniști, ei au fost supuși unei exterminări sistematice [dacă la venirea europeanilor în Australia populația autohtonă număra aproximativ 300 000 locuitori, astăzi ea nu depășește cifra de 47 000 — n.r.].

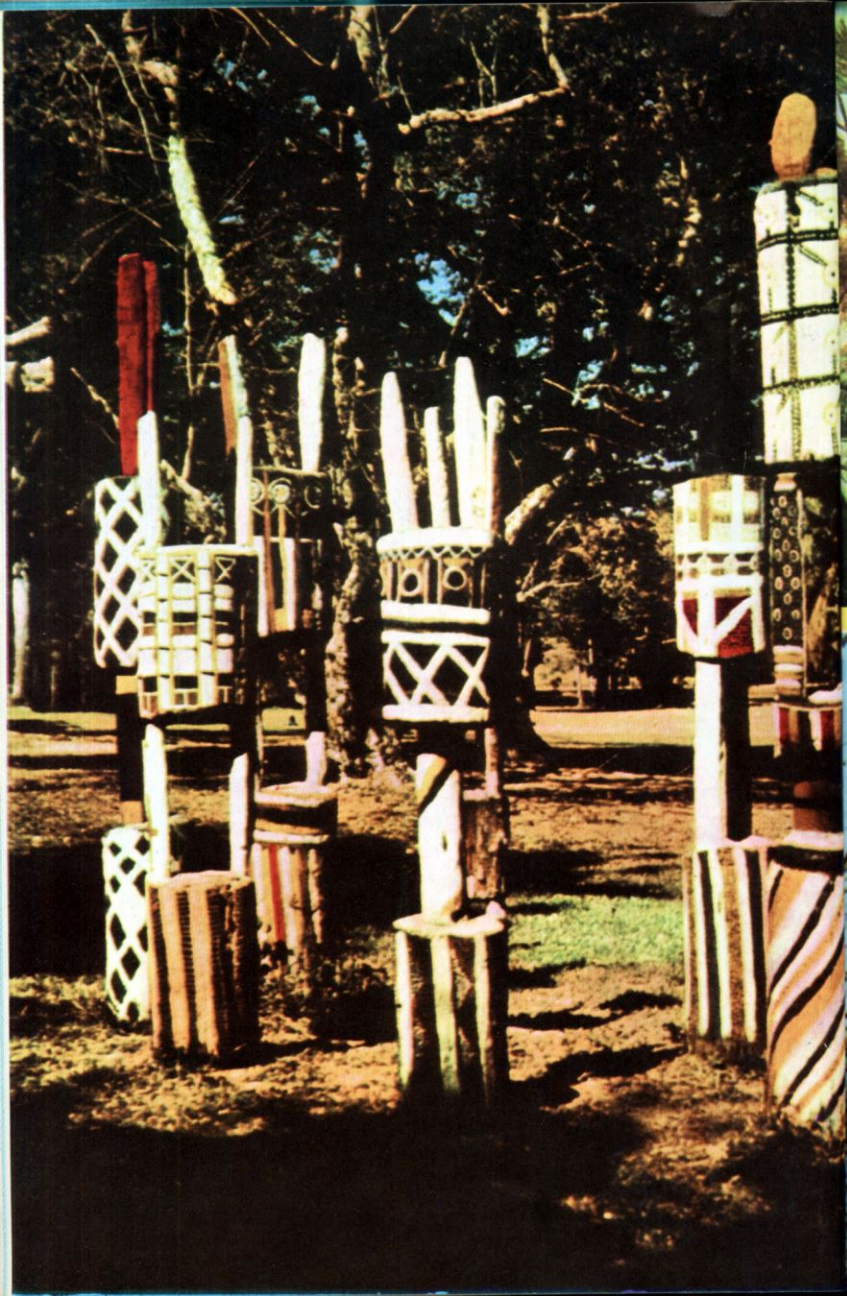
Cerînd permisiunea de a se întoarce în patrie din cauza sănătății zdruncinate, guvernatorul Phillip îi scria lordului Dundas: „În prezent este în așa măsură fondată [colonia — n.n.], încît cred că nu mai există nici o îndoială că, dacă vor fi trimiși noi coloniști, ea va răspunde din toate punctele de vedere țelului propus de guvern prin înființarea așezării”.

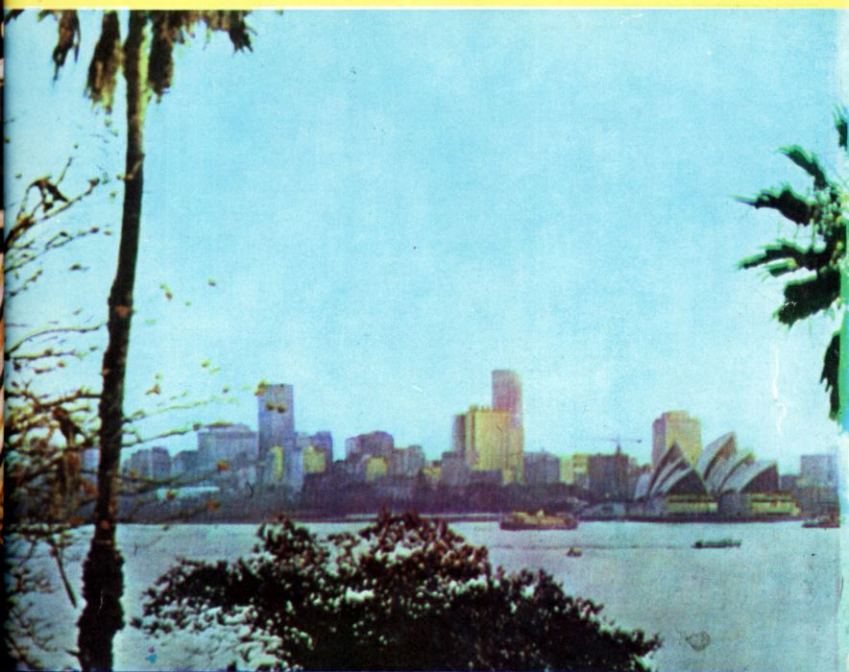
Îndoilele în viabilitatea orașului Sydney și, în genere, în stabilirea omului alb pe continentul australian au fost treptat treptat învinse.

PLANȘELE NOASTRE

- ① Oștile lui Mihai Viteazul înfrîng armatele otomane la Giurgiu. Pictură de Th. Aman — Muzeul de Artă al R.S. România (Flotilele lui Mihai Viteazul, p. 2)
- ② Interesante mărturii ale artei aborigene australiene: birne funerare pictate (A doua naștere a unui continent, p. 18)
- ③ Golful Sydney în momentul debarcării Flotei întîia — sus — și o imagine actuală a orașului (A doua naștere a unui continent, p. 18)
- ④ Armata revoluției din 1848, în viziunea pictorului Gh. Spiridon (Tabăra de la Riurenî, p. 54)

Zîmbete din cronic

Rubrică redactată cu concursul cititorilor

■ Replica

Într-una din călătoriile sale la Viena, Horea, conducătorul răscoalei din 1784-1785, a fost oprit de generalul adjutant să intre în palatul imperial. S-a întimplat însă, ca în acel moment să apară Iosif II. De față cu el, generalul l-a întrebat ironic pe Horea: — Spui că ești român? Încarcă partea lumii trăiesc românii aceștia?

— În Transilvania, excelentă.

— Aha! Pe unde oamenii mănîncă numai carne de mîgar?

Horea s-a apins la față:

— De unde știi?

— Pentru că am fost și eu odată pe acolo, a răspuns generalul.

— Mare minune! Și cum de ai scăpat nemîncat?!

Prof. T. SEICEANU,
Blaj

■ Oratorul

1936. Sedință de după-amiază la Senat. Prezida Leonte Moldoveanu, altădată un foarte vioi parlamentar, acum bătrîn și uzat. De la tribună vorbea de aproape o oră un fost general. Mai precis, citea o cuvîntare plicticoasă care alungase din sală majoritatea senatorilor. Cei cîțiva prezenți picoteau. Mai rămaseră trei doar președintele și ministrul despre care vorbea oratorul. La un moment dat, adormind și Leonte Moldoveanu, senatorul și-a întrerupt lec-

tura. Intrigat, ministrul l-a întrebat de ce.

— Aștept să se trezească domnul președinte. Apoi voi continua...

La care ministrul a replicat:

— Și dacă domnul Moldoveanu așteaptă să termineți dv. pentru ca să se trezească?!

C. IONESCU,
București

■ Tablou

Pictorul francez Ingres (1780-1867) se hotărîse să lucreze un tablou reprezentînd o femeie cu copilul său. La început, ședințele cu cele două modele au fost destul de dese, apoi din ce în ce mai rare, pînă cînd au încetat cu totul, deoarece Ingres era prins cu alte pinze.

După multă vreme, pictorul și-a chemat modelele pentru un ultim retuș pe care voia să-l aducă tabloului. Femeia a venit singură.

— Unde vă e băiețelul? a întrebat-o Ingres.

— L-au luat în armată, își face serviciul militar.

Vasile COBAN,
Plotești

■ Răsplată

Un tînăr a început să studieze geometria cu Euclid (sec. III î.e.n.). După ce a învățat prima teoremă, elevul l-a întrebat pe profesor:

— Dar ce folos voi avea învățînd aceste lucruri?

Euclid și-a chemat sclavul și i-a spus:

— Dă acestui tînăr trei oboli [monedă antică grecească] pentru că vrea să tragă foloase din ceea ce învață.

Prof. Paulina POPESCU,
București

■ Sfat prețios

Într-o zi, administratorul lui Talleyrand s-a plîns acestuia că, de cîteva săptămîni, n-a mai primit nici un ban pentru cheltuielile curente.

— Și cum ai procedat?

— M-am descurcat și eu cum am putut, a spus intendentul.

— Foarte bine; descurcă-te tot așa și de aci înainte, l-a sfătuit Talleyrand.

D. MITU,
București

■ Compliment

Scriitorul american William Faulkner (1897-1962) a fost întrebat odată ce anume părere asupra operei sale i-a făcut cea mai adîncă impresie.

— Scrisoarea unui scoțian, în care acesta îmi spunea: „Ultima dv. carte mi-a plăcut atît de mult, încît era cît pe aci s-o cumpăr”.

Dr. T. CUTLIC,
București

■ Rude la curte...

Doi nobili de la curtea lui Ludovic XIV (1643-1715) se plimbau într-o zi prin împrejurimile Parisului. La un moment dat, au văzut un țaran care își bătea mîgarul. Înduioșat, unul din nobili i-a zis:

— Ascultă, omule, de ce ești atît de crud cu bietul animal?

Țăranul, scoțîndu-și pălăria, s-a plecat respectuos spre animal, spunîndu-i:

— Iartă-mă, domnule mîgar. Nu știam că ai neamuri la curte...

C. IORDĂNESCU,
București

CRONICĂ LA PREISTORIA OMENIRII

UN MESAJ DE LA HOMO SAPIENS ÎN PEȘTERILE DIN PIRINEI

M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA

Lumea peșterilor ne dezvăluie comori nebănuite: migăloase opere ale naturii, limbaje misterioase, străvechi reprezentări ale vieții. Făurit de natură sau de om, acest univers ne uimește prin soliditatea lui în fața timpului. Aici a trăit și a creat strămoșul nostru, omul primitiv, cu milenii în urmă, aici a imaginat uneltele din silex, urmărind, în evoluția lor, nu numai utilitatea, ci și linia și eleganța formei.

Artă preistorică are începuturi modeste: diverse reprezentări naturaliste, în cea mai mare parte animaliere, gravate pe os sau coarne de ren, pe plăci de calcar, apoi desene stingace pe pereții grotelor, pictate sau gravate pe platon, figurine de lut sau fildeș. Modelele pe care le foloseau colectivitățile de vânători erau luate din mediul înconjurător: mamuți, rinoceri, reni, cai, și îndeosebi animalul preferat, bizonul. Atunci când omul se reprezenta pe el însuși imaginile erau medloce, realizarea stingace. În clipa în care existența lui n-a mai depins exclusiv de vânătoare, omul a avut timp să interpreteze motivele animaliere, sporindu-și îndemnarea și în această direcție.

Semnificația reprezentărilor este disputată. Se pune întrebarea: desenele și picturile din caverne sînt rezultatul unui act pur artistic? Evident, răspunsul este „nu”. Dar multiplicitatea lor semnificație nu este încă pe deplin deslușită.

O dovadă certă a realizărilor artistice ale omului primitiv o reprezintă numeroasele descoperiri nu numai din Europa, ci și din nordul și estul Africii, sudul Uralilor și estul Siberiei. În Europa, cele mai cunoscute sînt descoperirile din sudul Franței, de la Rouffignac, Cap Blanc, Pech Merle, Font-de-Gaume, Combarelles, Lascaux și din nord-estul Spaniei, senzaționale fiind cele din Altamira (Munții Cantabrici). Monumentalele reprezentări din Lascaux și Altamira sînt deosebit de bine conservate. Frumusețea culorilor, siguranța liniei și mai ales bogăția imaginilor sînt exemplare pentru arta rupestră din paleolitic. La rîndul lor reprezentările de pe pereții grotelor din Munții Pirinei, de la Niaux, Le Portel, Les Trois Frères, Marsoulas, Gargas, Isturitz etc., completează unitatea acestui grup geografic și stilistic, numit franco-cantabric, datat din aurignacian pînă în magdalenianul* recent (circa 30000-9000 î.e.n.). Elementele ce apar aici — diverse imagini de plante, de miini, de oameni și îndeosebi de animale — pun problema modului de viață al omului primitiv. Ele ne vorbesc despre această lume atît de bogată în forme și semnificații, creată destrămoușul nostru, Homo Sapiens Fossilis.

„Salonul“ negru

Am mers în 1970, împreună cu profesorul Cl. Barrière de la Universitatea din Toulouse, pe urmele unor descoperiri de artă rupestră, încercînd să descifrez enigma peșterilor Le Portel și Niaux. La peștera Le Portel se ajunge în condiții dificile, pe povirnișuri, peste ape subterane și prin treceri înguste. Se pătrunde în două cavități, considerate sanctuare, ai căror pereți sînt decorați cu multe figuri de animale negre sau roșii, îndeosebi cai și bizoni, și doar cu două reprezentări masculine pictate în roșu. În cealaltă peșteră, Niaux se intră printr-un culoar monumental, care se bifurcă în mai multe galerii cu pereții decorați, toate ducînd către o încăpere rotundă „Salonul negru“, remarcabilă prin numărul mare de animale pictate cu roșu sau negru. Acest „salon“ a servit ca loc de cult, avîndu-se în vedere că întreaga peșteră este considerată un sanctuar central, datorită atît dimensiunilor ei mari, cit și poziției într-o regiune cu foarte multe grote ornamentate. La Niaux apar figuri multiple de cai și bizoni, grupate în mai multe panouri și însoțite de puncte roșii, bastonașe și semne claviforme (în formă de chei), care marchează trecerea de la un ansamblu la altul. În afară de reprezentările pictate pe pereți, se disting și figuri de animale gravate în lutul de pe jos. E uimitor și faptul că ele au dăinuit pînă astăzi, în condițiile în care locurile respective au fost multă vreme lăsate pradă naturii.

Splendide figuri de animale gravate, îndeosebi de cai și bizoni, sînt și în pește-

rile de la Bedeilhac-et-Aynat și Les Trois Frères. Peștera Les Trois Frères se află pe domeniul cîntelui H. Bégouën, care a și descoperit-o, împreună cu cei trei fii ai săi, de unde și denumirea acestei peșteri. În grotă sînt peste 600 figuri de animale gravate, de dimensiuni mici; printre ele predomină speciile de vînat (cai, bizoni, mamuți, rinoceri, cerbi, reni etc.) și în număr mai mic cele de pradă (lei). Dintre toate, se remarcă taurul pictat și gravat și enigmaticul **Vrăjitor** — cum l-au numit specialiștii. Desenele sînt subliniate cu benzi late de culoare neagră, pentru a evidenția anumite părți ale corpului animalului. Figurile nu sînt prezentate separat și nici static.

Remarcabil este dinamismul acțiunii și în scenele de vînatore de pe pereții unei galerii din peștera de la Montespan, unde caii gravați sînt asociați cu o adîncitură în peretele stîncii, interpretată drept cursă pentru vînatore. În aceeași peșteră s-au găsit două figurine modelate în lut, o pisică și un urs, fără capete și cu numeroase orificii pe corp, produse de săgeți sau de alte arme ascuțite. Nu este exclus ca a doua piesă să fi purtat chiar o blană de urs cu cap, intrucît între labele din față ale animalului modelat s-au găsit cîteva resturi dintr-un craniu de urs. În fundul grotei Tuc d'Audoubert au fost descoperite modelaje în lut, de același gen cu cele de la Montespan, reprezentînd bizoni. Ele sînt înconjurate de amprente, de labe de urs și de picioare de om imprimate pe jos, în argilă, și dispuse atît de apropiat, încît se crede că ar fi vorba de un dans ritual.

În afară de practica modelării în lut, omul cavernelor a creat și unele piese decoreate cu figuri. Astfel, în interiorul peșterii de la Labastide, pe o vatră cu

* În Europa Apeusăană, paleoliticul superior se dezvoltă în trei faze: aurignacian, solutrean și magdalenian, numite așa după localitățile: Aurignac, Solutré și La Madeleine din Franța.

unelte, se află unsprezece plăci de piatră cu animale gravate pe cite o față, în peștera de la Isturitz alte asemenea plăci cu reprezentări animale, iar pe unele coarne de cerb sînt ornamente de arcuri și spirale adîncite. Ne surprinde varietatea metodelor folosite de artist, complexitatea psihologică a omului primitiv.

Vinat policrom ...

Remarcabilele opere de artă paleolitică din Pirinei, ca de altfel și din alte locuri din vestul Europei, s-au bucurat de multă atenție din partea specialiștilor, îndeosebi după 1950, cînd au fost studiate cu competență în lucrări monografice de către profesorii și arheologii H. Breuil, P. Graziosi, R. Lantier, L. R. Nougier, A. Leroi-Gourhan, Annette Laming-Empeyre și a.

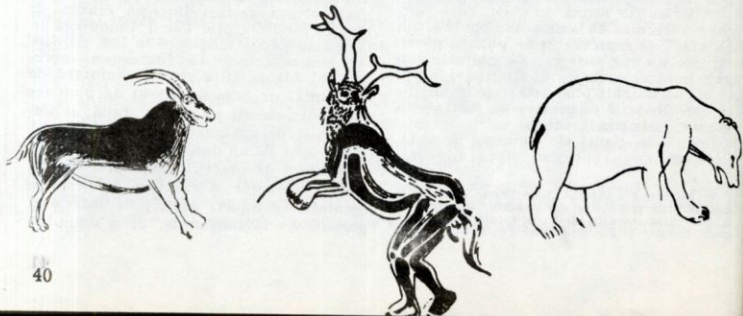
Dintre învățații francezi care au studiat în mod aprofundat arta rupestră se remarcă, în primul rînd, abatele H. Breuil, fost membru al Institutului Franței și **doctor honoris causa** al mai multor universități din Europa și Africa. În lucrarea sa capitală, intitulată **Patru secole de artă parietală; cavernele decorate** (Montignac, 1952), însoțită de frumoase reproduceri, H. Breuil a încercat, pe lângă descrierea amănunțită a ansamblurilor de artă rupestră, și o cronologie a lor. În prezent, o autoritate de reputație mondială în acest domeniu este profesorul A. Leroi-Gourhan, de la Collège de France. În opera sa fundamentală de mari proporții, **Preistoria artei occidentale** (Paris, 1965), el a înmănușat un imens material de date, descrieri, crochiuri, fotografii etc., adunat într-un timp relativ scurt de către un colectiv de specialiști și tehnicieni de sub conducerea sa. În lucrare, autorul a pus în discuție majoritatea teoriilor predecesorilor săi, în frunte cu H. Breuil, luînd deseori

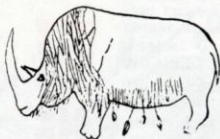
o poziție deosebită în ceea ce privește semnificația artei paleolitice.

Atît A. Leroi-Gourhan, cît și alți specialiști, au atras atenția asupra poziției topografice a reprezentărilor artei rupestre. Ei au arătat că picturile și gravurile din cercul franco-cantabric, indiferent cum sînt așezate pe piatră, ornamează mai ales pereții galeriilor și sălilor din fundul peșterii, aflate la cîteva sute de metri de la intrare, deoarece numai acolo condițiile au fost favorabile conservării lor.

Dintre animalele reprezentate, A. Leroi-Gourhan a remarcat cuplul bizon-cal, ca subiect central al temelor, însoțit uneori de alte animale de vînat și de pradă, iar în mod cu totul excepțional de păsări, pești, insecte și plante. Artistul paleolitic a reprezentat animalele fără stilizare sau schematizare, în poziție normală, verticală sau, uneori, din profil, proporția variînd numai de la o peșteră la alta, ci și în interiorul aceleiași peșteri, de la un panou la altul. Redarea animalelor din profil sau cu gîtul întors confirmă cunoașterea de către oamenii primitivi a perspectivei, biruirea unor dificultăți de exprimare în piatră și, mai ales, studiarea amănunțită a modelelor în traiul de zi cu zi.

De aceeași atenție s-au bucurat din partea specialiștilor și imaginile realizate în tehnica gravurii cu dalta sau a picturii cu culori de natură minerală, pe bază de oxid de fier pentru roșu, ocru pentru galben și oxid de mangan pentru brun-închis. Aceste culori, la care se adaugă și altele, de natură organică, după ce erau sfărîmate pe palete de piatră și apoi dizolvate, se aplicau cu degetul ori cu pensule simple, din pîr de animal sau din pene, pe pereții peșterilor. Ne uimesc la aceste figuri, uneori de mărime naturală (ca acelea din peștera Marsoulas, unde sînt redați un bizon și un cal policrom, de peste 2 m lungime), vigoarea tușei, perfecțiunea atitudinilor și siguranța trăsăturilor.

În arta rupestră, omul este înfățișat mai rar, în comparație cu animalele. Puținele imagini de acest gen reprezintă de obicei bărbați scunzi, redați schematic, în întregime sau parțial (numai capul) și cu trăsături mixte, de om și animal. Această asimilare om-animal este atât de perfectă, încât uneori este imposibil de precizat dacă animalul are trăsături umane sau dacă o figură omenească era îmbrăcată în blană de animal. În această privință sînt semnificative figurile din peștera Les Trois Frères. Oamenii de aici au fața de pasăre, urechi și coarne de ren, corp și coadă de cal, labele anterioare de urs sau felină și picioarele de om, reprezentînd mai curînd — după A.Leroi-Gourhan — un ansamblu de simboluri decît oameni deghizați.

...și 150 mîini roșii

În multe locuri, pe pereții peșterilor se văd un fel de jocuri de urme de mîini, amprente roșii și negre. 150 de astfel de amprente, majoritatea de adulți și uneori de copii, se află în peștera Marsoulas. Unele imagini lasă impresia că sînt ale unor mîini mutilate, cu unul sau mai multe degete retezate. Semnificația acestor urme de mîini cu degete mutilate nu este clarificată. După unii, ar fi vorba de un tratament, de o pictură cu finalitate medicală. Dar această explicație nu este valabilă pentru imagini ca cele de la Maltravieso, ce vădesc îngrozitoare mutilări, probabil rezultat al unor amputări de natură chirurgicală. Aici avem de-a face cu un singeros ritual, cu sacrificarea voluntară a degetelor, operație, care, pe baza unor observații din etnografie, s-a interpretat ca putînd fi legată de unele superstiții sau reprezentînd un semn de doliu la moartea unui copil, soții sau căpetenii. Un alt gen de amprente, înfățișînd mîini cu degetele desfăcute într-un gest de implorare, care apar deseori în

imaginile rupestre, este atestat ulterior sub această formă în unele credințe neolitice.

Atît aceste reprezentări de mîini, cît și scenele de vînațoare sau figurile separate, au constituit subiecte de discuție.

Teoria clasică, potrivit căreia arta paleolitică, îndeosebi cea din grupul franco-cantabric, are o bază magică sau religioasă, a avut și are încă mulți adepți, printre care arheologii H. Obermaier, J. Maringer, H. Breuil. Susținătorii acestei teorii, bazîndu-se pe date de etnografie comparată, consideră că omul paleolitic reprezenta animale pe care urma să le vîneze, ca și săgeți, lănci și răni, pentru a avea succes la vînațoare, după cum reda și animale de pradă, în credința superstițioasă că astfel va fi apărut de ele. Se crede că, în același scop, pe lîngă gesturi cuvînte și descîntece, pe care nu le putem cunoaște, vînații ar fi practicat dansuri, purtînd măști sau piei de animale, practici atestate, după cum am văzut, de urmele de pași din peșterile de la Tuc d'Audoubert, Niaux etc. Ei ar fi recurs și la alte ritualuri, după cum o dovedesc orificiile produse de săgeți și lănci de pe plastica zoomorfă de lut din peștera de la Montespan.

Se presupune că aceste ritualuri puteau fi practicate atît de mici grupuri de vînațori, cît și de colectivități tribale; în care caz dansurile aveau loc în încăperile cu reprezentări artistice din interiorul peșterilor, considerate adevărate sanctuare. Potrivit acestei interpretări a existat o legătură magică și mistică între om și unele animale, pe care acesta, reprezentîndu-le, credea că le însuflețește, socotindu-le asemănătoare lui. Astfel s-ar explica expresia umană a unor animale sau existența unor figuri mixte de om-animal. În același context magico-religios, ar fi posibil, după unii arheologi, ca în unele încăperi speciale să fi avut loc și ritualul inițierii adolescenților.

O ciudată îmbinare de viețuitoare, un posibil simbol al fertilității (peștera Lorthet)

Dar o nouă teorie își face loc în lumea arheologilor. Ea este susținută de A. Leroi-Gourhan, A. Laming-Emperaire și alții și pornește mai ales de la observații făcute în peștera Le Portel. Potrivit acestui nou punct de vedere, arta paleolitică nu este legată în primul rând de magia vînatului, ci de diviziunea speciilor în cupluri de sexe reprezentate simbolic. Astfel, simboluri ale sexului masculin ar fi combinația cal — semne alun-gite — săgeți, iar ale celui feminin, suita de imagini bizon — semne pline — răni. După A. Leroi-Gourhan, toate aceste figuri și semne sînt o încercare a oamenilor din paleolitic de a înțelege organizarea lumii vii. Specialistul amintit nu exclude însă nici posibilitatea ca unele din reprezentările de animale și oameni să fie în legătură cu anumite practici magice și, eventual, cu o mitologie primitivă. Desigur că în viitor o interpretare cu mai puține necunoscute va explica mai bine dina-

mica compozițiilor rupestre din vestul Europei. În felul acesta se va ajunge la o înțelegere mai adîncă a semnificației artei paleolitice din această zonă, inclusiv din Pirinei, în directă legătură cu stadiul dezvoltării social-economice din paleoliticul superior. În ciuda faptului că este cea mai îndepărtată în timp, ne este totuși foarte accesibilă.

MICROFIȘIER BIBLIOGRAFIC

- Beltran A., Robert R., Veizian J., *La cueva de le Portel*, Zaragoza, 1966; Breuil H., *Quatre cents siècles d'art pariétal: les cavernes ornées de l'âge du renne*, Montignac, 1952; Graziosi P., *L'arte dell'antica età della pietra*, Florența, 1956; Laming-Emperaire A., *La signification de l'art rupestre paléolithique*, Paris, 1962; Leroi-Gourhan A., *Préhistoire de l'art occidental*, Paris, 1965; idem, *Les religions de la Préhistoire*, cd. 2-a, Paris, 1971; Nougier, L., *L'art préhistorique*, Paris, 1966; Lantier R., *L'art préhistorique*, Paris, 1961; Müller-Karpe, *Handbuch der Vorgeschichte*, vol. I, München, 1966.

AVEȚI UN LOC PÎNĂ ÎN CENTRU?

ION PINCU

Ianuarie 1943.
Era una din zilele
de sfârșit ale lunii.
Pornisem
din str. Școala Floreasca
nr. 34,
unde funcționa o tipografie
ilegală
a partidului.
Sub braț duceam un pachet
destul de voluminos,
cu exemplare din primul număr
al ziarului patriotic
România liberă.
Împachetarea se făcuse
cu mare atenție,
folosindu-se ambalaj multicolor
de la magazinul de lux
„Dragomir Niculescu”.
Mă asiguraseram și cu un bon de plată
fals,
pentru a putea justifica
la nevoie
că pachetul conținea alimente.

Mașina nr. 114...

Zăpada spulberată de vînt se ridica în vîrtejuri. Nu puteai vedea la doi pași. Dar cu toată vitregia timpului primul număr al ziarului trebuia predat la destinație. Gindeam că tocmai din cauza viscolului mă voi putea strecura mai ușor.

Ajunsesem pînă în str. Toamnei, înotînd din greu prin nămeți. De aici trebuia să ajung în str. Berzei, unde mă aștepta cel căruia urma să-i predau pachetul. Prudența îmi cerea, însă, să străbat un traseu complicat, în așa fel încît eventualii urmăritori să-mi piardă urma. Din Toamnei m-am îndreptat spre Piața Rosetti. Odată ajuns aici am hotărît să iau un taxi. Am așteptat cu răbdare, dar nu se vedea nici unul. Cînd eram pe punctul de a porni mai departe pe jos, a apărut un automobil gîfîind din greu. Am făcut semn să oprească. Mă bucuram că nu voi întîrzia la întîlnire; punctualitatea era o condiție obligatorie a muncii noastre în anii ilegalității. Cînd mașina s-a apropiat, am văzut cu groază că purta numărul 114. Știam numerele mașinilor folosite de Siguranță. Cea pe care o opriam era a celebrului agent Gușă, vînător de comuniști. Ce bine ar fi să nu oprească! Dar dacă oprește? Să fug? Aș deveni suspect. Mașina s-a oprit. În spate, un om scund, tînăr încă, cu mustăcioară, foarte îngîndurat. Acesta era Gușă. Am deschis ușa și am întrebat, adoptînd un ton și o mină ce se voiau cît mai degajate.

— Aveți un loc?

Am fost invitat să urc. M-am așezat în dreapta agentului, ținînd pachetul spre ușa. I-am cerut scuze pentru îndrăzneală, dînd-o pe seama viscolului. M-a întrebat cu un ton binevoitor:

— Unde vrei să cobori?

— Pe undeva pe lîngă Universitate, i-am răspuns, dîndu-mi silința ca pachetul să treacă cît mai neobservat.

Ce se va întîmpla oare? Gușă cunoștea foarte mulți comuniști. Avea o bună memorie vizuală. Oare știa cine sînt? Nu mai îndrăzneam să scot o vorbă. Am simțit, însă, nevoia de a-i distra cumva atenția. Am scos tabachera, oferindu-i o țigară. M-a refuzat, spunînd că nu fumează. Mi-am cerut permisiunea s-aprind eu una. Gîndurile mi se-nvălmășeau. Dacă Gușă se prefăcea că nu mă cunoaște, și după ce cobor mă va urmări? Dar dacă, într-adevăr, nu mă cunoaște? (Îmi lăsasem mustață și-n fiecare lună o tundeam altfel.)

DIN ANII LUPTEI ILEGALE

Peste toate aceste frământări și îndoieli se ridica un singur gând: pachetul trebuia predat.

„Teribilul” Gușă nu m-a recunoscut. Am scos „doi poli” și i-am întins șoferului, mulțumind în același timp lui Gușă pentru bunăvoință. După plecarea mașinii m-am cufundat din nou în viforită. Am mers pînă în strada Academiei, de unde am luat o altă mașină. La 11 fix, intram pe str. Berzei, predîndu-i tovarășului meu de legătură, prețiosul pachet. Misiunea fusese îndeplinită.

...și o „nevinovată” cutie de bomboane

1943. Dimineată senină de iunie. Soarele puternic îmi alungase parcă oboseala celor 72 ore de lucru continuu, petrecute în tipografie. Era ora 8 și, conform indicațiilor, trebuia să ajung în strada Armenească, pentru a aduce hîrtia necesară tipăririi unor materiale de partid. Casa din strada Armenească era înconjurată de imobile în care locuiau familii de hitleriști și era nevoie de multă grijă pentru a nu le trezi suspiciunea.

Am luat hîrtia, împachetînd-o cu grijă. Peste pachet am pus diferite alimente. Coșul meu nu trezea nici cea mai mică bănuială; orice cîtețean gospodar merge la piață. Am ajuns cu bine. Bucuros de reușită, m-am pregătit să fac a doua ieșire. Materialul tipărit trebuia predat celor care răspundeau de difuzarea lui. Am calculat dinainte totul cu mare precizie. Dar de data aceasta, lucrurile s-au petrecut conform proverbului: „Socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din tirg”.

La ora 12 urma să fiu cu manifestele în str. Popa Tatu. Am ajuns cu bine în Calea Dorobanți. Dintr-o dată, în spatele meu, a apărut un cordon de soldați. În pas alergător au înconjurat Piața Dorobanților, blocînd căile de acces pînă în Șoseaua Ștefan cel Mare. Razie! Căzusem în capcană! Nu era nici o scăpare!... Acestea mi-au fost primele gânduri.

Pachetul nu era prea mare, aveam asupra mea doar vreo două sute de manifeste. Pentru a deruta organele de Siguranță, manifestele, de format mic, aveau o primă filă cu un titlu fals: **Lumină în întuneric — Cinema „Femina” — bul. Elisabeta 12. Continuarea marelui succes de la Cinema „Aro”!** În colțul de jos un motto: „...uneori, în viață, se petrec mari fapte care par unora nelimpezi, întunecate. O singură rază de lumină etc...”.

Dar — prin conținutul lor — ar fi fost suficient unul singur pentru a fi arestat. La ce-mi puteau folosi actele false, oricît de bine erau ele ticluite? Într-adevăr, pe ele figuram cu alt nume și altă adresă, dar dacă aș fi fost reținut în zona respectivă periclitam însăși existența tipografiei, fiindcă m-ar fi recunoscut vecinii.

S-arunc pachetul? În nici un caz: el trebuia s-ajungă la destinație! Agenții Siguranței și Gestapoului foiau în jurul meu. Știam că ar fi dat orice pentru a depista tipografia noastră. Parcă mă cufundasem într-o mare de întuneric, nu-mi venea nici o idee. Eram atît de emoționat, încît fruntea mi se umezise de sudoare. Mergeam spre Șoseaua Ștefan cel Mare, cînd, deodată, am zărit firma Cofetăriei „Angelescu”. Am intrat, comandînd o înghețată dublă și-o prăjitură. Nu era nimeni la cele câteva măsuțe.

Apoi am cerut o cutie cu bomboane, de o anumită dimensiune. Cînd vinzătoarea a dispărut pentru cîteva minute după un paravan, mi-am pus în aplicare planul. Am scos bomboanele și le-am pus în buzunar, iar în locul lor am introdus manifestele.

Afară începuse să plouă. Am așteptat cîteva minute, dar văzînd că ploaia nu încetinește, am plecat. Spre a înlătura orice bănuială am cumpărat un buchet frumos de flori. Un tinăr care merge la întîlnire cu iubita lui — astfel trebuia să apar eu în ochii agenților.

După ce mi-a controlat actele, agentul de la punctul de control mi-a dat voie să plec. M-am îndepărtat spre strada Grigore Alexandrescu, dar n-am făcut nici zece pași și am auzit că sînt întebat:

— Dar ce ai în pachet?

Mi-a înghețat singele în vine. Și, totuși, am ridicat cutia, apropiînd-o de nasul lui:

— Dumneata nu vezi?

Fără s-aștept răspunsul, am pornit mai departe. La fiecare pas îmi ziceam în gînd: „Acum mă cheamă! Acum mă cheamă!...”.

În colțul străzii Gr. Alexandrescu — un alt agent. Mă măsura cu privirea din cap pînă-n picioare. Am luat o mină cît mai veselă cu putință, mirosind cu satisfacție buchetul, și am trecut pe lingă el.

Am mai făcut cîteva pași și am strecurat o privire furișă înapoi; mi-am dat seama că nu se mai uita după mine.

Iată-mă pe strada Roma. Am răsuflat ușurat. Schimbînd două taxiuri, am reușit s-ajung la timp, la destinație.

Cînd m-am înapoiat, tovarășii mei au remarcat un număr sportit de fire de păr alb la tîmplele mele. Sau poate că așa li se părea lor...

Anul revoluționar 1848 în Europa

ZILE DE MARTIE LA BERLIN

ȘERBAN RĂDULESCU-ZONER

Dacă în ianuarie 1848 insurecția de la Palermo a reprezentat primul moment al valului innoitor ce va cuprinde treptat aproape întreaga Europă, dacă evenimentele de la Paris din februarie-iunie* au avut cel mai puternic răsunet, revoluția din Germania a îmbrăcat poate cea mai complexă formă.

În anii 40 ai secolului trecut, Germania devenise punctul nodal al tuturor contradicțiilor economice, sociale și politice ale epocii; ele se conturau sub forma antagonismului dintre clasa dominantă a nobilimii și cea a burgheziei — în ascensiune

din punct de vedere economic, dar dominată încă politic de structura feudal-absolutistă a societății germane — dintre marii proprietari funciari și țărani — asupra cărora mai apăsau multe servituți feudale — în sfârșit, dintre burghezie și proletariat, expresie a noilor relații de producție în plină dezvoltare.

* Vezi *Magazin Istorie*, nr. 9/1973 și 10/1973.

Nerezolvarea problemei naționale a ascuțit în cea mai mare măsură acest complex de contradicții. Pe de o parte, fărmîțarea Germaniei în 38 state (regate, principate, ducate, orașe libere) constituie formal într-o Confederație, reprezentă o piedică serioasă pentru dezvoltarea societății germane în condițiile capitalismului ascendent. Pe de alta, principalele puteri membre ale Confederației, Austria în primul rînd, dar și Prusia, asupreau, sub aspect economic și politic, părți ale unor națiuni străine sau chiar națiuni întregi, împiedicînd procesul de constituire a unor state naționale independente.

Toate acestea explică faptul că, spre mijlocul secolului XIX, Germania devenise un puternic centru al mișcării revoluționare europene. În aceeași perioadă aici se naștea, de altfel, și marxismul.

Complexitatea de contradicții ce caracteriza Germania prerevoluționară, a determinat în timpul evenimentelor de la 1848 și o diversitate de forme de luptă, de la ridicări locale ale maselor țărănești pînă la luptele pe baricade ale populației din Viena și Berlin — care au răsturnat guverne și au smuls monarhilor serioase concesiuni politice — sau de la debaterile Parlamentului de la Frankfurt (întrunit pentru a realiza unitatea germană și a da viitoarei Germanii unificate o constituție) pînă la ridicarea armată a maselor populare din Praga, care luptau împotriva dominației austriece, adică împotriva principalului stat din cadrul Confederației.

În centrul tuturor acestor forme de luptă a stat însă problema de bază a națiunii germane: distrugerea statului militarist-absolutist prusac, cît și a celui reacționar, multinational al austriac, principalii apărători ai reacțiunii feudalo-absolutiste, și realizarea unei Germanii unite și democratice.

Revoluția burghezo-democratică de la 1848 din Germania, care a cuprins statele Baden, Württemberg, Bavaria, Austria (inclusiv posesiunile Habsburgilor din afara Confederației Germane), Hessa, Prusia (inclusiv Posnania în exteriorul hotarelor Confederației), Hanovra, Turingia și Saxonia, nu a avut însă un caracter unitar nici sub aspectul ei organizatoric, luînd forma unor mișcări separate, fără o legătură propriu-zisă între ele, și nici din punct de vedere al programului. Nu a existat o unitate de vederi între diferitele forțe sociale participante la revoluție, nici în privința modelului care ar fi trebuit să stea la baza viitorului stat unitar și nici în cea a limitelor conținutului de revendicări social-politice. Acest ultim aspect — care, de altfel, reprezintă, pe lângă amintita fărmîțare pe plan organizatoric a mișcării revoluționare ger-

mane de la 1848, una din cauzele înfrîngerii — se explică în primul rînd prin teama burgheziei de proletariat. Așa se face că burghezia din Germania a ajuns, încă din primele momente ale revoluției, la un compromis cu monarhii diferitelor state și cu clasa reacționară a junkerilor. „Pe cînd în Franța burghezia a pășit în fruntea contrarevoluției după ce a răsturnat orice obstacol care stătea în calea propriei ei dominații de clasă — scria Karl Marx în *Neue Rheinische Zeitung* din 7 noiembrie 1848 — în Germania ea se tirăstea umilă în coada monarhiei absolute și a feudalismului, înainte de a-și fi asigurat măcar primele condiții vitale ale propriei ei libertăți cetățenești și ale dominației ei”.

„La cîntecul cocoșului galic”

„Revoluție la Paris! Proclamarea Republicii! [...] Răzmerița de la Paris din 24 februarie a luat o întorsătură cu totul neașteptată. A izbucnit revoluția. Lupta s-a îndreptat împotriva monarhiei. Ca urmare a evenimentelor [...], după ce toate concesiile pe care regele le oferise fuseseră respinse, Republica a fost proclamată”.

Știrea publicată de către *Kölnische Zeitung* străbate cu repeziune întreaga Germanie. Principii, Bundestagul, junkerii și marii capitaliști, diplomații și birocrații rămîn consternați de teribila zdruncinare care a pus capăt regimului aparent solid al lui Ludovic-Filip. Pentru masele largi ale poporului german, revoluția pariziană apare însă ca o rază de lumină a unei lumi noi.

Peste tot se adună grupuri de cetățeni emoționați și curioși, înspăimîntați sau plini de speranță, după cum le dictează interesele. Ziarele, pe atunci cu un tiraj redus, devin cu totul insuficiente. În fața redacțiilor se îmbulzesc zilnic sute de oameni. Se formează de la sine grupuri mai mari sau mai mici de cetățeni care își împărtășesc ultimele știri și foarte adesea, de la sine, se ivesc vorbitori ce comentează în fața auditoriului evenimentele.

În Germania de sud-vest, unde amintirea marii revoluții franceze din 1789-1794 era mai vie, vestea răsturnării „monarhiei din iulie”^{*} are efectul unui fulger căzut asupra unui butoi cu pulbere. „Ziua libertății a sosit. Înainte! — este strigătul vremii. Mizeria poporului trebuie să aibă un sfîrșit” — se poate citi într-un manifest răspîndit în Mannheim încă la 27 februarie. În aceeași zi, în orașul amintit, o impunătoare adunare populară hotărăște trimiterea unei „peti-

^{*} Referire la Iulie 1830: după revoluția care a dus la abdicarea lui Carol X, puterea a fost preluată de Ludovic-Filip.

tii" la Karlsruhe, capitala marelui Ducat Baden. Se cere alcătuirea unei Gărzi naționale, libertatea presei și un Parlament pentru întreaga Germanie. Petiția primește în Capitala ducatului și sprijinul liderilor burgheziei radicale; guvernul, amenințat și de o mare manifestație a populației orașului (1 martie), trebuie până la urmă să avizeze favorabil.

se situează în fruntea mișcării, preluând însă numai acele revendicări și implinind numai acele cereri care servesc propriilor lor interese.

În majoritatea statelor germane unde revoluția a izbucnit se introduc libertățile fundamentale ale cetățenilor, se lărgește sistemul parlamentar și se desființează servituțile feudale. Dar burghezia,

Hartă a Confederației Germane, cu principalele focare revoluționare (după Atlas istoric, sub conducerea prof. univ. Ștefan Pascu)

În p. 45: un escadron de dragoni își face apariția în fața palatului lovind cu sabia în dreapta și în stînga

Revoluția se întinde cu repeziciune și în celelalte state germane din sud și din vest. „La Nassau o revoluție împlinită, la München studenții, pictorii și muncitorii în plină insurecție, la Kassel revoluție în fața ușii, la Berlin teamă nelimitată și agitare, în întreaga Germanie de Vest, libertatea presei și Garda națională au fost proclamate” — înștiințează Engels, cu entuziasm, pe Karl Marx, la 8 martie 1848. Peste tot, vechile guverne reacționare sînt demise și reprezentanții burgheziei liberale aduși la putere. Aceștia, profitînd de nemulțumirea maselor,

de teama poporului răsculat, caută să frîneze mersul înainte al revoluției, să propage moderație, urmărește să ajungă la realizarea programului pe calea obținerii unor concesiuni din partea capetelor încoronate. În zilele de martie 1848 ea este însă de multe ori depășită, ceea ce o împinge, în lunile următoare, la compromisiuri din ce în ce mai mari cu reacțiunea.

Pe domeniile nobiliare se ridică și țărani, atacînd castelele și incendiînd arhivele, ale căror documente dau o formă de legalitate servituților feudale.

În aceeași vreme, în ziua de 5 martie, la Heidelberg se întrunesc 51 lideri ai burgheziei din diferite state germane pentru a pune la cale convocarea unui Parlament al întregii Germanii, care urmează să găsească formula realizării unității naționale.

Pe drept cuvânt, cântul „cocoșului galic” a anunțat și în Germania ivirea zorilor*.

„...ca să nu mi se facă și mie o festă nebunească...”

După cum era de așteptat, în următoarele zile, revoluția se extinde și în principalele state ale Confederației Germane: Prusia și Austria.

Înspăimântați de evenimentele din Franța și din Italia, unde, de asemenea, mișcarea revoluționară face progrese, cei trei stâlpi ai reacțiunii, regele Prusiei, Frederic-Wilhelm IV, cancelarul Austriei, prințul Metternich, și țarul Nicolae I trec la acțiuni conjugate pentru a zădărnici sau înăbuși revoluția cu ajutorul forței armate.

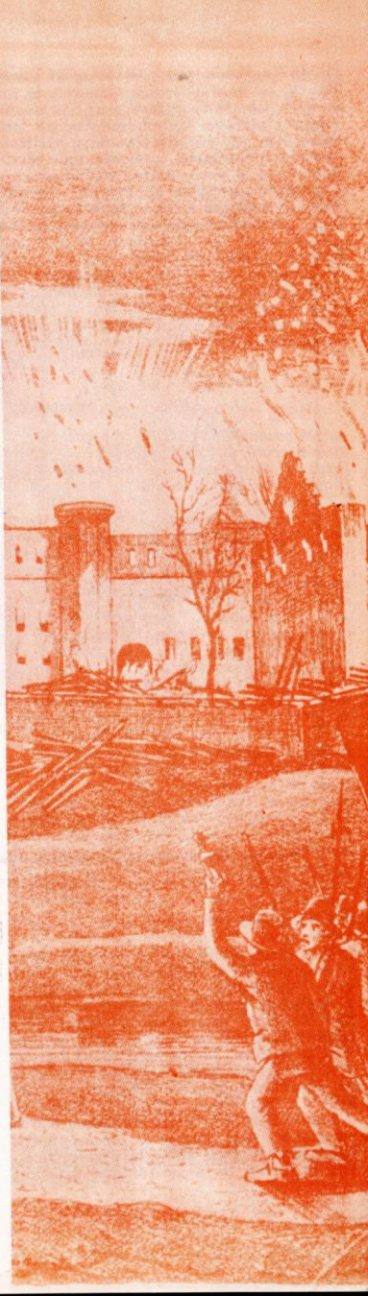
Pentru a preveni realizarea unității germane pe cale revoluționară, guvernele din Viena și Berlin se înțeleg în vederea convocării la Dresda a unui congres al „suveranilor și miniștrilor”, care ar urma să ia în discuție unele îmbunătățiri ale instituțiilor Confederației, dar totodată și măsurile necesare în scopul păstrării „ordinii legale și a liniștii interne”.

Între timp, însă, revoluția izbucnește și în Renania, partea cea mai avansată, din punct de vedere economic și social-politic, a regatului prusac. Peste tot au loc întruniri, cerîndu-se instituții democratice. La Köln, pînă și în cazărmi se poate auzi Marsilieza. Aici și proletariatul este mai puternic, iar Liga Comuniștilor cîștigă din ce în ce mai mult teren. O lună mai tîrziu, în acest centru industrial al Renaniei se stabilesc Marx și Engels, înființînd *Neue Rheinische Zeitung* („Noua gazetă renană”), a cărei redacție va deveni un adevărat stat major de luptă al proletariatului.

Încă la 3 martie, orașul Köln este martorul unor puternice manifestații muncitorești, ale căror revendicări democratice depășesc cu mult pe cele ale burgheziei liberale. La ordinul municipalității, armata intervine brutal.

Și la Berlin sînt luate serioase măsuri militare, căci poporul începe să se miște. Muncitorii, împinși de mizeria în care erau nevoiți să trăiască, se agită, mai ales la auzul știrii că la Paris un reprezentant al muncitorimii a intrat în guvern

* Expresia, preluată în 1848 de Karl Marx, aparține poetului german Heinrich Heine, care se referise la ecoul revoluției franceze din iulie 1830 în Germania.

și că noua cîrmuire a promis lucrătorilor că le va veni în sprijin.

Prin oraș circulă zvonuri alarmante. În berării și cafenele, burghezii, cu ziarul în mînă comentează evenimentele zilei. Armata este consemnată în cazărmi. Citeva tunuri apar pe Kopernicker Strasse, ceea ce mărește și mai mult tensiunea.

La 6 martie, pe înserate, în elegantul parc din centrul orașului, Tiergarten, are loc prima adunare a berlinezilor, care încearcă să formuleze „revendicările poporului” către rege. În zilele următoare, acest colț de recreere al „societății înalte” devine centrul unor manifestații populare, a căror amploare este în continuă creștere. Aici se redactează la 7 martie o „petiție” către monarhul Prusiei, în care se cere recunoașterea libertăților cetățenești, înarmarea poporului și înlăturarea șomajului. Se face apel la consiliul municipal al Berlinului pentru a duce „adresa” la palat. Înălții funcționari municipali nu se declară de acord; în schimb, după debateri furtunoase la Primăria orașului, ei înaintează o altă petiție, cu un conținut ceva mai moderat, corespunzător intereselor burgheziei pe care o reprezintă. Printre altele, se ridică și problema unei constituții pentru întreaga Germanie.

În Tiergarten adunările populare continuă. În seara de 13 martie, peste 10 000 cetățeni, printre care un număr impozant de muncitori, protestează împotriva asuprii poporului de către „capitaliști și cămătari”, revendicînd un minister al muncii. Încă în timpul după-amiezii, în urma știrilor, alarmante pentru guvern, sosite din Renania și pentru a intimida populația berlineză, în fața palatului regal și a arsenalului au fost amplasate tunuri, iar pe străzile orașului au apărut patrulile de jandarmi. La Brandenburger Tor a avut loc o primă ciocnire între masa de cetățeni, ce se întorceau de la o adunare din Tiergarten, și un escadron de cavalerie.

În ziua următoare, primind pe consilierii municipali care i-au înaintat mult discutata „petiție”, regele este nevoit să promită introducerea unor instituții democratice. Pe străzi, populația este însă hărțuită de armată. Între timp sosește o știre care determină o și mai mare agitație, atît în rîndul maselor, cît și al guvernanților: la Viena a izbucnit revoluția, la 13 martie cancelarul Metternich, principalul mentor al reacțiunii europene, a fost nevoit să demisioneze, poporul răscolat cere un regim constituțional. „Acum va trebui să plec la Berlin, pentru ca să nu mi se facă și mie o festă nebunească...”, declară regele Prusiei curtenilor săi din Potsdam, la auzul celor petrecute în capitala Austriei.

„Moșulică, tu nu înțelegi...”

Regele a avut dreptate în temerea sa. După numai câteva zile, o mare demonstrație cetățenească are loc în fața palatului din Berlin. Până atunci întrunirile, manifestațiile de stradă, ciocnirile între populație și armată se țineră laț.

În zorii zilei de 18 martie, cetățenii Capitalei încep să se adune în fața reședinței berlineze a regelui Frederic-Wilhelm. Sint muncitori, studenți și profesori, funcționari, burghezi de toate categoriile. Chiar și elemente ale virfurilor burgheze iau parte, de astă dată, la manifestație, nemulțumite că monarhul și camarila nobiliară de la palat au refuzat să le satisfacă în întregime cererile și că armata, în intervențiile ei pe străzile Berlinului, „nu se uita unde lovea”, nefăcînd deosebire între șapcă și joben.

La ora 10 dimineața este primită la palat o deputație a cetățenilor din Köln, urmată mai apoi de una a municipalității berlineze. Regele, înspăimîntat pe moment de agravarea situației locale, dar și de știrile primite de la Viena, trebuie să cedeze. La ora prînzului, *Allgemeine Preussische Zeitung*, în ediție specială, anunță concesiile pe care monarhul este dispus să le facă. „Regele vrea libertatea presei; regele vrea să fie convocat imediat un *Landtag* (Parlament provincial); regele vrea o constituție pe cele mai liberale baze pentru toate statele germane; regele vrea să vadă fluturînd un steag național german; regele vrea ca toate barierele vamale să cadă; regele vrea ca Prusia să fie în fruntea acestei mișcări” — anunță în același timp, cu voce răsunătoare, primarul Naunyn, de pe balconul palatului, unde apare și monarhul în speranța că prin această manevră va reuși să potolească mulțimea.

Toți burghezii participanți la demonstrație, văzînd în promisiunile palatului și ale guvernului satisfacerea revendicărilor lor, salută cu entuziasm pe rege. Multe fețe rămîn însă mohorite. „Noi, oamenii săraci, nu ne ajută cu nimic toate acestea” — se poate auzi în rîndurile celor de față. Atît guvernul cît și burghezii încearcă să potolească nemulțumirea muncitorilor. „S-a încuviințat mai mult decît se ceruse” — se adresează un domn în vîrstă, purtînd cu eleganță un joben, unui lucrător care privește întunecat spre piața palatului. „Moșulică,

tu nu înțelegi, nu s-a încuviințat nimic” — răspunde lucrătorul domnului cu joben, care nu este altul decît cunoscutul jurist Friedrich Carl von Savigny.

Sint două lumi, două mentalități care se înfruntă.

„Vad clătînîndu-se coroana pe capul Malestății Voastre”

Frederic-Wilhelm se retrage din balcon, dar nu și armata din curtea palatului. În fața porții rămîne o parte a regimentului de gardă, urit de popor pentru excesele sale din timpul ciocnirilor ce avuseseră loc în zilele precedente pe străzile Berlinului. Prezența soldaților care repri-

Desen de T. Hosemann, înfățișînd pe lăcătușii Ernst Zinna și Glasenapp, care s-au distins în luptele pe baricadele Berlinului

În pp. 48-49: detașamente de țărani și muncitori înarmați atacînd Castelul Waldenburg (Silezia)

maseră întrunirile populare nu poate să semene decît neîncredere în rîndul manifestanților. „Afară armata! Soldații să fie retrași!” — începe din nou să strige mulțimea, readusă la realitate. Cîțiva credincioși ai regelui, pentru a produce diversiune, ridică un steag cu culorile

Prusiei. O minoritate a celor de față încearcă din nou să aplaude. „Negru-roșu-auriu!” scandează atunci mulțimea, manifestînd pentru stindardul Confederației Germane, devenit simbol al unității naționale.

Un escadron de dragoni își face apariția, lovind cu sabia în dreapta și în stînga, pentru a împrăști pe manifestanți. În sunetul tobelor intervine mai apoi și o companie de grenadierii cu baioneta la pușcă. „Trădare! La arme! Pe baricade!” — strigătul se răspîndește cu repeziciune în întregul oraș.

„Către ora 5 după-amiază — arată mai tirziu un martor ocular — întregul oraș, chiar și cartierele cele mai îndepărtate, erau acoperite de baricade care, în unele străzi, ajungeau pînă în dreptul primelor etaje” ale caselor. „Douăsprezece baricade din trăsuri, vagoane de omnibus, saci de lînă, birne, se ridicaseră doar pe Königstrasse” — se poate citi într-o altă mărturie a timpului. Magazinele de arme sînt golite. Mulți se înarmează cu ce le vine la îndemînă: săbii, sape, rîngi. Sînt folosite pînă și armele din recuzita teatrului de operă.

Pe la orele 3-4, trupele deschid focul asupra primelor baricade de pe străzile centrale Werderstrasse și în colțul dintre Jägerstrasse și Oberwallstrasse, din apropierea palatului regal, iar după un ceas începe atacul organizat al armatei pe Königstrasse [azi Rathausstrasse — n.a.] care este acoperită de baricade pînă în Alexanderplatz. Casă cu casă, metru cu metru trebuie să fie cucerit de către soldații regelui, asupra cărora se trage nu numai din spatele baricadelor, ci și de la ferestrele clădirilor, în timp ce de pe acoperișuri sînt bombardați cu pietre și cu alte obiecte. Lupte sîngeroase se desfășoară și pe alte străzi, peste tot cu participarea masivă a muncitorilor și studenților. Dar pot fi văzuți cu arma în mînă și funcționari, profesori, medici, negustori. Femeile dau primele ajutoare răniților și aprovizionează cu cele necesare pe răscuțați. Mulți copii ajută la turnarea gloanțelor. Lupta devine generală. Peste tot flutură tricolorul, negru-roșu-auriu, al unității germane. Printre comandanții de baricade se numără strungarul Helfe, doctorul veterinar Urban, consilierul municipal Berends, mecanicul Siegrist.

La lăsatul serii, trupele regale ajung stăpîne pe Königstrasse, dar cu tot efor-

tul nu reușesc să cucerească baricadele din Alexanderplatz, care rezistă toată noaptea.

În acest timp la palat nu doarme nimeni. Sosesc neîncetat diferite deputații ale burgheziei berlineze, cerînd regelui să înceteze lupta, căci întregul oraș se află în spatele baricadelor. „Văd clătîndu-se coroana pe capul Maiestății Voastre” — s-ar fi adresat monarhului, încă șovăitor, maiorul von Vincke, un favorit al regelui, mai clarvăzător decît restul consilierilor regali.

„Jos pălăria!”

Cine l-a convins pînă la urmă pe rege să depună pentru moment armele, nu se știe. Cert este că în dimineața de 19 martie armata primește ordin să se retragă. Lupta se sfîrșește. În aceeași zi regele numește un așa-zis „guvern de tranziție”, condus de contele Adolf von Arnim-Boitzenburg. Străzile se umplu de oameni curioși, mulți dintre ei cu fețe radiind de bucurie. Pe Unter den Linden își fac din nou apariția diferiții mondeni obișnuiți ai orașului. Dar dinspre Alexanderplatz o masă de oameni, în frunte cu luptătorii de pe baricade, ducînd leșurile celor căzuți, se îndreaptă către palat.

„Să vină regele!” — strigă mulțimea după ce depune morții, cu rănile deschise, în curtea palatului. De teama unei noi ridicări armate a poporului, perechea regală, cu figuri înălbite de spaimă, apare într-unul din balcoane. Se face o liniște mormîntală. „Jos pălăria!” poruncește o voce din popor și regele Prusiei, ca și toți cei prezenți, se descoperă în fața eroilor căzuți pe baricade în ziua și noaptea lui 18 martie 1848.

O pagină din istoria revoluției s-a încheiat printr-o victorie a poporului berlinez. Dar burghezia liberală ajunsă la putere, de teama maselor populare, a mersului înainte al revoluției, va aluneca pe panta compromisurilor cu junkerii și cu monarhia prusacă, ceea ce va caracteriza nu numai episoadele următoare ale revoluției de la 1848, dar și întreaga desfășurare ulterioară a societății germane pînă la primul război mondial.

Eroii de la 18 martie, îngropați cu alai la Friedrichshain, au fost curînd uitați de domnii cu joben, ce se vor plimba satisfăcuți pe Unter den Linden, dar au rămas în memoria celor care au dus mai departe și pe noi culmi lupta începută de ei.

MICROCRONOLOGIE

1848

Februarie 27 - izbucnirea revoluției în Germania.

Martie 1-15 - ridicarea țărânilor din Baden. Mișcarea se întinde în Württemberg, Hessa, Bavaria.

Răscoală la Karlsruhe (Baden). Sub presiunea maselor, Landtagul promite introducerea votului universal, anularea privilegiilor și „aplanarea conflictului dintre muncă și capital”. Ulterior marele duce Leopold de Baden aduce la putere un guvern al burgheziei liberale.

La Köln (Renania: provincie sub stăpânirea Prusiei) are loc, sub conducerea Ligii Comunistilor, o mare adunare a muncitorilor, răspîndită, după un timp, de armată.

Deputații municipali din Leipzig, cu revendicări asemănătoare celor din restul statelor germane („revendicările din martie”) declanșează revoluția din Regatul Saxoniei. Izbucnind mișcări în la Dresda, regele Frederic-August II este nevoit să ridice cenzura și să convoace Landtagul (9 martie). Ulterior se formează un guvern liberal.

Martie 4-23 - mișcări cu rezultate similare au loc și în statele Hessa-Darmstadt, Hessa-Kassel, Hanovra, Mecklenburg-Schwerin, Nassau.

Martie 5 - la Heidelberg, 51 reprezentanți ai opoziției liberale și democratice din statele de sud și vest ale Confederației Germane hotărăsc convocarea unui „Preparlament” la Frankfurt pe Main, care să pregătească întrunirea unei Adunări Constituante pentru întreaga Germanie. Burghezia liberală la conducerea mișcării în vederea realizării unității statale a poporului german.

Martie 6 - prima adunare din Tiergarten a cetățenilor din Berlin.

Martie 11 - constituirea noului organ central al Ligii Comunistilor la Paris. K. Marx, ales președinte, organizează în săptămânile următoare repatrierea a 300-400 muncitori germani, care să participe la revoluție.

Martie 13-15 - prima răscoală a populației din Viena. Demisia cancelarului Metternich.

Martie 13-16 - ciocniri între populație și armată pe străzile Berlinului. În timp ce mai multe deputați cer regelui acceptarea „revendicărilor din martie”.

Martie 18-19 - insurecția armată a berlinezilor, încheiată cu victoria maselor.

Martie 21-mai - răscoale ale țăranilor în Prusia Centrală și de Est, revendicînd abolirea obligațiilor feudale și împărțirea domeniilor nobiliare. Neînd sprijinite de burghezie, mișcările sînt ușor reprimare. De teamă, mulți proprietari desîntîinză totuși o serie de obligații ale țăranimii.

Martie 21-29 - Marx și Engels elaborează platforma politică a Ligii Comunistilor în revoluție, **Revendicările Partidului Comunist în Germania**, care sub formă de foi volante sînt distribuite muncitorilor germani care pleacă din Franța spre țară.

Martie 26 - mare adunare populară la Berlin. Muncitorii cer o lege electorală democratică, înființarea unui Minister al Muncii, pensii pentru invalizitate provocată de accidente de muncă ș.a. Acțiunea este precedată de înființarea primelor asociații muncitorești.

Martie 30 - înființarea „Uniunii poporului” (Berlin), cu o participare însemnată a muncitorilor.

Martie 31-aprilie 8 - sesiunea Preparlamentului din Frankfurt pe Main. Liberalii și democrații moderati resping programul democraților de stînga pentru înființarea unei Republici Federale. Se hotărăște înțierea de alegeri (potrivit sistemului electoral din fiecare stat german), pentru o Adunare Națională Constituantă (viitorul Parlament de la Frankfurt).

Martie (sfîrșit) - mai - nenunțate greve muncitorești pentru majorarea salariilor și reducerea zilei de lucru.

Aprilie 5 - din inițiativa organului central, condus de Marx, membrii Ligii Comunistilor înființază la Mainz o Uniune culturală a muncitorilor. Se face un apel către toți muncitorii din Germania să creeze asemenea uniuni.

Aprilie 11 - Marx și Engels sosesc la Köln și încep pregătirile în vederea editării unui mare cotidian politic.

Aprilie 27 - la Köln la ființă Liga Democratică, ce va milita pentru crearea unei Republici Germane.

Mai 18 - Deschiderea Adunării Naționale de la Frankfurt pe Main. Sub influența majorității liberale și conservatoare, Parlamentul se limitează la redactarea unei **Constituții Imperiale**, în loc să preia puterea legislativă și executivă în întreaga țară.

Iunie 1 - apare la Köln primul număr din **Neue Rheinische Zeitung** („Noua gazetă renană”) sub conducerea lui Marx și Engels.

Iunie 14-16 - primul Congres democrat de la Frankfurt pe Main. Programul adoptat prevede înființarea unei Republici.

Iulie 12 - dizolvarea Bundestagului (veche adunare reprezentativă a Confederației Germane). Atribuțiile sale trec asupra noii administrații imperiale.

Guvernul liberal din Württemberg interzice activitatea Comitetului democratic din Stuttgart. Burghezia ajunsă la putere trece la acțiuni contrarevoluționare.

Iulie 31 - în Schwellditz (Silezia), armata deschide focul asupra sărzii naționale. Încă un semn al contrarevoluției ce se apropie.

August 23-septembrie 11 - Marx pleacă la Berlin și Viena pentru a întări legăturile cu organizațiile democratice și muncitorești de acolo și pentru a le îndemna la o luptă mai hotărâtă împotriva contrarevoluției din Prusia și Austria.

Septembrie 11 - regele Prusiei pune la cale un plan secret pentru victoria contrarevoluției. În zilele următoare au loc concentrări de trupe în jurul Berlinului.

Septembrie 17 - aproximativ 20 000 demonstranți din Frankfurt cer democraților de stînga să părăsească Adunarea Națională și să se constituie într-un „Parlament al poporului”. În urma unor demonstrații ale maselor înarmate, guvernul central din Frankfurt cheamă în ajutor trupe austriece și prusace.

Septembrie 18 - lupte pe baricade la Frankfurt. Insurecția este reprimată de armată.

Septembrie 25 - mișcări și lupte de stradă în Köln. Administrația prusacă introduce starea de asediu. **Noua gazetă renană** este temporar suspendată. Arestări. Engels, pentru a scăpa de urmărire, părăsește orașul.

Octombrie 1 - Parchetul din Köln pune sub urmărire judiciară pe Karl Marx și Friedrich Engels.

Octombrie 26-30 - al doilea Congres al democraților de la Berlin se pronunță în favoarea proclamării Republicii. Delegații se împart în două fracțiuni (moderați și social-revoluționari) în funcție de poziția adoptată față de revendicările muncitorești.

(Continuare în p. 96)

„Plini de încredere în înțelepciunea și în simpatiile Dietei din Frankfurt“

Printre actele referitoare la revoluția din anii 1848-1849, păstrate în arhive germane, se află și originalul unui document înaintat de conducătorii revoluției de la 1848 din Țara Românească reprezentanților Statelor Germane întruniți în Adunarea constituantă intrată în istorie sub numele de Parlamentul din Frankfurt*. Este vorba de textul circulei adresat de revoluționarii români guvernelor Marilor Puteri din Apus, după intrarea trupelor străine în țară, în care ei protestau împotriva brutalei intervenții. Textul a fost însoțit și de o mică scrisoare adresă, păstrată și ea.

Faptul că revoluționarii români se adresau nu numai Marilor Puteri—Anglia, Franța, Austria și Prusia—ci și Parlamentului din Frankfurt—creație a revoluției—care avea ca obiectiv unificarea Statelor Germane într-un stat național, este deosebit de semnificativ. El reflectă înrădăcinarea dintre evenimentele consumate în diverse regiuni ale Europei anilor 1848-1849, conștiința încadrării în același uriaș val revoluționar care a trecut peste pământul bătrânului continent de la țărmurile Atlanticului până la Vistula și din Sicilia până la Marea Baltică. Deși revoluția din Țara Românească fusese înfrântă, ca urmare a intervenției armatelor otomane și țariste, conducătorii acesteia au continuat, în emigrație, acțiunea de captare a intereselor puterilor europene pentru soarta Principatelor.

Este, de asemenea, de subliniat faptul că revoluționarii din Țara Românească se făceau purtători de cuvânt și ai fraților lor din Moldova, atunci când cereau sprijinul Parlamentului din Frankfurt și al Marilor Puteri europene împotriva forțelor intervenționiste. Această atitudine era expresia colaborării emigrației din Principate după înăbușirea revoluției, urmarea firească a conlucrării din timpul evenimentelor revoluționare, a caracterului unitar al revoluției de la 1848 din țările române.

Reproducem textul integral, tradus din limba franceză.

Dr. Mircea N. POPA

Anexa I

Domnule Președinte,

Subsemnații, membri ai Guvernului Provizoriu și delegați ai emigrației române, au onoarea a vă transmite protestul alăturat, comunicat în același timp Domnului Ministru al Afacerilor Străine al Puterii centrale germane.

Plini de încredere în înțelepciunea și în simpatiile Dietei din Frankfurt, au crezut de datoria lor să aducă omagiu patriotismului Adunării adresându-vă o copie a acestui important document și rugându-vă să binevoiți a-l comunica Camerii.

Sîntem cu respect,
Domnule Președinte,
ai Dumneavoastră foarte umili
și foarte supuși servitori

Februarie 1849

Chr. Tell, I. Maiorescu, G. Magheru, A. G. Golescu, I. I. Filipescu, I. Eliade, Ștefan Golescu, Gr. Grădișteanu, C. B. Bălcescu, N. Golescu, I. Voinescu, N. Pleșoianu, D. Brătianu, I. C. Brătianu, C. A. Rosetti, A. Hristofi, Bolintineanu, Ipătescu, N. Bălcescu, P. Teulescu, Boliac, Aristia, Arhimandrit Snagoveanu, Theologu, N. Crezulesku.

Domnului Președinte al Dietei din Frankfurt.

Anexa II

Protestul românilor din Valahia adresat Angliei, Austriei, Franței și Prusiei.

Națiunea românilor din Valahia, așezată la marginile Europei și ale libertății, s-a ridicat în masă, acum opt luni, nu pentru a recuceri în întregime moștenirea părinților ei, așa cum i s-a imputat pe nedrept, ci pentru a-și cere drepturile garantate de vechile sale tratate cu Imperiul otoman.

Tributarii Sublimei Porți, cu toate privilegiile unei legislații și unei administrații independente, românii din Valahia au respectat prerogativele Curții Suzerane și au mers chiar pînă la a supune în mod voluntar aprobării Sultanului Constituția ale cărei baze ei le-au întocmit în virtutea autonomiei lor.

Dar în același timp ei au declarat că resping pentru totdeauna înșelătorul protectorat al Rusiei — în ceea ce acesta era contrar drepturilor și intereselor Principatului, suportat și nu acceptat de ei.

(Continuare în p. 71)

* Stadtarchiv, Frankfurt am Main, Deutsche Verfassungsgesetze, Reichsversammlung („Nationalversammlung“) Mai 1848 — Juni 1849. Ausschluss für völkerrechtliche und internationale Fragen. Pet. 7226 a, Pet. 7226 a.1.

TABĂRA DE LA RIURENI

DUMITRU ALMAȘ

„Misiunea unui guvern revoluționar e foarte simplă: să propage și să înarmeze revoluția, iată datorită lui. Să toarne adică în sufletul poporului convingeri revoluționare și apoi să-i pună arma în mână și să-i spună: acum când ai o credință, fii gata să mori pentru ea“.

N. BĂLCESCU

Orice revoluție are nevoie de o forță armată, creată de ea pentru propria-i afirmare și victorie. În 1848, marea și aproape generala eroare a conducătorilor revoluțiilor a fost tocmai slaba organizare militară în fața uriașei puteri represive a contrarevoluției. Toate revoluțiile din acel an și-au întocmit gărzile lor naționale. Majoritatea lor — cea italiană, poloneză, română, maghiară — au format și armate care au schițat sau au angajat lupte eroice pentru libertate. La cele mai multe popoare, forța armată era cu atât mai indispensabilă mișcărilor revoluționare cu cât, aceste mișcări și-au pus ca obiectiv și eliberarea națională. Astfel mișcarea revoluționară a voluntariatului s-a înscris ca un ilustru fenomen istoric și ca un prilej pentru desfășurarea unor activități eroice, cum a fost cea a lui Giuseppe Garibaldi. Polonezii au alcătuit o legiune armată în Franța, una în Italia, condusă de poetul Adam Mickiewicz, și una în Posnan, condusă de Mieroslawski. Revoluționarii maghiari, mai bine dotați cu cadre ofițerești și chiar cu arme, au alcă-

tuit o mare armată populară (peste 170 000 oameni), obținind, până în vara anului 1849, răsunătoare victorii. Revoluția românilor din Transilvania s-a bizuit, în primul rînd, pe eroica oaste populară a lui Avram Iancu și a triburilor săi, apărători ai dreptății românești în această revoluție.

Sub curcubeul speranțelor

Organizarea apărării armate a revoluției a fost una din marile datorii ale guvernului provizoriu din București. „Adunați-vă cu toții sup steagurile patriei — se spunea în Proclamațiunea Revoluțiunii în Țara Românească. Cele trei colori naționale vă sînt curcubeul speranțelor”. În afară de Tell, ofițeri de seamă ca Pleșoianu, Cristofi, Magheru s-au încadrat în revoluție, la Islaz sau la București, chiar din primul ceas. În ziua de 11 iunie 1848, cînd Gh. Bibescu a încercat să vorbească oștirii și să-i probeze fidelitatea față de tron, un ofițer, căpitanul Fărcășanu, a ieșit în fața frontului și, curajos, a spus domnitorului: „Să primești Constituția, care a decretat-o poporul român!”. În Amintirile sale, Lăcusteanu adevat al vechiului regim, numește acest gest o „insoletă revoluționară”.

Sub asprul impuls al evenimentelor, în urma trădărilor săvîrșite de colonelii Solomon și Odobescu, în urma celor două comploturi ale boierimii reacționare, guvernul provizoriu a trebuit să treacă la organizarea armată a revoluției. Ministrul de Război în guvernul provizoriu era Christian Tell. Încă din 18 iunie, Gh. Magheru a fost numit „general căpitan al armiiilor neregulate și șef al gvardiilor naționale din toată România”, cu misiunea de a forma și instrui unitățile militare necesare apărării cu arma a revoluției și a patriei. Așa cum constata C.A. Rosetti, se impunea de „a ne apăra țara cu armele” împotriva contrarevoluției interne și externe. Bălcescu stabilea astfel misiunea oștirii revoluționare: „a apăra naționalitatea și drepturile noastre, de vom fi nevoiți chiar vîrsînd sîngele nostru”. El era convins că o nație, oricît de mică, în cetatea dreptății sale poate fi ucisă, dar înfrîntă niciodată.

Organizarea ostășească a poporului revoluționar nu era, de fel, o treabă ușoară; reacțiunea boierească era încă foarte puternică, activă și influentă, iar frunzașii revoluției aveau puncte de vedere diferite în această vitală problemă. Dacă Bălcescu, Golescu-Negru, C.A. Rosetti, Magheru susțineau, cu infocare, armarea poporului, Eliade-Rădulescu și alți moderați socoteau că, ținînd seama de posibilitatea intervenției celor două mari forțe contrarevoluționare — Imperiile otoman și țarist — poporului român nu-i rămînea decît lupta pe „cale morală” și „legală”. Adică să ceară, în fața lumii, respectarea drepturilor lui la autonomie și

excluderea oricărei imixțiuni străine. La toate acestea se adăuga lipsa armamentului și a echipamentului militar, ca și faptul că unii dintre militarii, ca și pildă Tell, nu acționau energic, ci se lăsau influențați de Eliade și chiar de boierii care se temeau să pună arma în mîna poporului. Chiar și atunci cînd s-a hotărît crearea taberei militare, sub conducerea generalului Magheru, Eliade-Rădulescu — spre pildă — n-a conceput-o ca pe o forță reală, ci i-a acordat doar un rol simbolic: în caz de violare a teritoriului, „să protesteze cu armele în mînă”.

Totuși organizarea unei tabere militare s-a impus ca un fenomen și un moment al revoluției pașoptiste din Țara Românească. La 25 iunie, N. Bălcescu, sub impresia unei posibile intervenții contrarevoluționare, cerea „măsuri grabnice și energice pentru a organiza o rezistență”. După el, acest lucru era posibil numai prin însuflețirea poporului la luptă. Propunea și măsuri practice: să se procure cît mai repede arme și să se adune provizii în munți, „ca să avem cu ce ne hrăni acolo”, în caz de invazie. S-a ajuns la ideea creării unei tabere militare, revoluționare și populare capabilă să canalizeze energia și elanul patriotic al poporului întru păstrarea libertății. S-a discutat mult și problema cooperării cu revoluția românilor din Transilvania, iar organizarea ostășească din Munții Apuseni a slujit adesea ca imbold și ca model. Mulți, în cap cu I. Ghica, vedeau Transilvania „ca refugiu revoluției române în caz de a fi învinsă”. Chiar alegerea și stabilirea locului pentru viitoarea tabără s-a conjugat cu această eventuală colaborare între revoluționarii munteni și transilvăneni. Magheru și alți revoluționari au hotărît ca tabăra să fie orînduită în miazănoaptea Olteniei, acolo de unde pornise și Tudor Vladimirescu și unde stăruia o tradiție revoluționară și eroică încă din 1821.

Valul de voluntari

Așa s-a ajuns la „tabăra de la Rîturi” sau Cîmpul lui Traian. La alegerea acestui loc, a contat și faptul că Oltenia era mai ușor de apărat, că aici existau încă panduri cu marea lor faimă revoluționară, că pe Olt în sus se putea stabili o legătură relativ ușoară cu Consiliul Național Român de la Sibiu, că generalul Magheru, foarte popular în Oltenia, putea antrena o intensă mișcare de voluntariat. Magheru a venit la Rîturi cu 500 oșteni. Recrutarea voluntarilor s-a

pornit, imediat, în toată țara și, îndeosebi, în Oltenia. De pretutindeni s-au prezentat, tineri și vîrstnici panduri „volintiri”, dorobanți. Instrucțiunile lui Magheru cereau ca aceștia să fie „oameni vrednici de toată credință” și „încercați la arme”, să fie credincioși „nației române, apărînd-o din toate puterile, împotriva oricărei atac și asupriri”. În jurămîntul depus, voluntarii se angajau să apere revoluția și patria, chiar „jărfînd viața”.

Deși întîmpina multe piedici din partea reacțiunii, mișcarea voluntarilor s-a desfășurat entuziasmat în toată țara. În unele cazuri, cum a fost cel al Stolojenilor, boierii au încercat să strîngă și ei cete de panduri voluntari, pentru a creșea confuzii. Dar țărani nu s-au lăsat prinși în mreje și au venit spre tabăra revoluționară a lui Magheru. Acesta prin țînta lui impunătoare și prin energia sa, îl amintea pe Tudor Vladimirescu. Știa cum să se adreseze poporului pe care-l cunoștea foarte bine, vorbea simplu, clar și hotărît. Magheru a fost ajutat de o serie de ofițeri apropiați lui, deveniți entuziaști recrutori și instructori, de comisarii de propagandă — cum au fost C. Brezoianu, D. Oprinie — ca și de mulți alții, panduri, preoți, profesori etc. Un sprijin important în popularizarea taberei și a mișcării de voluntariat l-au dat ziarele **Poporul suveran** și **Pruncul român**. În articolul **Drepturile românilor către Înalta Poartă**, N. Bălcescu adresa poporului o înflăcărată chemare la luptă pentru apărarea libertății naționale.

Valul de voluntari a curs spre Rîureni cu mult entuziasm exprimînd practic adevîrnea poporului la idealurile revoluției și răspunsul lui la nevoia inexorabilă de a o apăra împotriva oricărei primejdii. În tabără, Magheru a început opera de instruire, de „muștru”, cu o deosebită grijă pentru disciplină. Pe lîngă colaboratorii săi apropiați cum au fost N. Pleșoianu, Al. Cristofei, Gr. Marghiloman, Șt. Boteș, o contribuție de seamă și-au adus și cîțiva ofițeri străini, cum au fost francezii Sabatties și Dessain ori colonelul polonez Zablocki, care a invitat și alți compatrioți, specialiști în probleme de artilerie.

Pentru Magheru, ca și pentru alți conducători, era limpede că tabăra revoluționară va fi, într-adevăr, puternică numai atunci cînd fiecare „volintir” va fi convins că luptă pentru apărarea patriei sale, în care revoluția garantează „emanciparea completă a clăcașilor”, cu alte cuvinte, înlăturarea obligațiilor feudale și împroprietărirea țărănilor. Magheru cerea voluntarilor din tabără să lupte pentru revoluție și pentru libertate „pînă la o picătură de sînge”. Dar ca acest sa-

crificiu să aibă un temei, invita guvernul provizoriu „să nu se strămute cituși de puțin din statornică datorie de a sprijini Constituția în toată întregimea ei”.

S-au strîns la Rîureni peste 10 000 voluntari și s-ar fi putut strînge de zece ori mai mulți. De altfel, dacă se ține seama și de ordinul de deplasare a unor trupe din Oltenia și Muntenia spre Rîmnicul Vîlcea, ni se pare adevărată afirmația lui Eliade-Rădulescu, că, la Rîureni, s-au adunat cam 30 000 oameni, ceea ce lupte pentru patrie. Un corespondent al **Gazetei de Transilvania**, asistînd la o manevră a unităților din tabără, scria emoționat: „Vărsai lacrimi vîzînd o putere armată română atît de mare”.

„Arme! Arme! Dați-mi arme!...”

Chiar de la începutul ei, tabăra a suferit mult din pricina aprovizionării extrem de grele și, mai ales, a gravei lipse de armament. Abia la 5 septembrie, guvernul provizoriu a acordat 3 000 galbeni pentru necesitățile taberei. Multe din cheltuielile de la începutul organizării s-au acoperit, din donații benevole și mai ales din punga generalului Magheru. Bălcescu a cerut, în repetate rînduri, să se comande arme în străinătate. Al. G. Golescu (Negru) a fost trimis peste graniță și cu misiunea de a dobîndi „ajutor de arme”. El a propus să se înființeze, urgent cu ajutorul specialiștilor din Transilvania și Serbia, „o bună fabrică de puști”. Din străinătate, acest harnic emisar al revoluției românești a obținut promisiunea guvernului francez de a trimite românilor 5 000 puști. Ele, însă, trebuiau să treacă prin Constantinopol și, desigur, n-au putut ajunge niciodată. Lipsa de arme a constituit unul dintre cele mai dificile obstacole în efortul patriotic de apărare a revoluției. Magheru și alții au făcut tot ce-au putut; au adus puștile găsite la județe, revolverele confiscate de la reacționari; Pleșoianu a trimis din Craiova la Rîureni 420 puști; o adresă semnată de Christian Tell vorbește de 20 000 „patroane” (cartușe) expediate pentru tabăra lui Magheru. Fierarii sateilor, ca pe vremurile legendarei apărări antiotomane, au meșterit în atelierele lor săbii, sulite, lănci. Pandurii care aveau arme, oricît de vechi erau, au venit cu ele; țărani s-au bîzuit pe unelele lor clasice, folosite în timpul răscoalelor ca arme de temut: coasa, furca, toporul, îmblăciul. Dar toți nădăjduiau că vor dobîndi arme moderne, cu care să-și poată valorifica entuziasmul revoluționar. În repetate rînduri, și cu cea mai mare insistență, generalul Magheru s-a adresat guvernului provizoriu și apoi locotenenței domnești, lui C.A. Rosetti, lui Tell și

multor altora cu aceeași cerere, dramatic formulată: „Arme! Arme! Dați-mi arme!”.

Dar armele n-au putut veni, n-au putut trece prin zidul reacțiunii contrarevoluționare. Cu toate acestea, în scurtă sa existență, tabăra de la Rîureni a produs o puternică impresie; entuziaștii o credeau instrumentul salvator al revoluției. La 8 septembrie cînd Fuad-efendi se apropia de București, Barbu Bălcescu scria către frațele său Nicolae: „Frate! fiți bravi și aveți curaj. Magheru va scăpa cauza noastră. Oh! de ai vedea tu tabăra sa! de ai vedea pe bravii săi panduri și dorobanți! Nu ai voi mai mult și nu ai putea visa măcar că cauza noastră poate să cază vreodată”.

În brumele toamnei

Momentul dramatic, al mării încercări, pentru tabăra de la Rîureni a fost în acele zile negre din septembrie 1848, cînd armia lui Fuad-efendi se apropia de București, colaborînd cu trupele generalului Lüdgers, care veneau de peste Milcov. Cînd aceste fapte au produs descurajare în rîndurile revoluționarilor din București, tabăra de la Rîureni a devenit inima rezistenței populare și revoluționare, chiar dacă aceasta nu mai putea reprezenta decît „o împotrivire disperată” pentru a salva „onoarea revoluției noastre și viitorul poporului român”, cum scria Magheru. Ca și Bălcescu, generalul socotea cedarea fără luptă drept o trădare. Lupta era cerută de voluntarii, de panduri, de popor. Tabăra de la Rîureni se înfățișa în acele zile ca o sinteză a acestei mari, nestăvilite rivne de a apăra patria și libertatea. Exprimînd această stare de spirit, Magheru socotea că cedarea fără arme, „fără nici o încercare de împotrivire” însemna „a primi jugul de fier al tiraniei”, pe care poporul abia îl scuturase de pe grumazul său.

Toți cei care, ca Bălcescu, propuneau retragerea peste Olt și rezistența în și prin tabăra de la Rîureni, vedeau în această acțiune, chiar în condițiile insușesului, un adevărat izvor de educație patriotică pentru urmași, care, cum se exprima Magheru, „ne vor răzbuna și vor ușura umbrele noastre, făcînd să reînvie în patrie libertatea pentru care am pierit”.

Vrednic de luat în seamă este și faptul că, prin tabăra de la Rîureni, Magheru a exercitat un control militar și politic asupra întregii Oltenii. Pe aceasta s-au bazat și cei care, în cap cu Bălcescu, au propus, în ceasul de grea cumpănă, puteri dictatoriale pentru comandantul taberei. La sfîrșitul lui august 1848, Bălcescu scria din Constantinopol lui Tell: „Pînă e vreme dați Magherului putere mare și estraordinară, ca să poată a organiza România Mică după cum o va înțelege

el, schimbînd pe toți funcționarii care nu-i plac și arestînd pe toți cîți va socoti de cuviință”. Dar conducerea revoluției a ezitat. „Calea morală” n-a funcționat. Forța a intervenit, brutală; Fuad-efendi a ocupat Capitala. La 13 septembrie, poporul din București a schițat o apărare spontană — pompierii lui Zăgănescu au luptat eroic în Dealul Spirii.

În tabăra lui de la Rîureni, între „volintirii”, pandurii și dorobanții lui, Magheru n-a recunoscut căimăcămia trădătoare și a adresat poporului român patetice îndemnuri: „De aceea, o frații mei români, dacă în sinul nostru mai arde încă scînteia credinței, dacă în inima noastră mai viează încă amorul cel sacru al patriei, suferințele țării noastre ne mai umple ochii de lacrimi de sînge, dacă respectul către țărîna și umbrele eroilor străbuni ai noștri se mai ține în piepturile noastre, dacă vrednicia de om se mai păstrează încă în român, atunci să ne grăbim, o frații mei, să ne grăbim a le dovedi, căci patria plînge, căci libertatea suferă, căci naționalitatea română geme și ne cheamă a o mintui”.

Tabăra a mai funcționat la Rîureni încă 15 zile după căderea revoluției. În acest timp s-a dezlănțuit o adevărată acțiune de apărare a Olteniei. Magheru a planuit chiar să ocupe Piteștii, Curtea de Argeș și Slatina, spre a putea apăra mai bine teritoriul de peste Olt. Dar n-a primit vreun ajutor eficient. Eliade a recomandat prudență, deci a demobilizat spiritul rezistenței, de teamă „să nu dea revoluției un caracter de rebelie”. Consulii Angliei și Franței, de la care revoluționarii nădăjduiau totul, s-au împotrivit, de asemenea argumentînd că rezistența ar fi fost și inoportună și lipsită de șanse. Așa că, la 28 septembrie, generalul Magheru a hotărît desfacerea taberei. A invitat însă pe toți alcătuitorii ei a răspunde prompt la orice nouă chemare. Voluntarii s-au retras mîhnîți, spre casele lor; mulți au fost urmăriți, persecutați, închiși, pedepsiți. Magheru s-a refugiat în Transilvania și apoi în Apus. În primăvara anului 1849, Bălcescu a mai încercat, în legătură cu Kossuth și cu Avram Iancu, să formeze o „legioană română” cu care să treacă munții, la sud, ca să răscole din nou poporul. Încercare eroică, fără izbîndă. Contrarevoluția triumfa pretutindeni. Triumfa și împotriva românilor. Tabăra de la Rîureni nu mai putea reînvia. Istoria ei s-a scris acolo, pe malul Oltului, pe Cîmpul lui Traian, în fierbînta vară a lui 1848 și s-a stins în brumele toamnei aceluiași an. Rămîne totuși, o experiență care nu trebuie uitată. Iar Gh. Magheru, cum mărturisește I. Ghi-ca, a devenit unul din oamenii cu care, pe drept cuvînt, „poporul se mîndrește... și-l socotea un erou”.

70 ani de la Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Social- Democrat din Rusia

ZORI ÎN PLINĂ NOAPTE

V. PONIZOVSKI

Acum șaptezeci de ani, între 30 iulie și 23 august 1903, a avut loc Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia. Eveniment de importanță istorică, congresul a marcat încheierea procesului de unificare a organizațiilor revoluționare marxiste și crearea partidului clasei muncitoare din Rusia pe baza principiilor ideologice, politice și organizatorice elaborate de Vladimir Ilici Lenin.

În fragmentele de mai jos, care fac parte dintr-o amplă reconstituire documentară, Zori în plină noapte, scriitorul sovietic Vladimir Ponizovski evocă un moment culminant din lunga și greaua luptă dusă de Lenin și tovarășii săi pentru pregătirea congresului.

În ajun

De dimineată, la Peterhof, reședința de vară a țarului, Nicolaie II primea rapoartele. În anticameră, ministrul Afacerilor Interne, V.K. von Pleve, și ministrul Învățămîntului Public, Zengher, se întrețineau amical, așteptînd să le vină rîndul.

— Precum vezi, stimate Viaceslav Konstantinovici, încorporarea în armată a studenților n-a potolit spiritele, se căină, clătîindu-și barba căruntă, Zengher. Pretutindeni manifestații, proteste, discursuri incendiarie. Și se agită mai ales tineretul, studențimea.

— Le venim noi de hac, încercă să-l liniștească ministrul Afacerilor Interne. Pot să o informez confidențial pe Excelența Voastră că am înăbușit principalul focar de activitate subversivă, organizația „Iskra”, care avea de gînd să convoace un congres al organizațiilor sale locale în vederea unificării!

Însă nu despre banalele treburi cotidiene ale ministerului său — arestări, confiscări, denunțuri — se pregătea să raporteze monarhului Viaceslav von Pleve. Erau probleme mult mai importante la ordinea zilei. Peste cîteva zile Nicolaie II se pregătea să plece în pelerinaj în

pustiul Sarov din gubernia Tamhov, locul de îngropăciune al sfîntului sihastru Serafim...

În acest timp, în Elveția, la Geneva, se adunau delegații la congres. Delegatul de Petersburg, Alexandr Șotman, și delegatul de Saratov, Martin Leadov, care se cunoscuseră și se împrieteniseră într-o locuință conspirativă, mergeau împreună la locul principal de întîlnire. Orașul se terminase, clădirile mari făcuseră loc căsuțelor scunde, pierdute în verdeată, ale suburbiilor. Înaîntea lor, pe șosea, venea un biciclist. Ceva, poate pălăria de paie sau poate chiar fața cu pomeții proeminenți, cu ochii „mongoli”, trăda în el un rus. Și Leadov îl interpelă:

— Scuzați-mă, domnule: unde vine strada Foyer?

Tînărul bărbat sări de pe bicicletă și se îndreptă zîmbind spre cei doi:

— Nu cumva veniți la mine? Eu sînt Lenin.

— Eu sînt delegatul de Saratov, se recomandă Leadov, întinzînd mîna.

— Iar eu de Petersburg, se grăbi și Șotman.

— Perfect! Chiar cu dumneavoastră trebuie să stau întîi de vorbă, se bucură Lenin. Pofțiți, locuiesc aici la doi pași.

memorii redacției ziarului ilegal Iskra al cărui prim număr a apărut în 1900, la Leipzig: în rîndul de sus — V. I. Lenin și G. V. Plehanov, în dreapta jos — N. K. Krupskaya

Dar nu avu răbdare pînă acasă și începu să-i descoase încă pe drum despre starea de spirit a muncitorilor, despre ciocnirile cu eserii [socialiștii — revoluționari] și alte probleme ale comitetelor locale.

Strada Foyer nr. 10

Prin casa de pe strada Foyer nr. 10 au trecut toți delegații sosiți la Geneva. Vladimir Ilici și Nadejda Konstantinovna Krupskaya, primindu-și oaspeții, îi întrebau direct cum stau cu banii, fiindcă știau prea bine că nu toate comitetele locale aveau posibilitatea să asigure cheltuielile de deplasare. Ei se ocupau de masa și găzduirea delegaților, ba chiar, în unele cazuri, de îmbrăcăminte și încălțăminte lor.

Casa, compusă din trei camere și bucatărie, zumzăia toată ziua ca un stup. Mobila era puțină și modestă: mese de lemn date la rîndea, încărcate cu ziare, reviste și manuscrise, rafturi, cîteva scaune, în rest ambalaje de cărți, de veselă. În dormitor, lîngă perete, o saltea pusă

direct pe podea, iar pe un taburet — o luminare înfipă în gîtul unei sticle și o călimară mare. Aici Lenin lucra nopțile, după ce se potolea agitația diurnă.

Și lucra intens, mai intens ca niciodată. În casa de pe strada Foyer a elaborat el proiectele celor zece Rezoluții ale congresului, Programul Congresului al II-lea al P.M.S.D.R., Regulamentul său, proiectul de Statut. „E considerat membru al partidului oricine recunoaște Programul lui și sprijină partidul atît prin mijloace materiale, cît și prin participarea sa personală într-una din organizațiile partidului” — acest prim punct fundamental din Statut avea să devină obiectul unor dispute înverșunate la viitorul congres...

Tot aici Lenin își scria articolele sale pentru Iskra.

În bucatărie, pe plită, fornăia de dimineața pînă seara un ceainic emailat pîntecos; în jurul plitei trebăluia, primind oaspeți așteptați și neașteptați, mama Nadejdei Konstantinovna. Și mereu, la masă, în timpul plimbărilor prin parcul Monrepos sau în „camera rusească” de la cafeneaua „Landault” — discuții aprinse și interminabile.

Unde să se țină congresul? În cele din urmă s-a optat pentru Bruxelles. Social-democrații belgieni făgăduiseră să asigure toate condițiile. Vladimir Ilici trimise la Bruxelles o „avangardă” — pe Zemliaciuka și Gusev — pentru primirea și cazarea delegaților. După cîteva zile au început și ceilalți să părăsească pe rînd Geneva. În grupuri mici, cumpărîndu-și biletele din timp și respectînd toate legile conspirației, pentru ca să nu le dea de urmă agenții ohranel țariste. La sfîrșitul lui iulie au plecat și Vladimir Ilici și Nadejda Konstantinovna.

Anii de muncă neînchipuit de grea pentru crearea condițiilor de unificare a partidului rămăseseră în urmă. Înainte era congresul.

Curaj, înțelepciune, experiență

Partidul leninist s-a născut într-un moment de cotitură în istoria universală. Era capitalismul industrial, a liberei concurențe, a dezvoltării relativ „pașnice” a țărilor capitaliste se încheiase. Capitalismul se transformase în imperialism — ultimul său stadiu și cel mai înalt.

Creînd partidul bolșevicilor, V.I. Lenin pornea de la ideea că, în condițiile imperialismului și ale revoluțiilor proletare, clasa muncitoare are nevoie de un partid de tip nou, cu adevărat revoluționar, cu adevărat comunist. Partidul de tip nou trebuia să se deosebească radical de partidele Internaționalei a II-a, adaptate la condițiile activității parlamentare pașnice și care, în ultimii ani ai secolului XIX, după moartea lui F. Engels, căzuseră tot mai mult sub influența oportunistului, a împăciuitoarismului cu burghezia. Potrivit definiției lui V.I. Lenin, partidul trebuie să conducă lupta de clasă a proletariatului pentru transformarea revoluționară a societății, să fie forța conducătoare în perioada de trecere de la capitalism la socialism și apoi la comunism. Partidul trebuie să fie destul de curajos și ferm ca să poată conduce clasa muncitoare și pe aliații săi la asaltul fortărețelor capitalismului. El trebuie să aibă destulă înțelepciune politică și experiență ca să știe să se descurce în împrejurări complicate, care uneori se schimbau în ritm rapid, să aleagă just formele de luptă, să formuleze clar sarcinile apropiate și mai îndepărtate. El trebuie să aibă destulă suplețe politică și clarviziune ca să știe să ocolească orice obstacole neașteptate în drumul spre țel.

Pornind de la tezele teoretice ale lui K. Marx și F. Engels, sprijinindu-se pe experiența mișcării muncitorești ruse și mondiale, dezvoltînd creator marxismul, aplicîndu-l la epoca imperialismului, Lenin a creat o învățătură nouă și logică despre partid ca detașament înaintat, conștient, organizat al clasei muncitoare, ca formă superioară de organizare revoluționară. El a elaborat sub toate aspectele principiile teoretice, programatice și organizatorice ale partidului de tip nou, strategia și tactica bolșevismului, normele vieții de partid și principiile conducerii de partid.

Sub nemijlocita conducere a lui Vladimir Ilici Lenin, Congresul al II-lea a adoptat programul marxist-leninist, program de luptă a clasei muncitoare pentru victoria în revoluția burghezo-democratică, iar apoi în cea socialistă, pentru instaurarea dictaturii proletariatului ca instrument al transformării societății.

Alexandr PEDOSOV
doctor în științe istorice

În ziua aceea

Ce se întimpla în lume și în Rusia în acea zi de 17 iulie?

În ziua aceea, în Catedrala Sfîntul Petru de la Vatican, după pertractări furtunoase, conclavul cardinalilor a ridicat în Sfîntul Scaun, rămas vacant prin moartea papei Leon XIII, pe cardinalul venețian Giuseppe Sarto, al 264-lea papă, care și-a luat numele de Pius X.

În timpul unei curse de probă cu un nou tip de automobil electric, regele Italiei (Victor Emmanuel III), însoțit de regină, fiind la volan, s-a tamponat de un copac, regina alegîndu-se cu contuziuni puternice.

Expediția căpitanului Roald Amundsen și-a continuat drumul spre nord. S-au deschis Conferința internațională de la Berlin consacrată telegrafiei fără fir și Congresul de geodezie de la Copenhaga.

În ziua aceea, la 17 iulie, întreaga Rusie oficială — a protipendadei, a funcționarilor și a polițiștilor, a liberalilor

și a mic-burghezilor — era preocupată de festivitățile de la Sarov.

Ca înaintea unei bătălii hotărîtoare, comandanții de poliție, de jandarmerie, de armată și civilii fuseseră înarmați cu planul detaliat al pustiului Sarov și al împrejurimilor sale.

Rapoarte oficiale anunțau că „S-a adunat lume multă: vreo 25 000 oameni. Masele au o stare de spirit religioasă”. Dar în același timp a fost expedit în secret prin poștă un pachet care conținea, printre altele, proclamația comitetului din Nijegorod al P.M.S.D.R. cu privire la „Festivitățile de la Sarov” și un extras dintr-o scrisoare semnată „Prohor”, adresată la Perm: „Sfîntul Serafim se bucură aici de cînte mare. Cazacii trimiși special au pustiit totul în jur pe o rază de 50 verste. Populația își varsă focul pe sfînt și pentru motivul că, în plin treierîș, au fost trimiși cu toții, de la mic la mare, să repare drumurile și să dărine toate construcțiile de lut și paie, ca privescetea să nu întristeze ochii Maiestății Sale...”.

Coperta primei ediții a volumului cuprinzând textul integral al lucrărilor Congresului al II-lea al P.M.S.D.R.

Bruxelles, 30 iulie, ora 14,55

La 30 iulie 1903, ora 14,55, la Bruxelles, Gheorghe Plehanov, neputindu-și ascunde emoția și lacrimile care îi umpleau ochii, anunță solemn:

— Tovarăși! Comitetul de organizare m-a însărcinat pe mine să deschid Congresul al II-lea al P.M.S.D.R... Vreau să cred că măcar citorva dintre noi cei de față le va fi dat să mai militeze încă mult timp sub steagul roșu, umăr la umăr cu noii luptători tineri, din ce în ce mai numeroși. Conjunctura care s-a creat este acum atât de favorabilă partidului nostru, încât fiecare dintre noi, social-democrații ruși, poate exclama, și probabil că a și făcut-o, și nu numai o dată, cu cuvintele poetului: „Ce bine e să trăiești într-o asemenea epocă!”...

Adresa clădirii în care a avut loc deschiderea congresului nu s-a păstrat. Se știe doar că era o magazie mare și întu-

necoasă în care se depozita fână sau lînă. Delegații se așezau pe bănci improvizate din scinduri negeluite; doar pentru prezidiu s-au găsit câteva scaune. Masa prezidiului era și ea din scinduri grosolane. În spatele ei fereastra era acoperită cu o bucată de stambă de un roșu aprins, care părea că arde ca o flăcără, iar la tribună se succedau vorbitori entuziaști, care spuneau că P.M.S.D.R. „a devenit partidul cel mai puternic dintre toate partidele revoluționare și de opoziție existente în Rusia”.

Da, cel mai puternic! Forța aceasta o simțeau în spatele lor toți cei 57 delegați, care reprezentau 26 organizații social-democrate. Cu douăzeci de ani în urmă, primul grup marxist din Rusia proclamase necesitatea creării unui asemenea partid. După cincisprezece ani a avut loc primul lui congres, la care au luat parte reprezentanți a numai cinci organizații locale. Ei n-au putut lua hotărâri decât în câteva probleme organizatorice. Și iată, după alți cinci ani, congresul al doilea... Cum își precipită cursul istoria! În anul următor, leniniștii aveau să spună că la congres „a fost reprezentat realmente întregul partid... Din punct de vedere geografic, la congres a fost reprezentată întreaga Rusie, de la sud la nord, de la apus la răsărit... Cei trei ani de activitate a «Iskrei» nu s-au irosit în zadar”.

Delegații la Congresul al doilea... Lenin avea atunci doar 33 ani. Tot atât avea și Piotr Krasikov. Ceilalți încă nu împliniseră 30. Cel mai tânăr era Alexandr Șotman, trimisul Petersburgului: abia împlinise 23 ani. Dar fiecare avea în urmă ani de luptă revoluționară, de încercări, de activitate ilegală, de detențiune, de deportări... Era o generație minunată de revoluționari, cărora avea să le fie dat să schimbe lumea.

Marea lumină

Zengher își imagina nu fără plăcere ce mină acră va face von Plevé când va primi biletul lui:

„Ministerul Învățămîntului Public, asigurînd-o de întreaga-i considerație pe Excelența Sa Viaceslav Konstantinovič, are onoarea să-i înainteze spre lectură această «Înștiințare despre al doilea Congres al Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia»”.

În adevăr, citind scrisoarea perfid amabilă a lui Zengher, von Plevé a făcut o grimasă de parcă l-ar fi înțepat o viespe.

Un partid de tip nou

De ce Congresul al II-lea nu s-a reunit în Rusia? De zeci de ani organizațiile social-democrate existau deja legal în aproape toate țările Europei Occidentale! Dar la sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX în Rusia nu exista nici o libertate politică. Ohrana înăbușea în fașă toate organizațiile revoluționare. Tentaculele sale depășeau frontierele imperiului, acoperind tot continentul. De aceea reprezentanții social-democrației ruse s-au reunit în străinătate, dar pînă și acolo au trebuit să se ascundă. Al II-lea Congres P.M.S.D.R. s-a ținut într-o epocă cînd centrul mișcării revoluționare se deplasa din Europa Occidentală în Rusia. Se simțea apropierea răsturnărilor sociale. Rusia ieșea din toropeala ei, proletariatul ei devenea cel mai revoluționar din lume; mișcările spontane ale țăranilor se amplificau, cererilor economice adăugîndu-li-se revendicări politice. Colosul rus se trezea, se pregătea ultima luptă corp la corp cu autocrația.

În aceste condiții, o organizație combativă a revoluționarilor strîns legată de mase, capabilă să conducă muncitorii la dărîmarea țarismului, devenise indispensabilă. În primul rînd, obiectivele programului ei trebuiau să fie total altele decît cele vechi. Nici un partid social-democrat din Europa nu-și propunea, la această dată, să abolească puterea burgheziei și s-o dea principalului producător al bunurilor materiale, clasei muncitoare.

Pentru prima dată de la Manifestul Partidului Comunist al lui Karl Marx și Friedrich Engels, instaurarea dictaturii proletariatului a fost înscrisă în programul pregătit pentru Congresul II al social-democrației ruse, de către conducătorul ei, Vladimir Illici Lenin. Obiectivul fixat implica la rîndul său revizuirea fundamentală a mijloacelor și metodelor de acțiune, punerea la punct a unei strategii și a unei tactici noi de luptă politică. Partidul care conducea masele la răsturnarea regimului exploator trebuia să învețe să acționeze potrivit împrejurărilor în legalitate și în ilegalitate. Înfruntarea decisivă cu autocrația acorda prioritate metodelor combative specifice proletariatului: lupta de stradă, baricadele, grevele politice generale, insurecția armată.

Obiectivele și metodele de luptă cereau, de asemenea, o nouă structură a partidului. În Rusia țaristă, unde nu exista nici o libertate democratică, un astfel de partid nu putea fi decît ilegal, avînd o conducere ilegală și o vastă rețea de organizații locale strîns legate de mase. Nu-i puteau servi de exemplu nici partidele social-democrate occidentale, care se limitau în special la luptele parlamentare, nici organizațiile narodnice care erau alcătuite mai ales din conspiratori fără legătură cu masele. Planul fondării unui partid de tip nou a aparținut lui V.I. Lenin. Pentru prima dată în istoria sa, proletariatul din Rusia a avut în bolșevici o organizație capabilă să preia lupta care duce la schimbarea societății. Programul adoptat de Congresul II era cel mai revoluționar, în comparație cu ale celorlalte partide social-democrate din acele timpuri. El chema proletariatul să răstoarne puterea burgheziei prin revoluție socialistă.

Cele șapte decenii care s-au scurs de la al II-lea Congres al P.M.S.D.R. au fost marcate de evenimente de o importanță universală. Trei revoluții sociale: din 1905, din februarie 1917 și Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, au zguduit nu numai Rusia, ci întreaga lume, cucerirea puterii politice de către muncitorii din Rusia, în octombrie 1917, conducînd la nașterea primului Stat Socialist — Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste.

Arkadi TITOV și Alexandr TIMOFEEV

De altfel, „înștiințarea” nu era o surpriză pentru ministrul Afacerilor Interne: din diferite colțuri ale imperiului curgeau pe canalele poliției foi asemănătoare, culese în tipografii ilegale, multiplicate la șapirograf sau pur și simplu copiate de mînă.

Șeful Serviciului special din Departamentul poliției, Zubatov, continuă lectura „înștiințării”: „Noi, social-democrații ruși, avem, în fine, și de facto un singur partid organizat. Unit în rîndurile partidului muncitorilor, proletariatul nostru își va înzeca acum energia în lupta cu autocrația țaristă și cu toate clasele exploatoare din Rusia...”

Îată, dar, că eforturile ohranei fuseseră zadarnice. Revoluționarii triumfaseră. Poliția se pregătea acum să se răfuiască cu ei.

Între timp, la Baku, într-o tipografie ilegală, se multiplicau documentele congresului, spre a fi trimise apoi în diferite colțuri ale Rusiei.

Înarmat cu Statutul revoluționar și Programul, adoptate la Congresul al II-lea, partidul își intensifica lupta, în condiții grele de ilegalitate și de sacrificii eroice.

Zorile, care au străpuns noaptea Rusiei în vara anului 1903, nu aveau să se mai stingă niciodată.

BIBLIOTHECA HISTORICA ROMANIAE — UN DECENIU

Acum un deceniu, pe rafturile marilor biblioteci și instituții științifice de istorie din aproape toate țările lumii a apărut un volum de dimensiuni modeste, cu titlul *La formation du peuple roumain et de sa langue* și cu mențiunea pe copertă *Bibliotheca Historica Romaniae*. Editat în limbile franceză și germană și deci accesibil istoricilor de peste ho-

informa istoricii de peste hotare și, în general, pe cititorii străini care se interesează de România, asupra trecutului țării noastre, asupra realizărilor științei istorice, obținute de cercetătorii români.

Primului volum îi urmează studiile și monografiile tipărite, cu sprijinul permanent al Editurii Academiei R.S. România, în patru limbi de circulație mondială (engleză, rusă, franceză și germană). Ele se axează pe o vastă problematică, referitoare la momentele importante ale istoriei social-economice, politice și culturale ale țării noastre, din cele mai vechi timpuri până în perioada contemporană. Li se adaugă ulterior mari sinteze cu privire la provinciile istorice românești (Transilvania, Dobrogea), lucrări consacrate unor personalități științifice și politice ale țării (Nicolae Iorga, Nicolae Titulescu) și studii cu caracter istoriografic.

În cele 68 volume (56 titluri), publicate în colecția *Bibliotheca Historica Romaniae*, un loc important se acordă problemelor legate de luptele pentru eliberarea națională și socială ce s-au desfășurat de-a lungul veacurilor pe teritoriul patriei noastre, precum și manifestărilor de solidaritate a

forțelor democratice din România cu mișcările revoluționare din țările vecine. Din anul 1970, problematica acestei colecții e considerabil lărgită prin instituirea unei serii speciale de istorie economică.

tare, volumul inaugurează publicarea lucrărilor din această colecție. Fondată din inițiativa regretatului academician Constantin Daicoviciu și a profesorului universitar Miron Constantinescu, ea are de la început scopul de a

Încă din primul an al apariției, succesul colecției (și, înainte de toate, al ideii însăși de a răspindi adevărul despre trecutul istoric românesc în străinătate), suscită numeroase ecouri. Lucrări ca *Unification of the Romanian National State—The Union of Transylvania with Old Romania; Supplex Libellus Valachorum; Histoire de l'architecture en*

(Continuare în p. 71)

**O
GUVERNARE
DE
O SINGURĂ
LUNĂ
SAU
HAPUL
LIBERAL
AL
MONARHULUI**

ȘERBAN CONSTANTINESCU

14 iulie 1921. Adunarea Deputaților își deschide lucrările la orele 15,30, în prezența a 308 deputați (61 absenți); prezidează vicepreședintele Eusebiu Popovici. Se dă cuvîntul lui Christian Musceleanu, care, în calitate de raportor, face eforturi vădite spre a-l convinge pe deputați să voteze proiectul de lege privind Societatea „Reșița”. Atmosferă încărcată, întreruperi, vorbitorii se succed unul după altul. În momentul în care deputatul țărănist Virgil Madgearu ia cuvîntul și-și expune punctul de vedere în legătură cu unul din articolele proiectului de lege, de pe banca ministerială, Constantin Argetoianu — ministru de Interne — îl insultă trivial:

— Să mă pupi în...

Asistența e consternată. Deputații din opoziție protestează vehement. Din cauza vacarmului, ședința se întrerupe.

A doua zi, în Parlament, generalul Averescu cere scuze, în numele său și al celui vinovat. El califică ieșirea lui Argetoianu drept „un incident foarte regretabil”, care „nu cadrează nici cu uzurile parlamentare, nici cu prestigiul corpului parlamentar...” Dar opoziția, hotărîtă, pretinde demiterea ministrului de Interne! Și cum Averescu nu dă curs acestei cereri, în ziua de 16 iulie, Iuliu Maniu face o declarație care se încheie astfel: „...În urma acestora, Partidul Național Român declină de la sine orice răspundere morală și politică pentru lucrările acestor Corpuri legiuitoare, și ridicînd protest în contra abuzurilor și ilegalităților săvîrșite de majoritate, declară că între astfel de împrejurări nu poate lua parte la lucrările acestor Corpuri legiuitoare...”

Exemplul său este urmat și de reprezentanții altor grupări (I. Mihalache, I.G. Duca etc.), după care deputații opoziției se retrag din Parlament. Socialiștii înfierează atitudinea lui Argetoianu, precizînd că nici nu se așteptau la mai mult din partea „satrapului de la Interne”, dar declară că vor continua să participe la dezbateri. „Evenimentele petrecute în ședința de joi a Camerei nu constituie pentru noi un motiv de a ne retrage din Cameră [de altfel, din 19 deputați socialiști, cîți fuseseră la început, mai rămăseseră doar 10, restul fiind arestați! — n.r.]. Aceasta cu atît mai mult, cu cît avem convingerea că pe focul revoltei îndreptățite a opoziției naționale își fierbe ciorba Partidul Liberal, care reprezintă cea mai conștientă și periculoasă reacțiune...”

Aparență și realitate

Pentru generalul-președinte de consiliu lucrurile par de neexplicat. Tocmai cînd se pregătise să facă un bilanț guvernării sale de mai bine de un an — timp în care „potolise” întrucîtva lumea sate-

lor, prin legiferarea reformei agrare, dar mai ales „virîse pumnul în gură muncitorilor”, prin aplicarea unor măsuri represive de o duritate fără precedent — se vede amenințat să părăsească puterea.

Cine ar fi gîndit că o izbucnire a brutalității ministrului de Interne o să îste furtuna care duce guvernul spre pieire? Nesăbuinta lui Argetoianu nu este, însă, decît un fel de paie aruncate peste tăciunii mocnind ai opoziției, care abia așteaptă pretextul pentru a trece la atac.

Dincolo de aspectul său formal, cazul are implicații foarte grave. Absența opoziției de la lucrările Parlamentului provoacă o stare de tensiune politică și crează guvernului situații extrem de dificile; mai ales retragerea liberalilor, care avuseseră rolul de mamoș în nașterea cabinetului Averescu, prevestește urmări dintre cele mai îngrijorătoare.

Să ne amintim că în martie 1920, guvernul venise la putere în condiții cu totul neașteptate: fusese nevoie de o „sabie de încredere” pentru securitatea regimului burghez — periclitată de avîntul revoluționar al maselor — și regele, la propunerea lui Brătianu și în ciuda tuturor așteptărilor, îl numise pe Averescu. Conștiincios, generalul își luase misiunea în serios: stare de asediu, arestări, cenzură, tribunale militare, totul spre a-i face pe plac suveranului și a menține bunăvoința celui care-l propusese... Atunci însă cînd situația s-a mai liniștit, împins de orgoliu și de gustul puterii, Averescu a luat o serie de măsuri economice care au nemulțumit celelalte grupări politice și mai ales pe liberali...

Celelalte partide din opoziție — dezbinate — nu-l prea îngrijorează pe general; atitudinea liberalilor îl provoacă însă serioase neliniști. Direct loviți în interesele lor economice, aceștia sînt hotărîți să iasă din „rezerva binevoitoare în care se complăcuseră și să treacă la ofensivă”. Apreciind că situația economică e pe cale de a se normaliza și că avîntul revoluționar a fost stăvilît, Brătianu decide răsturnarea lui Averescu și prelua-

rea puterii de către P.N.L. Mizează și el pe dezbinarea din rîndul opoziției, dar mai ales pe forța economică a partidului său și pe influența sa asupra regelui.

Evenimentele se precipită la începutul lunii iulie, cînd Averescu propune Parlamentului să discute chestiunea „Reșița”. În esență, ceea ce proiectul de lege averescan numește naționalizarea Societății „Reșița” din Banatul unit după 1918, se reduce la emiterea unor noi acțiuni, ce urmează a fi împărțite capitaliștilor români, pentru ca aceștia să obțină majoritatea în consiliul de administrație. Dar cine împarte, parte își face: distribuirea acțiunilor este în așa fel pusă la cale, încît să se împiedice acapararea lor de către liberali, majoritatea fiind rezervată parlamentarilor averescani. O lovitură mai directă la adresa burgheziei liberale nici că se poate.

Averescu amenință

Pentru a preveni atacul liberalilor, Averescu încearcă să-i șantajeze: anunță în Cameră că e hotărît să cerceteze... gestiunea fostelor guverne liberale, începînd din 1914. Deci, dacă îndrăznesc să-l răstoarne, le va da în vileag potlogăriile. ...Dar șantajul nu prinde și liberalii nu se lasă impresionați de amenințările generalului. Luînd cuvîntul în ședința Camerei din 16 iulie 1921, I.G. Duca răspunde: „D-le președinte al Consiliului, să-mi dați voie să surd înții cu dispreț [...] Cu fruntea se sîntem gata să primim oricînd cercetarea cea mai amănunțită...”.

Înfruntările se ascut. Pe de o parte manevrează I.I.C. Brătianu, pe de altă parte „opoziția unită” (cuprînzînd Partidele Național, Tărănesc și Naționalist-Democrat al profesorului Iorga), care ține întruniri și, prin combinații de culise, încearcă să-l determine pe rege să ia o măsură pentru schimbarea guvernului compromis. Generalul este hotărît să înfrunte toate pericolele, de oriunde ar veni ele! Ca să arate că este încă stăpîn pe situație — dar mai ales pentru a înmuia zelul liberalilor și al Palatului — organizează o diversivune. În ziua și noaptea de 17 octombrie montează o mare razie în Capitală: Poliția, Siguranța și Jandarmeria, în frunte cu prefectul Poliției Capitalei și cu mai mulți procurori, efectuează numeroase descinderi, arestînd conducători ai mișcării revoluționare. Averescu vrea să-i sperie pe adversari, făcînd uz de vechea formulă a „pericolului comunist”. Cîteva zile mai tîrziu, în cadrul unei constatări a majorităților parlamentare, declară că e necesar ca guvernul să rămînă neclintit la postul său. Îi avertizează pe cei care plănuiesc o schimbare, că se vor lovi de hotărîrea

Atmosfera politică a anului 1921 în caricaturile ziarului Adevărul:
Un vis urît (21 iulie, 1921)

Ionel (Brătianu): teribil lucru! Am visat pe generalul vorbind la telefon cu Mihalache!!!

lui neclintită de a deține puterea atîta timp cît nevoile țării o cer...

Palatul și liberalii văd însă în declarațiile lui Averescu o încercare de a ignora dreptul regelui de a destitui un guvern. Abili, liberalii folosesc prilejul: oficiosul lor ripostează, acuzîndu-l pe general de intenții dictatoriale, de încălcarea prerogativelor regale. Chemat la Palat ca să se explice, Averescu bate în retragere. A doua zi, în Cameră, declară că rămîne credincios tronului, recunoscînd dreptul monarhului de a schimba după voie guvernele... Majoritatea parlamentară, formată din averescani, care îl aplaudase atunci cînd afirmase că guvernul e o stîncă de care se vor lovi zadarnic valurile potrivnice, îl aplaudă și acum cu generozitate. Prima dată o făcuse pentru că îl credea tare și întrevedea o guvernare lungă; acum aplaudă pentru că speră ca Averescu, cu puțină abilitate, să obțină o oarecare prelungire a guvernării...

Dar nici regele, nici Brătianu nu sînt dispuși să întîrzie...

Jocul culiselor...

În ultima parte a anului 1921, semnele crizei guvernamentale devin tot mai evidente. Presa nu mai vorbește decît despre un nou guvern: Intrigi la Palat; Greșeli care se plătesc; Coroana și regimul parlamentar; Guvern Coandă? Guvern Take Ionescu? O a treia soluție; Capul d-lui Argetolanu; Un minister de tranziție — iată numai cîteva din titlurile articolelor apărute în presă, care exprimă starea de confuzie a vieții politice. Toți frun-

tașii partidelor de opoziție dau interviuri: unii cer guvernul pentru propria lor grupare; alții, chipurile neutri, cer un guvern rezultat din alegeri. Generalul se păstrează bătos, dar presimte sfârșitul guvernării sale. Încearcă să ia unele măsuri de siguranță: deplasează în Capitală unități militare cu comandanți devotați. Purtătorul de cuvânt al guvernului, profesorul de filozofie Ioan Petrovici, ministrul Lucrărilor Publice, declară autoritar presei: „Nu vom pleca de la guvern decât după ce ne vom fi făcut întreaga datorie, desăvârșind programul nostru și dacă vom înțelege că avem succesori mai capabili decât noi”.

Partidele din opoziție încep și ele combinațiile pentru găsirea unei soluții de guvernare. Dar curînd apar disensiunile.

Amoruri efemere (22 septembrie, 1921)
Generalul: mă iubai odată crudelo?!
Ionela: la donna e mobile!

Unită numai cu scopul de a lovi în guvernul Averescu, opoziția se destramă rapid, ca urmare a divergențelor de păreri și interese. Naționalii încep să trateze cu liberalii, mai exact, Maniu cu Brătianu, cu privire la posibilitatea unui guvern comun. Țărăniștii, prin Mihalache, tatonează pe averescani! Profesorul Iorga nu tratează cu nimeni, declară, însă, că va susține un guvern liberal pur. Motiv: situația este atât de grea și Partidul Liberal atât de inapt pentru a conduce țara, încît nici că se poate demonstra mai bine incapacitatea acestui partid, decât lăsîndu-l să vină la putere.

La 11 decembrie, Take Ionescu, titularul Externelor în cabinetul generalului Averescu, demisionează, după ce în prealabil fusese primit în audiență la rege. A doua zi, generalul este chemat la Palat și rugat... să sprijine un guvern Take Ionescu! Regele îi dă de-nțeles, totodată,

că nu dorește să dizolve Parlamentul. Averescu rămîne uluit. Refuză categoric să-l sprijine pe Take Ionescu și aduce în discuție o formulă cu generalul Coandă. Regele, însă, se menține pe poziție: Take Ionescu este însărcinat cu formarea noului guvern. Dar Partidul Conservator-Democrat pe care acesta îl conduce, are în Cameră un număr infim de reprezentanți. Titulescu refuză să-l urmeze; un guvern Take Ionescu, ar fi spus el, nu este o formulă viabilă și el nu este dispus să facă jocul nimănui. A doua zi, Camera — în care majoritatea o dețin averescanii — refuză să ia act de demiterea guvernului și se propune o moțiune de încredere în cabinetul Averescu. Dar în timp ce Camera votează moțiunea de încredere în guvernul generalului, Take Ionescu își alcătuește lista cabinetului și așteaptă să fie chemat pentru a depune jurămîntul. Nici el, însă, nu-i prea liniștit, gîndindu-se la urmările ce le poate avea însărcinarea primită. Întrevederile avute cu șefii partidelor n-au dat nici un rezultat. Nimeni nu dorește să-i acorde sprijin. E sigur că în Cameră va fi primit cu ostilitate; majoritatea averescană, mai mult ca sigur, va refuza să colaboreze. Singur profesorul Iorga se arătase mai înțelegător și îi promisese că va încerca să-l ajute, stăruind pe lingă prietenii săi din Cameră să-i acorde un vot de încredere.

Noul guvern Take Ionescu se prezintă în fața Parlamentului în ziua de 17 ianuarie 1922, cu o echipă formată numai din prieteni personali: Ion Cămărășescu la Interne; Stelian Popescu la Justiție;

Cioara din par (26 iulie, 1921)
Vintilă (Brătianu): dacă aveam eu o vrabie în
mîină, nu mă umblam după cioara din par!
Dar partidul cere coînteresdri!

Gh. Mironescu la Instrucțiuni Publice; Gh. Derussi la Externe; V. Dumitrescu-Brăila la Culte și Arte; C. Xenii la Muncă și Ocrotiri Sociale; C. Cihodariu (recomandat, se pare, de Iorga) la Comunicații; M. Oromulu la Industrie și Comerț etc.

Și un guvern mort în fașe

Urmează un răstimp de o lună, când guvernul Take Ionescu funcționează fără să primească investitura Parlamentului. Opoziția, deși nemulțumită de hotărîrea regelui, nu poate să închege nici o acțiune serioasă. Dimpotrivă, măcinată de contradicții, ea se dispersează și mai mult. Tărăniștii înclină să-l sprijine pe noul prim-ministru, dar numai pe termen limitat, atît cît i-ar trebui guvernului ca să voteze o nouă lege electorală... Dar voturile lor tot nu contează în Cameră, dacă majoritatea averescană va fi împotriva. Naționalii, a căror linie tactică este stabilită de Maniu — o fire nehotărîtă și intrigantă — adoptă o atitudine ambiguă: nu vor să sprijine moțiunea de neîncredere în noul guvern, prezentată de averescani, dar nici nu doresc să dea un vot de încredere cabinetului Take Ionescu. Ei doresc, în primul rînd, o formulă care să-i aducă pe ei la putere.

Proaspătul prim-ministru crede sincer că arătînd Camerei că, respingîndu-l pe el, Parlamentul va fi imediat dizolvat și puterea va fi luată de liberali, cerbia majorității averescane se va înmuia. Presa presupune, de altfel, același deznodămint: în caz că Parlamentul averescan refuză să lucreze cu noul guvern, liberalii au drumul deschis spre putere. Aproape toate ziarele sînt de părere că

Cel mai tare? (26 septembrie, 1921)
Generalul: am auzit că unul Ibsen a spus că cel mai tare e omul care rămîne singur... Se poate! Dar nu la guvern!

dacă Take Ionescu nu încearcă o combinație cu naționalii nu se poate menține. Dar presa naționalilor, binevoitoare, îl „sfătuieste” pe premierul dezorientat să înțeleagă situația și să plece din proprie inițiativă, să n-astepte votul de neîncredere pregătit de majoritatea averescană. Maniu continuă să speră că va găsi o soluție care să-l aducă singur la putere, dar refuză să dea detalii.

Take Ionescu se afla deci într-o situație extrem de critică. După atîta vreme de la intrarea în vîltoarea vieții politice, reușise, în sfîrșit, să formeze un guvern și, iată-l în situația de a părăsi puterea, după numai 30 zile de guvernare! Inves-

Obiecția țărăniștilor (7 octombrie, 1921)
Mihalache: care va să zică, d-le Maniu, partidul d-tale cere ca în Ardeal liberalii să-și desființeze organizațiile, iar în schimb să aibă în vechiul regat libertatea de a le desființa pe ale noastre. Cîrduțel pactic!

titura îl aruncase, pur și simplu, într-o aventură menită să-i încheie brusc cariera. Însărcinîndu-l să formeze un cabinet, în condiții atît de grele, cerîndu-i să coopereze cu un Parlament net ostil și nedîndu-i nici asigurarea că, în cazul unui refuz al Corpului legiuitor, va avea puțința să-l dizolve și să facă alegeri, regele făcea, de fapt, jocul liberalilor, din care cel investit nu putea ieși decît compromis.

Care sînt pozițiile de apărare ale lui Take Ionescu? Este mai mult ca sigur că noul premier mizează totul pe teama averescanilor că liberalii vor veni la putere și vor face alegeri, în care, din deputații care alcătuiesc majoritatea actuală nu se vor mai putea întoarce în Cameră nici doi la sută. În fața unui astfel de risc, poate că averescanii vor renunța la votul de neîncredere.

Carul statului (22 decembrie, 1921)
D. Ionel Brătianu: copăcel, copăcel! Fă o sfor-
jare, domnule Take, ca e vorba numai de o lună
de zile!

Cu cinci zile înainte de deschiderea Parlamentului, Maniu face ultimul demers pe lângă suveran, pentru a-l determina să accepte un guvern rezultat din alegeri. Arată regelui că au trecut patru ani de la Unire și țara n-are încă Constituția care să unifice legislația și să îndrume organizarea societății spre o unitate spirituală; guvernările **manu militari** provoacă tulburări. Îl citează pe Cavour: „Cu baioneta poți face orice, dar nu te poți așeza pe ea...” Regele ascultă cu atenție, dar nu promite nimic; insistă, însă, asupra unui singur lucru: să se știe că, deocamdată, nu dorește să dizolve Parlamentul.

În ajunul prezentării noului guvern în fața Camerei, primul ministru mai are o audiență la Palat: nădăjduiește să obțină de la rege promisiunea unui decret de dizolvare a Parlamentului, în caz de eșec. La ieșirea din audiență, nu declară nimic presei, dar lasă să se înțeleagă că... are în buzunar decretul mult râvnit! Pornind de la această falsă convingere, presa este aproape unanimă în părerea că situația primului ministru s-a schimbat.

Căderea...

La Camera, în ziua de 17 ianuarie, majoritatea averescană este foarte agitată. Prezidează Duiliu Zamfirescu.

La apariția guvernului, averescanii fac eforturi spre a-și stăpîni ostilitatea; de pe băncile opoziției, citiva prieteni perso-

nali ai celor de pe banca ministerială aplaudă. Demonstrativ, aplaudă și profesorul Iorga, mai mult ca o muștrare adresată celor gata să pornească asaltul. Goga cere cuvîntul pe marginea sumarului ședinței și se îndreaptă spre tribună cu câteva foi de hirtie în mînă. Ele cuprind moțiunea de neîncredere în guvern. Dar nici n-apucă să rostească primele vorbe, și de pe banca ministerială se atrage atenția președintelui Camerei că nu se poate da cuvîntul, indiferent cui, înainte de a fi prezentat Camerei noul guvern și înainte ca primul ministru să-și expună mandatul primit de la factorul suprem constituțional. Duiliu Zamfirescu își dă seama de inadvertența comisă și retrage cuvîntul lui Octavian Goga, antrenat deja în filipica îndreptată împotriva guvernului „impostor”. Goga se supune și își interrupe discursul, dar nu se îndreaptă spre locul său, ci rămîne lângă tribună.

La cuvîntul Take Ionescu. Tribunele pentru public sînt arhipline; mulți așteaptă ca prin renumitul său talent oratoric, premierul să limpezească atmosfera și să convingă Camera. Dar Take Ionescu, cel poreclit „Gură de aur”, parcă nu mai este el însuși. Face o expunere protocolară, rigidă. Arată că trei sînt legile pentru votarea cărora guvernul cere concursul Parlamentului. După părerea sa, Parlamentul trebuie să-și continue activitatea, spre a nu face jocul liberalilor, care îi doresc dizolvarea...

I se dă apoi cuvîntul lui Octavian Goga: — Față de jignirea adusă Corpurilor legiuitoare prin constituirea unui cabinet Take Ionescu în afară de orice indicațiuni parlamentare... (Un ardelean interrupe: „Dar generalul cum a venit?”)... Camera declară neîncrederea sa în actualul guvern...

Goga cere discutarea moțiunii în plennul Adunării.

Naționalii, prin Mihai Popovici, se declară bucuroși de plecarea averescanilor, dar anunță că nu pot acorda sprijin noului guvern. Profesorul Iorga e de părere că, ajutînd guvernul să treacă cele câteva legi urgente, Parlamentul își răscumpără greșelile din trecut. Tărăniștii, prin Mihalache, declară că nu pot acorda încrederea lor guvernului Take Ionescu și cer un guvern neutru, care să pregătească alegerile pentru Constituantă; nu vor, însă, să voteze nici moțiunea propusă de Goga. În numele grupului socialist-comunist vorbește Gh. Tănase, care declară că nu are încredere în guvernul de azi, cum nu a avut încredere nici în cel de ieri și cum nu va avea nici în cel de mîine; singurul guvern în care socialiștii au încredere este guvernul republicii sociale, izvorit din conștiința maselor...

Moțiunea prezentată de Octavian Goga este supusă votului Camerei (se cere votul

nominal, dar majoritatea refuză; e mai prudent să nu te pronunți pe față împotriva unui guvern al regelui!). Rezultatul se știe: moțiunea e acceptată, iar guvernul de o lună de zile al lui Take Ionescu se retrage.

Sultanul Ionel

După căderea guvernului Take Ionescu, cînd lumea încă se mai întreabă de ce fusese adus și apoi lăsat să cadă, vine adevărata bombă: Ionel Brătianu este însărcinat cu formarea unui guvern de compoziție liberală pură! Știrea cade ca un trăsnet. Toți șefii de partid fuseseră asigurați de Ferdinand că dorește un guvern de coaliție, care să fie un fel de garanție pentru organizarea de alegeri libere. Nici un moment nu se pusese în discuție posibilitatea ca guvernul viitor să aparțină unui singur partid. În 1920, cînd nu se respectase această regulă și se încredințase generalului Averescu puterea, se pretinsese că acesta se bucura de o popularitate unică, în jurul căreia se puteau polariza elemente din toate partidele și, mai ales, din partidele provinciilor unite. Se sperase că mulți frunțași din celelalte grupări vor veni să întărească baza guvernului Averescu. Unul dintre aceștia, Octavian Goga, îl asigurase pe rege că, după el, vor veni în lagărul averescan cei mai influenți frunțași din Partidul Național. În realitate, puțini trecuseră la averescani și partidele părăsite nu s-au resimțit de loc, iar guvernul generalului a recurs la alegeri de „mină forte”, care i-au asigurat majorități în Parlament, dar, în același timp, i-au luat dreptul de a vorbi în numele țării...

Ce-l determină pe Ferdinand să-l aducă pe Ionel Brătianu cu un guvern liberal pur, cînd se știe că opinia publică este ostilă unei asemenea formule, iar celelalte partide politice se pregătesc să declare război nu numai guvernului liberal, dar și regelui?

Răspunsul e simplu. Brătianu, exponent al oligarhiei care dispune de bănci și de o mare forță economică, găsește nu numai înțelegere, dar și concurs din partea Coroanei. Referindu-se la comunitatea de interese între Brătianu și Coroană, presa naționalilor face aluzii la „regele liberalilor”. Într-un interviu acordat ziarelor **Adevărul** și **Dimineața**, Vaida-Voevod spune niște lucruri de o violență fără precedent: „Țara aceasta nu este un domeniu particular pe care factorul constituțional să-l poată pune la dispoziția unuia ori altui oligarh...”.

Întîmplîndu-se ca în chiar ziua de 22 ianuarie să se serbeze la Palat botezul prîntului Mihai, ceremonie la care șefii de partid sînt cu toții invitați, aceștia refuză să se prezinte, dînd publicității un comunicat comun, cu următorul conținut: „Considerînd că sub guvernul libe-

ral, Coroana n-are libertatea acțiunilor sale, șefii partidelor de opoziție sînt siliți a-și interzice de a apărea la Curtea de ocazie serbării botezului princepelui Mihai”.

Se întrezărește, așadar, un conflict ascuțit. Pînă și profesorul Iorga care, obișnuit, păstrează față de Coroană o anumită considerație, este nevoit a recunoaște că în hotărîrea regelui de a-l aduce pe Brătianu la putere determinant a fost jocul de culise al frunțașului liberal. Ion Mihalache, șeful Partidului Țărănesc, întocmai vitejilor de după război, e mai categoric: „N-am fost surprins de venirea liberalilor. Totdeauna am avut credința că regele e hotărît să servească țării hapul liberal. Am înțeles că, din nenorocire, Suveranul este aplecac a face exerciții de țarism, disprețuind opinia publică în măsura în care nu se teme de ea, cum s-a temut de popularitatea generalului Averescu, și că influențele oligarhice la Palat sînt atotputernice...”.

Fapt este că în perioada de după război, liberalii — ale căror poziții economice și politice se consolidează foarte mult — reușesc să manevreze Coroana în așa fel încît, pe drept cuvînt, se vorbește despre atotputernicia „sultanului Ionel Brătianu”. În această privință, Mihalache remarcă, nu lipsit de umor: „Cînd n-a îngăduit Brătianu să se facă altă lege agrară și altă lege a votului, n-a îngăduit nici regele Ferdinand. Două guverne și două parlamente au fost dizolvate de regele Ferdinand după voia sultanului Brătianu. Și cînd sultanul s-a supărat odată pe regele Ferdinand, acesta s-a dus el la Înalta Poartă de la Florica [conacul lui Brătianu de lângă Pitești — n.r.] și l-a împăcat. Cît timp am fost ministrul Agriculturii*, Suveranul n-a binevoit să se întrețină cu mine niciodată despre reforma agrară, care era problema fundamentală la ordinea zilei, deși știa că aceasta era preocuparea mea de căpetenie...” (**Adevărul**, din 25 februarie 1922).

Partidele de opoziție nu se pot mulțumi, însă, numai cu indignarea mai mult sau mai puțin zgomotoasă. Chiar din primele zile ale guvernării liberale se ajunge la ideea coalițării tuturor forțelor din opoziție în lupta pentru răsturnarea dominației P.N.L. Așa începe, de fapt, o nouă fază în activitatea „opoziției unite”.

* * *

Nota redacției. Un episod din această fază se consumă în ziua de 18 martie 1923, cînd pompierii, sub comanda generalului Davidoglu, iau cu asalt clubul Partidului Național încercînd să „stîngă” ura opoziției împotriva guvernului liberal. Dar despre toate acestea, revista **Magazin istoric** va relata într-unul din numerele viitoare.

* Mihalache făcuse parte din guvernul prezidat de Al. Vaida-Voevod (1919) — n.r.

„PLINI DE ÎNCREDERE ÎN ÎNȚELEPCIUNEA...”

(Urmare din p. 53)

Niciodată o cauză mai legitimă nu a suferit mai nedrept.

Adresînd M.S. sultanului memoriul justificativ alăturat, valahii au făcut să se audă un ultim și solemn protest împotriva violării drepturilor lor și împotriva ocupării lor de către armatele străine.

Ca tributari ai Sublimei Porți și ca autonomi nu le mai rămîne românilor, care și-au îndeplinit toate obligațiile față de Curtea Otomană, decît să se pună sub protecțiunea puterilor interesate în independența Turciei.

În consecință, subsemnații, membri ai Guvernului Provizoriu al Valahiei și delegați ai emigranților români, protestează din nou și imploră puterile Europei să-și ofere mediația.

Ei speră că puterile vor lua sub garanția lor autonomia Provinciilor Dunărene, autonomie care rezultă din vechile lor tratate cu Sublima Poartă, că puterile străine vor interveni pentru a pune capăt unei ocupații care este o violare flagrantă a drepturilor românilor, o ruină pentru Principate, o amenințare pentru securitatea generală a Europei.

Februarie 1849.

Chr. Tell, I. Maiorescu, I.C. Brătianu, G. Magheru, C.B. Bălcescu, I.I. Filipescu, N. Bălcescu, Boliac, N. Crezulescu, Ipătescu, I. Eliade, I. Voinescu, D. Brătianu, Ștefan Golescu, C.A. Rosetti, A.G. Golescu, N. Pleșoianu, Bolintineanu, Arhimandrit Snagoveanu, Aristia, N. Golescu, Gr. Grădișteanu, P. Teulescu, A. Hristofi, Theologu.

BIBLIOTHECA HISTORICA ROMANIAE — UN DECENIU

(Urmare din p. 63)

Roumanie, precum și cele încadrate organic în problematica istoriei universale (de pildă *Die Solidarität der Werktätigen Rumäniens mit der proletarischen Revolution in Ungarn*; *Les Petchénègues au Bas-Danube*) trezesc un interes viu în rîndurile specialiștilor și un ecou călduros în publicațiile străine. Redacția colecției primește, de asemenea, diverse solicitări din partea institutelor științifice și a unor istorici de dincolo de hotarele țării.

Într-o analiză asupra seriei *Studii* a colecției, realizată în 1972 de cercetătoarea germană Margot Hegemann (*Jahrbuch für Geschichte der sozialistischen Länder Europas*, Berlin, 1972, vol.16/1, pp. 199-206) se subliniază:

„*Bibliotheca Historica Romaniae*, cu deosebire seria *Studii*, înlesnește depășirea barierei de limbă, dînd astfel posibilitatea științei istoriei din Republica Democrată Germană să obțină importante rezultate în cercetare. După cum se poate vedea din tematica studiilor, cercetarea istorică din România se îndreaptă tot mai mult spre abordarea unor probleme de istorie universală.”

În perspectivă, *Bibliotheca Historica Romaniae* își propune să-și concentreze atenția asupra unor lucrări de sinteză și a unor studii consacrate problemelor majore ale istoriei României, cu care colecția mai este datoare cititorilor străini.

În pregătire pentru tipar se află opera de sinteză

Istoria României — Compendiu (variantea prescurtată și revizuită, în limba engleză, a lucrării publicate, sub acest titlu, în limba română), *L'année 1821 dans les Pays roumains*, precum și cărți consacrate unor personalități istorice importante ca: Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare etc.

Prin îmbogățirea și diversificarea problematicii, colecția va aduce un aport și mai substanțial la cunoașterea istoriei României în străinătate, la afirmarea prestigiului științific al istoricilor din țara noastră și, implicit, la cauza apropiierii între popoare.

Rodica ȘOIMESCU,
Angara NIRI

TURNU : LOCALITĂȚI ȘI MONUMENTE MEDIEVALE

CONSTANTIN REZACHEVICI

Cetatea Severinului (Drobeta-Turnu Severin).

Construită din piatră, în secolul XIII, pe malul Dunării, în vecinătatea castrului ridicat de romani în sec. II e.n., cetatea Severinului supraveghea drumurile care se îndreptau spre Transilvania și Banat. Incinta întâia înlocuia o palisadă mai veche de lemn și avea un plan dreptunghiular, obșnuit cetăților de câmpie, cu turnuri pătrate la colțuri. În 1233, regele maghiar Andrei II a numit un „ban al Severinului”*, în urma luptelor purtate cu țarul bulgar Ioan Asan II.

După întemeierea Țării Românești, Banatul de Severin a trecut sub stăpânirea voievozilor români Basarab I, Nicolae Alexandru și Vladislav-Vlaicu. În 1406, Mircea cel Bătrîn s-a întâlnit în cetate cu regele Sigismund de Luxemburg, pentru a discuta planul comun de luptă antiotomană. După moartea sa, din porunca regelui Sigismund, comitele de Timișoara, Filippo Scolari de Ozora, zis Pippo Spano a restaurat cetatea și fortificațiile dimprejur, ridicând cea de-a doua incintă, cu bastioane pentru artilerie. În ea au fost aduși, la 1430, cavalerii teutoni. După alungarea lor de către localnici, poate cu ajutorul lui Vlad Dracul, domnul Țării Românești, din 1438 sînt amintiți ca „bani de

Severin” Iancu de Hunedoara și fratele său.

La începutul veacului XVI, cînd turcii au reluat ofensiva asupra Europei Centrale, au distrus și cetatea Severinului (1505-1506); pentru scurt timp, apărătorii ei au reușit să o refacă, cu un ultim efort, căci în vara anului 1524, cîțiva ani după ocuparea Belgradului (1521), turcii au cucerit din nou Severinul și au dărîmat definitiv cetatea.

Cetatea Turnu (lingă Turnu-Măgurele). Fortăreață ridicată în veacul IV de ostașii lui Constantin cel Mare, care trecuseră în nordul Dunării pentru a asigura un cap de pod stăpînirii romane în cîmpia munteană. Avea o formă rotundă și șanț de apărare, iar din zidurile ei se delatau două turnulețe. Din sec. VI, cînd soldații bizantini au părăsit-o, cetățuia s-a ruinat sau poate a fost distrusă, căci izvoarele n-o mai amintesc vreme de aproape opt secole. În veacul XIV, după cucerirea de către turci a Nicopolului, de pe malul opus al Dunării, vechea cetate e pomenită sub numele de **Nicopolul Mic** („Nicopolia Mică”), pe lingă care, la începutul secolului următor, circula și numele de Turnu (care s-a și impus, de altfel), dovadă că își păstrase forma. Pentru a stăvili atacurile turcești, Mircea cel Bătrîn a refăcut cetatea, zidurile sale dublînd rămășițele vechiu-

lui zid romano-bizantin, și păstrînd cele două turnulețe de pază. Șanțul a fost adîncit, și în cetate se putea pătrunde doar peste un pod mobil.

După lupta de la Rovine, sultanul Baiazid a ocupat cetatea Turnu, dar, în urma înfelegării încheiate de Mircea cel Bătrîn cu Sigismund de Luxemburg, în 1395, oștile regelui — spune o cronică internă relevantă de Gr. Tocilescu — „sfărîmă zidul orașului și al cetății, făcură mare năvală și îndată luaseră cetatea și orașul”. Există așadar, după acest izvor, și o așezare civilă și ea întărită, în vecinătatea fortificației militare. După victoria de la Nicopole asupra cavalerilor cruciați (1396), Baiazid a ocupat din nou Turnu, numind acolo un dregător otoman și dispunînd refacerea zidurilor. O inscripție slavă din acele vremi arată că „s-a înnoit această cetate Holăvnic [= Turnu] în timpul împăratului Ildirim Baiazid”. Dar, în 1397, Mircea cel Bătrîn a redobîndit cetatea și abia în 1417 sultanul Mehmet I a reușit să o recucerească. Zidurile ei suferind mult în urma acestor lupte, între 1417-1445 turcii le-au sporit grosimea cu încă trei metri, pentru a susține loviturile bombardelor de asediu ale domnilor români. În 1445, Vlad Dracul a participat, alături de flota burgundă condusă de Walerand de

* Vezi Magazin Istoric, nr. 8/1973.

Wawrin, la asediul fortă-reței. Cronică acestei campanii descrie cetatea drept un „turn mare, rotund, înconjurat de ziduri în chip de brace” [lucrări de apărare — n.a.] așezat pe malul Dunării, spre care se deschide o poartă. Bombardele domnului român au dăruit acoperișul turnului, dar, după 15 zile, asediul — la care a luat parte și Iancu de Hune-doara — a fost ridicat, cetatea neputând fi cucerită. După înălțarea lui Vlad Țepeș din domnie, turcii s-au instalat un timp mai îndelungat în cetate, sporind din nou grosimea zidurilor și adăugându-i bastioane în partea dinspre Dunăre. În interior, au înălțat un turn rotund cu ziduri de 3 m grosime, care servea drept depozit de muniții. În decembrie 1594, Mihai Viteazul a cucerit cetatea „fără vreo pagubă”, iar în 1598, în drum spre Nicopole, „ocoli cetatea Turnu și-l bătură și-l arseră” (Letopisețul Cantacuzinesc). Sub urmașul său, Radu Șerban, în octombrie 1604, oastea domnească din Craiova, urmărind tătarii care se retrăgeau după ce prădaseră prin țară, „ajungându-i la Turnu unde treceau, bătându-i au ars Turnu”.

După o epocă de relativă liniște, în 1695 Mustafa II s-a întâlnit cu Constantin Brîncoveanu la Turnu, dându-i cu această ocazie „ferma de domnia noa” (Radu Greceanu). Suferind multe avarii în vremea războaielor ruso-turce din secolul XVIII, cetatea Turnu a fost dăruită, ca urmare a prevederilor Tratatului de la Adrianopol (1829).

Turnu Roșu. Cetate de piatră ridicată în prima jumătate a secolului XIV, pentru apărarea drumului care duce de la Sibiu spre Țara Românească pe

valea Oltului; reprezenta inițial un turn masiv, cu baza pătrată, caracteristic fortificațiilor înălțate înainte de apariția armelor de foc. În jurul acestui turn ridicau, zugrăvit cu roșu, se ridicau alte ziduri și lucrări de apărare, care în decursul vremurilor au suferit numeroase transformări. La începutul secolului XV, cetatea depindea de autoritățile regale din Transilvania; în a doua jumătate a acestui secol, ea a fost trecută sub ascultarea scaunelor săsești, depinzând direct de Sibiu. Sibiienii au înălțat încă două turnuri, legate între ele, la est de vechiul Turn Roșu aflat pe o înălțime deasupra drumului. Noile construcții, împreună cu un zid prin care era practică o poartă și care ajungea pînă la Olt, închideau trecătoarea. Fiind ridicată — după actele vremii — de teama incursiunilor turcești, Matei Corvin a acordat sibiienilor ajutoare bănești pentru întreținerea lor. În 1493, o oaste otomană care jefuise ținutul Sibiului, a fost oprită la întoarcere de fortificațiile de la Turnu Roșu și, încercînd să ocolească cetatea peste „Dealul Turcilor”, a fost surprinsă și complet zdrobită de locuitorii din satele vecine și de un detașament de sibiieni, după cum arată o inscripție din biserica evanghelică din Sibiu, recent semnalată*.

În secolurile XVI-XVII, cetatea Turnu Roșu a jucat mai cu seamă rolul de punct vamal. La începutul secolului XVIII, după ocuparea Transilvaniei de către austrieci, întreaga fortificație a fost înconjurată cu o palisadă de lemn, care s-a prelungit pînă la malul Oltului. Incinta pătrată de zid din jurul vechiului Turnu Roșu a fost înălțată și înlocuită cu alta, de formă stelară. Imperialii au înzestrat-o cu

tururi și pînă la începutul secolului nostru au adus o seamă de îmbunătățiri și transformări cetății, care a căpătat, treptat, forma cunoscută azi.

Turnu Spart. Construit după 1501 la sud de Turnu Roșu, pe malul Oltului, după un plan circular, avea ziduri groase de cîțiva metri, protejate de un acoperiș ascuțit. Un zid de piatră, ce depășea jumătate din înălțimea turnului și ale cărui urme se mai văd și azi, închidea de-a curmezișul accesul prin trecătoare. Trecerea se făcea printr-o poartă masivă de lemn. Ne fiind o cetate propriu-zisă, aici a fost stabilit, probabil, un punct vamal. S-au păstrat puține informații despre acest turn. În 1533, apele Oltului au distrus zidul dintre riu și turn iar apoi, în împrejurări pe care nu le cunoaștem — poate în vremea luptelor dintre turci și austrieci din 1738, purtate în aceste locuri — partea dinspre drum a turnului a fost „spartă” (demolată sau aruncată în aer).

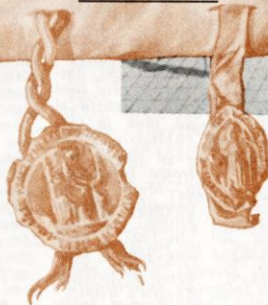
Schitul Turnu. A fost ridicat de mitropolitul Varlaam (1672-1679), la 1676, în vecinătatea drumului amintit mai sus, de la Turnu Roșu, sub Muntele Turnu, lângă Mănăstirea Cozia, de care depindea.

Mănăstirea Turnu zisă și „Țirgșor”, după numele localității unde a fost ridicată în 1671 de Antonie vodă din Popești (1669-1672), în locul unei biserici mai vechi din vremea lui Vlad Țepeș, domnul dăruindu-i venitul vămilelor de la Țirgșor și Ploiești și, anual, 200 bolovani de sare de la Telegra. Biserica a fost zugrăvită în vremea lui Brîncoveanu și în secolul XVIII a acumulat o avere însemnată. A fost distrusă de cutremurele din 1829 și 1838.

* Vezi Magazin istoric, nr. 9/1971.

EDICTUL DE LA NANTES

S. ANTONIU

La 13 aprilie 1598, în vechiul oraș de la vărsarea riului Endre în Loara, regele Henric IV semna, după negocieri îndelungate, documentul care a reglementat statutul religios, civil și politic al reformaților francezi, servindu-le acestora drept chartă și cod timp de aproape un secol.

Henric IV, caracterizat în mod unanim ca regele cel mai popular pe care l-a avut Franța, era un om în înțelesul larg al cuvintului, căruia, potrivit unui adagiu al poetului latin Terențiu, nimic din ceea ce este omenesc nu i-a fost străin. Poporul i-a păstrat o frumoasă amintire pentru că, într-o vreme de dezbinări și războaie, a ales calea păcii, pe care a urmat-o cu o înțeleaptă perseverență.

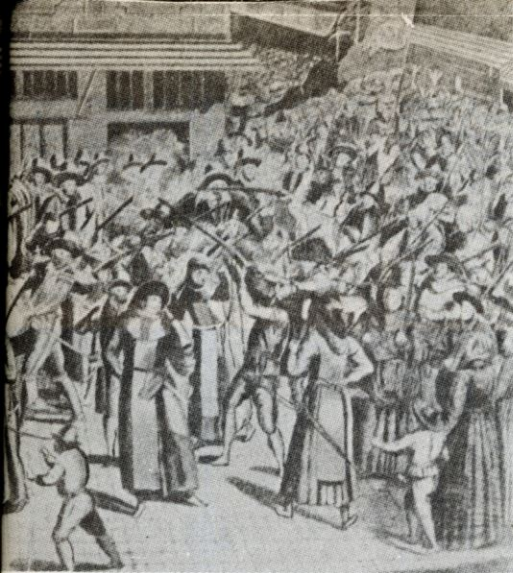
Opt riuri de singe

Conflictul dintre catolici și protestanți a divizat Franța în două tabere care s-au războit vreme de peste trei decenii ale

secolului XVI, vărsând riuri de singe*. Pătrunzând în Franța sub înfățișarea calvinismului, Reforma a găsit un număr destul de mare de adepți în rindurile burgheziei progresiste, care căuta o cale de a înlătura insuportabilele constrângeri ale Bisericii catolice și ale feudalismului. Protestanților, numiți în Franța și hughe-
noți**, li s-a alăturat nobilimea nemulțumită, în special cea din sud-vestul țării, în frunte cu familiile princiare de Bourbon și Condé și cu amiralul Coligny. Împotriva mișcării politico-religioase nă-

* Vezi și articolul Noaptea Sfintului Bartolomeu din *Magazin Istoric*, nr. 3/1973.

** Termen derivat din cuvântul german *Eldgenossen* („tovarăși de jurământ”).

*Una
din numeroasele procesiuni
ale Ligii,
prin care
clerul catolic
urmărea să-și afle
adeptii
împotriva hughenotilor*

cute astfel și-au unit eforturile clerul și nobilimea catolică condusă de familia ducilor de Guise, folosind ca masă de manevră mulțimea fanatizată de preoți și dominată de seniori.

Ațîțind pe credincioși împotriva Reformei, clerul și aristocrația căutau să apere dogmele și credința oarbă care le asigurau ascultarea pasivă a maselor (mai cu seamă a țărănimii). Liberul examen al conștiinței, preconizat de Luther și Calvin, lovea în despotismul religios, iar privilegiile preoțimii, care puneau poporul la cheremul Bisericii, erau dezvăluite ca un sistem de odioasă spoliere. Seniorii catolici vedeau în Reformă o mișcare ce le era vrăjmașă atît sub raport politic — pentru că număra în rîndurile ei pe toți adversarii puterii în ființă — cit și sub raport social: în pofida adeziunii unui număr de nobili, noului cult i se alăturaseră în primul rînd spiritele cele mai liberale ale vremii.

Persecuțiile partidei catolice, departe de a anihila Reforma, au făcut pe hughenoti să-și strîngă rîndurile și să se apere în mod eficient, răspunzînd loviturilor cu lovituri la fel de dure. În cursul acestui lung război civil au intervenit momente de acalmie, armistiții, cu prilejul cărora hughenotii, nu fără motive întemeiate, s-au arătat din ce în ce mai exigenți în ceea ce privește garanțiile. Dar de cîte ori partida catolică — fie din oboseală,

fie din cauza dezbinărilor momentane care o făceau neputincioasă — a cîsimțit să le acorde ceea ce revendicau, ea a făcut-o cu intenția fermă de a nu-și ține angajamentele. Antagonismul ireductibil dintre cele două partide a acționat cu o forță crescîndă, determinînd dezlănțuirea — între 1562 și 1598 — a nu mai puțin de opt războaie.

În ultimă analiză s-ar putea spune că Franța și-a avut propriul ei război de 30 de ani, asemănător prin ravagiile sale cu cel din Germania. Edictele de toleranță și tratatele de pace rămîneau simple petice de hîrtie, fiind urmate de noi excese și masacre. Astfel, Pacea de la Saint-Germain din 1570 părea a fi pus capăt luptei. Ea se datora în mare măsură și influenței „politicilor” sau catolicilor moderați, curent în frunte cu Michel de L' Hospital, despre care fanaticii spuneau cu dispreț că „preferă salvarea regatului în locul salvării sufletelor”. Pentru prima oară, hughenotii obținuseră serioase garanții, li se acordase chiar dreptul de a avea orașe întărite. Și ce dovadă mai categorică a bunelor intenții putea fi, decît căsătoria consimțită de Caterina de Medicis, care-și mărita fiica, pe Margareta de Valois, sora regelui Franței, cu Henric de Bourbon, fiul reginei Navarei, o înaltă personalitate hughenotă?

Partida protestantă părea mai întărită ca oricînd, amiralul Coligny bucurîndu-se

pe lingă tânărul rege Carol IX de o influență ce o puneă în umbră pe cea a ducilor de Guise și chiar a reginei-mame. Dar tocmai atunci, pe neașteptate, a fost declanșat înspăimântătorul masacru din noaptea Sfântului Bartolomeu (24 august 1572). Războiul a reînceput, dar rezistența îndrăjită a protestanților a impus Pacea din Rochelle. Un nou tratat care, ca și celelalte, a fost semnat numai pentru a fi încălcat. Ultracatolicii, constituiți în temuta Ligă*, așteptau cu perfidie cele mai josnice instincte pe care fanatismul le poate răscoli. Alte războaie interne aveau să mai însingereze Franța până când moartea tragică a ultimului Valois — regele Henric III — i-a adus pe hughe-
noți într-o situație deosebit defavorabilă. Moștenitor legitim al tronului era acum șeful lor, Henric de Bourbon, regele Navarrei, care avea să devină rege al Franței sub numele de Henric IV

Singura soluție: abjurarea

Dar lucrurile nu erau atât de simple cum s-ar părea. Prejudecățile antiprotetante erau o realitate de natură să zădărnicească totul. Încoronarea unui rege „eretic” ar fi aruncat țara în viltoria unor noi lupte fratricide, cu binevoitoarea participare a mercenarilor spanioli, căci conflictul religios din Franța avea largi implicații internaționale. Singura soluție era abjurarea. Henric nu era pus pentru prima oară în fața necesității de a se lepăda de protestantism. Dar dacă altădată (în 1572) o făcuse doar pentru a-și salva viața, acum era în joc și tronul, și unitatea țării. La drept vorbind, o astfel de hotărâre era în multe privințe periculoasă. Ea risca să-i îndepărteze cei mai credincioși tovarăși, fără a dezarma papalitatea și fără a-i apropia nobilimea catolică. Credința lui hughenotă era pentru catolici doar un pretext, Henric nu-și făcea iluzii, dar el știa ce armă era acest pretext în minile dușmanilor săi. De aceea a hotărât ca, asumându-și toate riscurile, să treacă la religia împărțită de majoritatea locuitorilor Franței.

Hotărârea luată de Henric IV și transpusă în fapt cu aproape un an înainte de a fi încoronat rege al Franței, apare cu atât mai remarcabilă cu cât relevă vederea sale cu adevărat largi, ținând seama în primul rând de interesele unității Franței. Se pare că butada atât de des citată, „Parisul merită o liturghie”, nu-i aparține

lui, ci lui Sully, după cum susțin autori ca M. de Lescure și Edouard Fournier**.

Astfel au apărut, în 1593 și 1594, două Edicte, cel de la Nantes și cel de la Saint-Germain-en-Laye, prin care Henric IV confirma și preciza drepturile reformaților. Dar după abjurarea lui, temerile acestora au sporit, cu atât mai mult cu cât menționatele edicte fuseseră date într-o perioadă când drepturile lui Henric IV nu erau recunoscute. Ulterior, sub un pretext oarecare, actele pretendentului la

tron ar fi putut fi anulate. O ratificare apărea, deci, necesară.

Pentru a potoli neîncrederea foștilor săi coreligionari și a preveni o reizbuc-

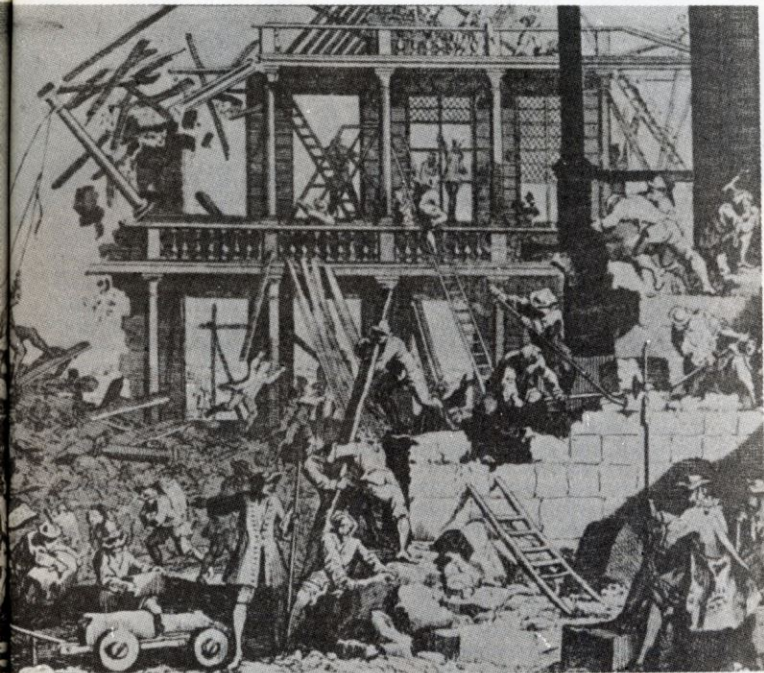
* Confederație a partidului ultracatolic, constituită de ducele de Guise în 1576, cu scopul aparent de a apăra religia catolică împotriva calvinistilor, dar în realitate urmând să-l detronizeze pe Henric III și să instaleze familia de Guise pe tronul Franței.

** M. de Lescure, *Vie de Henri IV*; Edouard Fournier, *L'esprit dans l'Histoire*. Vezi și *Magazin Istorie*, nr. 7/1973.

nire a războiului civil, Henric IV a promulgat, la 13 aprilie 1598, Edictul de la Nantes, care a reglementat situația reformatilor, garantându-le independența socială și religioasă. Li se acorda o amnistie deplină și totală pentru trecut, iar pentru viitor libertatea conștiinței și a exercitării cultului în toate așezările, în orașele și satele unde acest cult fusese autorizat prin edictele precedente, ale căror prevederi erau acum extinse. Pe lângă aceasta, se îngăduia reformatilor să-și

fiecare Parlament Camere ale Edictului cu reprezentarea protestanților în diferite proporții, mergînd pînă la paritate (Camere alcătuite din judecători catolici și calvinisti în număr egal), cum erau acelea din Bordeaux, Dauphiné, Castres etc. Edictul le permitea să se adune în sinoduri provinciale și naționale, acordîndu-le, totodată, un mare număr de refugii în locuri întărite.

Cele 92 articole au fost discutate unul cîte unul de o comisie alcătuită din dele-

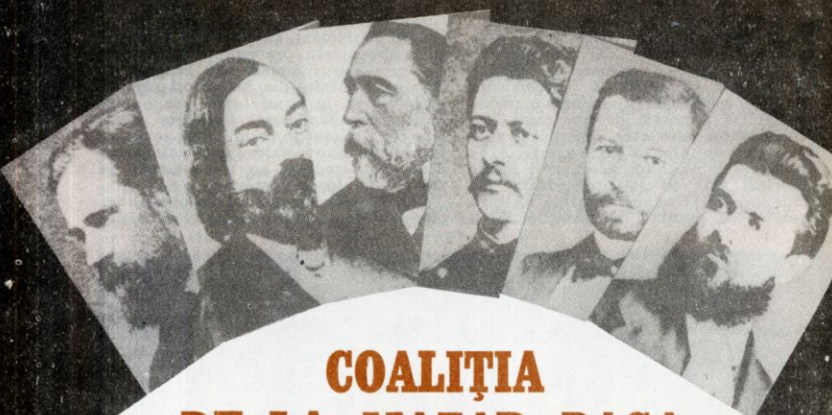
După revocarea Edictului de la Nantes: fanaticii partidei catolice distrug o biserică protestantă

clădească temple, iar cele de care fuseseră deposedați trebuia să le fie înapoiate. Li se acordau patru Universități, la Montauban, Montpellier, Sedan și Samur. Protestanții puteau fi admiși în orice funcție, la fel ca și catolicii, cu care erau considerați pe deplin egali în drepturi. Pentru a li se asigura o justiție în care să poată avea totală încredere, se creau în

gați hughenoti, înainte de a fi adoptate definitiv. Henric IV voia să înlăture astfel orice motiv de suspiciune.

Edictul de la Nantes, atît de just și bine inspirat în dispozițiile lui esențiale, a nemulțumit pe mulți dintre conducătorii partidei catolice, iar Parlamentele,

(Continuare în p. 94)

COALIȚIA DE LA MAZAR PAȘA

Dr. LUCIAN BOIA

În plin centru al Bucureștilor, acolo unde astăzi se află Baia Centrală, se găsea cu o sută de ani în urmă o casă locuită de un personaj ciudat. Era mindru de rangul său de general turc, dar aceasta nu-l împiedica să se considere englez pur singe. Sir Stephen Bartlett Lakeman — căci așa se numea — se născuse în Anglia în anul 1825, studiasse la liceul celebru Louis-le-Grand din Paris, apoi intrase de timpuriu în serviciul militar. Țara sa se afla în plină epocă a războaielor coloniale și Lakeman luptase în India, apoi în Africa de Sud, unde se remarcase în fruntea unui detașament de 150 oameni supranumiți „vinători ai morții”.

Odată cu începerea războiului Crimeii (1853), Lakeman a trecut în slujba Porții. Pentru serviciile aduse, sultanul i-a conferit titlul de pașă (adică general), numindu-se Mazar Pașa. În august 1854 a intrat, împreună cu Omer Pașa, în București și a devenit șeful poliției otomane din Capitala Țării Românești. În 1856 s-a căsătorit cu Maria Filipescu (din cunoscuta familie boierească a Filipeștilor), stabilindu-se la București.

Numele acestui misterios personaj ar fi astăzi poate pe deplin uitat, dacă nu s-ar fi legat de unele evenimente importante din istoria politică modernă a României a căror reconstituire o vom încerca în cele ce urmează.

„Intriga domnea la Palat și în politică...”

La 10 martie 1871, bucureștenii au manifestat împotriva politicii expansioniste a proaspătului Imperiu german și, în același timp, împotriva lui Carol I, socotit exponentul politicii lui Bismarck

în România. Se strigase „Trăiască Republica”*, iar prințul, intimidat, părea hotărât să părăsească țara. Ion Ghica — prim-ministru și ministru de Interne — lăsase lucrurile să se desfășoare în voia lor, dorind poate și el abdicarea prințului străin. Dar în ziua următoare, Lascăr Catargiu, șeful conservatorilor, a reușit

* Vezi Magazin Istoric, nr. 10/1972.

să schimbe hotărîrea lui Carol; drept urmare, acesta l-a numit prim-ministru. A urmat o lungă guvernare conservatoare (1871-1876), care, printr-un sir de măsuri cu caracter antidemocratic, a nemulțumit nu numai masele largi populare, dar și burghezia. Iată cum descria memoria-listul Ion Bălăceanu situația creată în anii ce au urmat instaurării guvernului Lascăr Catargiu: „Ajuns la București, am constatat cît de imens era terenul pe care îl pierduse Prințul de la sosirea sa în țară. Nemulțumirea era generală. Majoritatea ofițerilor de valoare se declarase fațăș impotriva lui, administrația și justiția nu mai existau decît cu numele, intriga domnea la Palat și în politică; am înțeles astfel că deja se pregătea căderea dinastiei Hohenzollern”.

Încheierea Convenției comerciale cu Austro-Ungaria, la 10 iunie 1875, profitabilă din punct de vedere politic, dar dezastruoasă pentru tinăra industrie românească, a fost picătura care a revărsat paharul nemulțumirii. Ea se adăuga concesionării neavantajoase a construirii unor drumuri de fier. Se părea că, prin tot ce fac, conservatorii urmăreau să lovească în dezvoltarea economică a țării. Un ziarist de origine franceză stabilit în România, Frédéric Damé, publica în vara anului 1875 un articol în coloanele ziarului **Românul**, caracteristic pentru punctul de vedere al burgheziei liberale. „România — considera el — e prin natura sa nu o țară pur agricolă, ci o țară destinată, mai mult decît oricare alta, a fi deodată, ca Flandra, agricolă și industrială”.

Aceasta era problema esențială: să se industrializeze sau nu România? În jurul ei se va da lupta între conservatori și liberali*.

Burghezia, speculînd nemulțumirea generală care domnea în țară, a început, în 1875, o amplă campanie pentru răsturnarea guvernului conservator, reprezentant al intereselor moșieresti. Opoziția era însă slăbită din cauza lipsei unui partid unic; existau, ce-i drept, numeroase grupări liberale, dar nu și un partid liberal. Principala grupare o formau liberalii-radicali, conduși de C.A. Rosetti și I.C. Brătianu; I. Ghica se afla în fruntea unei grupări de liberali-moderați, în timp ce alt curent, tot moderat, era condus de M. Kogălniceanu. În Moldova exista o fracțiune liberală independentă, șeful ei fiind profesorul de istorie universală din Iași, Nicolae Ionescu. În lupta împotriva guvernului conservator grupă-

rilor liberale li se alăturaseră și unii dintre conservatorii nemulțumiți de guvernarea lui L. Catargiu, în primul rînd Manolache Costache Epureanu, fost prim-ministru în 1870.

Reprezentanții grupărilor amintite au fixat atacul decisiv împotriva guvernului cu prilejul alegerilor parlamentare din 1875. Începînd de la 23 ianuarie 1875, au scos o gazetă intitulată **Alegătorul liber**, al cărui girant responsabil era tinărul I.L. Caragiale. Din comitetul de conducere al publicației făceau parte liberali de toate nuanțele, printre care Ion Ghica, iritat de concedierea lui în martie 1871, și dornic să fie din nou arbitru situației. Alături de el se afla nepotul său, Dimitrie A. Sturza, care își începuse de timpuriu cariera politică, în calitate de secretar al Adunării ad-hoc din Moldova; după înlăturarea lui Cuza fusese în mai multe rînduri ministru. Erau apoi frații Ion și Dumitru Brătianu, precum și cîțiva reprezentanți ai tinerei generații, cel mai cunoscut dintre ei fiind Nicolae Fleava, orator reductibil. Se adăugau și alții, mulți dintre ei uitați astăzi: Dimitrie Giani, Eugeniu Stătescu, Pache Protopopescu, Ion Cîmpineanu etc. C.A. Rosetti nu se afla printre ei, pentru că el desfășura campania anticonservatoare prin propriul său ziar **Românul**, organul liberalilor-radicali.

Paralel cu activitatea publicistică, grupările coalizate au organizat numeroase întruniri publice, ținute de obicei în sala Bossel, de pe Calea Victoriei (pe atunci încă Podul Mogoșoaiei), cam peste drum de actualul Palat al Telefoanelor. La o astfel de întrunire, la 7 aprilie 1875, N. Fleava, I. Cîmpineanu, E. Stătescu au atacat vehement pe conservatori. Memoria-listul C. Bacalbașa avea să-și amintească, o jumătate de secol mai tîrziu: „Fleava, cu verva lui științietoare, cu înfățișarea lui foarte simpatice, frumos, arătos și plin de o natură vulcanică, a electrizat și a cucerit toată acea lume tinăra care l-a ascultat”. Sala dovedindu-se neîncăpătoare, pentru întrunirile următoare s-a închiriat circul (aflat pe locul unde este azi clădirea Muzeului de Istorie al R.S.R.). Aici, în cursul lunii aprilie au avut loc mai multe adunări ale opoziției.

În acest timp, în **Alegătorul liber**, șefii coaliției continuau să atace guvernul, remarcîndu-se, printre altele, articolele semnate de I. Ghica. Referindu-se la schimbarea bruscă de guvern din 1871 și la ce a urmat după aceea, el scria: „Un om [e vorba de L. Catargiu], ajutat și susținut de cîțiva amici și partizani, printr-o manoperă dibace și cu meșteșug condusă, într-o noapte pune mîna pe guvernul țării; prin persecuțiuni, prin intimidări, prin promisiuni și prin interese satisfăcute, își formează o trupă de oameni activi,

* În linii mari, la acea dată, conservatorii reprezentau moșierimea, iar liberalii burghezia, ceea ce nu înseamnă că nu existau și burghezi conservatori sau moșieri liberali; cu timpul, aceste deosebiri de clasă dintre cele două formațiuni politice se vor estompa.

ageri, îndrăzneți și devotați; ajutat și susținut astfel, își formează o Cameră după chipul și asemănarea sa, reduce administrațiunea, justiția și constituțiunea la bunul plac al său și al amicilor săi, guvernă de patru ani fără control, fără piedici, bucurându-se de toată încrederea și de toată bunăvoința șefului statului și a camerelor ce și-a format". Rezultatul? „Tinguri și gemete, blesteme și un huet surd cari se ridică din toate piepturile, sărăcia, mizeria și epidemiile pretutindeni... boalele, aliate cu concesiuni oneroase, cu tot felul de impozite și de stocări de bani, distrugând cimpurile, secerind oamenii și vitele și semănând pustiirea și dezolațiunea".

Misteriosul aliat al opoziției

Alegerile, care au avut loc spre sfârșitul lunii aprilie, s-au desfășurat într-o atmosferă confuză, cu încăierările de rigoare și dese abuzuri ale guvernanților, care n-au ezitat să se folosească de vestitele cete de bătași. Iată citeva rînduri din **Românul**: „Bandiții năvăliră asupra alegerilor. Capete sparte, oameni călcați în picioare, tîrîți de păr, douăzeci de bandiți și sergenți polițieniști grămădiți asupra unui singur om [...] o teroare generală, tobele și trompetele sunînd, jandarmi călări alergînd cu săbiile scoase, dorobanți, jandarmi pedestri, pompieri etc.". Într-o încăierare a fost omorît chiar și vestitul Ilie Geambașul, unul din principalii bătași ai regimului (un altul, la fel de cunoscut, Popa Tache, și-a salvat viața trecînd Dîmbovița prin vad). Autoritățile au profitat de situația creată, pentru a-l aresta pe N. Flea, a „instigator” al dezordinii și l-au ținut timp de o lună la închisoarea Văcărești. Tot acolo se afla închis și poetul Alexandru Macedonski, pentru vina de a fi scris o transparentă poezie antimonarhică, cu refrenul:

„Vodă Car... Vodă Car...
Crutul Vodă Caragea!”

În asemenea condiții, este lesne de înțeles că guvernul și-a asigurat majoritatea necesară.

După alegeri, opoziția și-a intensificat și ea acțiunile, devenind tot mai evidentă și poziția antimonarhică a mulțora dintre reprezentanții ei. La 17 mai, însuși Carol I nota: „Generalul Tell l-a încredințat pe Costa-Foru că revoluția e gata să izbucnească”. La începutul lunii iunie, liberalii de toate nuanțele s-au unit în jurul unui program — de altfel destul de vag — și și-au ales un comitet de conducere format din 25 persoane, printre care frații Brătianu, N. Flea, I. Ghica, Al.G. Golescu, M. Kogălniceanu, M. Costache Epureanu (deși conservator), Pache Protopopescu, C.A. Ro-

setti, E. Stătescu, D.A. Sturdza și alții, în general cei grupați în jurul **Alegătorului liber**. Următorul pas a fost demisia din Parlament — la 30 iunie și 1 iulie — a deputaților opoziției.

În acele momente a apărut pe primul plan numele lui Mazar Pașa, care nu era altcineva decît amintitul Stephen Bartlett Lakeman și de care va rămîne legată întreaga acțiune a opoziției. La 20 iunie **Alegătorul liber**, a cărui redacție se afla în casa Slătineanu (mai tîrziu Capșa) a anunțat mutarea redacției sale în locuința lui Lakeman din strada Biserica Enei. Mai mult, tot aici au început a se ține — atît în interiorul casei, cît și în grădina sa — întruniri publice organizate de opoziție.

Cum se explică această ciudată colaborare a lui Lakeman, devenit general turc, cu opoziția liberală? Este posibil ca el să fi fost animat de sincere idei liberale, doar provenea din patria liberalismului burghez. Se afla, de asemenea, în bune relații cu Ion Ghica — amîndoi își petrecuseră o parte a vieții și carierii lor în Imperiul otoman, unul ajungînd pașă, iar celălalt bei. Era legat și de C.A. Rosetti, căsătorit cu o englezoaică. Fără a neglija toți acești factori, mai sigur ni se pare însă faptul că Lakeman, cetățean britanic, se interesa în primul rînd de aspectul internațional al situației. În 1875 începuseră în Balcani tulburările care aveau să ducă la războiul din 1877. În acest context, România apărea ca o piesă foarte importantă pe tabla de șah a diplomației europene. Guvernul conservator, păstrînd relații bune cu Rusia, se apropia în

Podul Mogoșoaiei (ulterior Calea Victoriei), în 1874. În corpul de clădiri din partea stîngă a imaginii se afla sala „Bossel”, unde s-au ținut întruniri ale opoziției

primul rind de Austro-Ungaria și Germania. Acest fapt nu convenea Angliei și Franței (Carol, de altfel, nota în luna mai 1875, că Franța întreprindea intrigi împotriva sa și, „alături de Anglia, la Constantinopol, ca și la București, caută să facă să cadă încheierea tratatului de comerț” cu Austro-Ungaria). Politica guvernului conservator nu convenea, de asemenea, nici Turciei. Lakeman susținea, firește, interesele engleze și implicit, pe cele turcești, interese aproape identice*, și încerca să folosească coaliția anticonservatoare pentru realizarea planurilor de politică externă ale Angliei. Se putea folosi în acest scop și de antipatia ce o trezea în rîndul forțelor democratice din țară orientarea prințului Carol spre Puterile Centrale; de asemenea, nu trebuie uitat că I. Ghica, care apărea ca principalul exponent al coaliției se afla în bune relații cu oamenii politici britanici.

„Revoluționarii” se tem de... revoluție

În vara și toamna anului 1875, întrunirile opoziției s-au ținut lanț în casa lui Lakeman. Fiind vorba de un supus străin, poliția nu își putea permite să intervină. Pe măsură ce timpul trecea, coaliția căpăta un aspect anticarlist tot mai pronunțat, mulți din membrii săi fiind dispuși să-l expedieze pe Carol I peste hotare. Și dacă la suprafață opoziția păstra un aspect legal, pe ascuns, ea pune la cale o adevărată conspirație.

Cităm tot din memoriile lui I. Bălăceanu, aflat pe atunci la Nisa: „Nu mă aflam acolo decît de o lună, cînd primesc

* O constantă a politicii engleze în sec. XVIII-XIX a fost menținerea Imperiului otoman.

din partea celor mai mulți prieteni și complici de pe vremuri propunerea de a intra într-o vastă conspirație [...] Nu mi-a fost greu să înțeleg că Prințul și dinastia treceau prin cel mai mare pericol. Relațiile pe care le păstrasem cu majoritatea șefilor militari [...] mă făcuseră să aflu curîd că armata participa la această conjurație prin cei mai buni conducători ai ei. Scrisori primite de la Iași și de la Galați nu îmi lăsară nici cea mai mică îndoială în această privință: revoluția putea deja să conțeneze pe două divizii”.

Deși bun prieten cu I. Ghica, Bălăceanu nu s-a alăturat complotului, preferînd să încerce o mediere. I-a scris lui Carol, sfătindu-l să repare răul cel făcut, cu alte cuvinte, să cheme la putere pe cei din opoziție. În fond, această soluție ar fi convenit și liberalilor care, văzîndu-se la putere, ar fi renunțat la acțiunea antidinastică; unii conservatori lucizi — în rîndul cărora trebuie inclus însuși primul ministru L. Catargiu — începuseră, de fapt, să înțeleagă că aceasta era singura ieșire. Dovadă — faptul că la scurt timp, I. Bălăceanu a primit o scrisoare prin care primul ministru îi propunea un loc în guvern. Peste 15 zile, Bălăceanu a și sosit la București.

Între timp, însă, **coaliția de la Mazar Pașa**, cum avea să-i rămînă numele, începuse să se pregătească pentru eventualitatea detronării domnitorului. Dar pentru că România se afla încă sub garanția Marilor Puteri europene, trebuia sondat terenul și în străinătate. Sub pseudonimul Erdmann von Hahn, D.A. Sturdza a publicat în *Politik*, organ al mișcării naționale cehe, redactat la Praga, în limba germană, un lung pamflet împotriva prințului, tradus și în românește, sub titlul **Germania, România și principele Carol de Hohenzollern**. C.A. Rosetti și colaboratorul său Eugeniu Carada au publicat la Paris broșura **La Roumanie et la politique allemande en Orient**. Carol era prezentat aici ca un agent al politicii germane (o altă broșură, semnată de Gh. Mărzescu, se intitula, cu totul semnificativ **Spionul prusian**). Pe plan extern, conspiratorii se sprijineau pe Franța și Anglia, contra Austro-Ungariei și Imperiului german. Dar odată Carol detronat cine avea să fie domn? La domnie se gîdea și I. Ghica, figura cea mai reprezentativă a coaliției. Dar pînă la urmă, conspiratorii au căzut de acord asupra unui personaj secundar, colonelul N. Dabija. De la Titu Maiorescu aflăm că „Dimitrie A. Sturdza, prin anticipație, se și purta înaintea lui ca un supus înaintea suveranului”, căci „în casa colonelului Nicolae Iamandi la Iași, în prezența a vreo 20 de coaliizați îl intitula cu «Măria Ta»”. Ar fi consimțit să-și dea concursul și generalul Cernat. Desigur, nu toți mem-

brii opoziției erau dispuși să-l facă pe Dabija domn; de fapt cei care îl susțineau pe Carol ar fi preferat ca prințul să-i aducă la putere și în felul acesta să se termine toată agitația. Lovitura de stat și detronarea erau considerate, deci, ca o soluție extremă. Nici Marilor Puteri europene nu le-ar fi convenit ca România să intre într-o perioadă de instabilitate, tocmai acum, când situația din Balcani se agravase*. M. Kogălniceanu, trimis de coaliție în mai multe țări, pentru a lua pulsul cercurilor politice respective, a ajuns, desigur, la această concluzie, fapt care a contribuit la temperarea șefilor opoziției.

L. Catargiu primește o lovitură de baston...

Anul 1875 s-a încheiat într-o atmosferă de nesiguranță. Opoziția se agita, dar nu îndrăznește să facă „revoluție”, așa cum amenințase; prințul și L. Catargiu simțeau că ceva trebuia făcut, dar și ei se arătau nehotărâți. Pe la mijlocul lui ianuarie 1876, I. Bălăceanu, întors nu de mult din Franța, stătea bolnav în pat când, relatează el, „îl văd intrând pe Catargiu în camera mea cu o rană sângerândă la cap. „Iată ce mi s-a întâmplat strigă Catargiu — viu de la Cămeră, unde am vrut să mă asazineze. Am primit o lovitură de baston și când am vrut să-l smulg din minile agresorului, sabia care se afla înăuntru i-a rămas în mină și el a vrut să se servească de ea pentru a mă ucide”.

Prima măsură a primului ministru fusese destituirea prefectului poliției și acum venise la Bălăceanu să-l roage să accepte această funcție.

Bălăceanu, prieten cu majoritatea conspiratorilor, numit chiar prefect al Poliției Capitalei! Faptul pare straniu dar, procedând astfel, L. Catargiu își pregătea retragerea, cîștigînd, totodată, timp și înlăturînd eventualitatea unei izbucniri violente a opoziției, odată ce îi făcea o asemenea concesie. Mai delicată era situația lui Bălăceanu; dacă s-ar fi petrecut ceva, ar fi trebuit să aresteze pe cei mai buni prieteni ai săi, în frunte cu I. Ghica.

Numirea lui ca prefect al Poliției Capitalei a fost semnalul începerii tratativelor secrete între prinț și guvern pe de o parte și opoziție pe de alta. Prieten cu conspiratorii, dar rămas în afara conspirației, Bălăceanu era, într-adevăr, omul cel mai potrivit pentru misiunea ce i se încredințase. Peste două săptămîni (în urma unei remanieri a cabinetului) va părăsi

* Popoarele oprimate din Balcani au intensificat lupta lor de eliberare națională de sub jugul otoman. În iulie 1875 a izbucnit răscoala țărănilor din Herțegovina și Bosnia contra turcilor — n.r.

postul de la Prefectură pentru a deveni ministru de Externe, continuînd și în această calitate să medieze între părțile în conflict. Printre amicii săi se număra și doctorul Iatropol. În casa acestuia s-a întîlnit într-o seară, „întîmplător”, cu I.C. Brătianu. S-a jucat o mică comedie. Brătianu i-a întins mîna, spunîndu-i că trecutul trebuie uitat. Bălăceanu i-a răspuns că e gata să se înțeleagă cu opoziția, dar el, personal, nu va merge la Mazar Pașa! Dacă vrea pace, să meargă Brătianu la Palatul regal. Imposibil — a răspuns acesta; ar apare ca un trădător, căci unii dintre partizanii săi nu erau de acord cu un compromis. Bălăceanu a insistat. În sfîrșit, Brătianu a declarat că ar accepta, cu condiția să fie invitat de Carol. Deocamdată, lucrurile s-au oprit aici.

Peste cîțva timp a urmat actul doi. Brătianu a venit în casa lui Bălăceanu și i-a comunicat dramatic: „Să știți, d-le Prefect al Poliției”, și să transmiteți prințului, că revoluția e gata și va izbucni dintr-un moment în altul. Dacă nu vreți să izbucnească, arestați-mă chiar acum, căci mine mă voi afla probabil în fruntea ei!”. Drept răspuns, Bălăceanu l-a sfătuit din nou să stea de vorbă cu Carol.

Catargiu, pus la curent, ar fi dorit, însă, pentru mai multă siguranță, să-l aresteze.

...și Brătianu devine mult mai rezonabil

Dar, a doua zi, surpriză! Iatropol l-a vizitat pe Bălăceanu și i-a comunicat că tocmai îl însoțise pe Brătianu la Palat. „Era timpul — a răspuns Bălăceanu — căci tocmai trebuia să mă ocup, chiar azi, să-i pregătesc la Văcărești o locuință demnă de el!”. Iatropol i-a povestit ce se petrecuse în ajun la Mazar Pașa: Dabija, fiind proclamat de mai mulți „prinț al României”, Brătianu refuzase să-și joace capul pentru el, considerînd soluția neserișoasă.

După întrevvedere avută cu Brătianu la 7 martie, prințul i-a comunicat lui Bălăceanu „că l-a găsit pe dl. Brătianu mult mai rezonabil și mai modest decît sperase”. Nu ceruse decît ca proximele alegeri să fie libere. Carol i-a promis că așa va fi, acordîndu-i și permisiunea de a publica rezultatul întrevederii lor în **Românul**.

Alegerile, ținute la sfîrșitul lunii martie, după cum spune C. Bacalbașa, „nu au fost libere, ideal libere, dar au lipsit violențele, iar opoziția a tăcut cerea”. Într-

** De fapt Bălăceanu nu mai era prefect al Poliției la acea dată; această mică inadvertență nu schimbă însă cu nimic veridicitatea relatării — n.a.

adevăr, dată fiind lipsa totală de popularitate a guvernului conservator, liberalii și-au asigurat majoritatea. Îndată, Lascăr Catargiu și-a prezentat demisia. La începutul lui aprilie, domnitorul l-a însărcinat pe liberalul moderat Gh. Vernescu cu formarea noului cabinet. Lista prezentată de acesta a fost însă respinsă; figurau pe ea la Justiție I. Ghica — rău văzut de Carol de cînd cu evenimentele din 1871 — și la Finanțe D.A. Sturdza — cel care cu cîteva săptămîni înainte îi spunea colonelului Dabija „Măria Ta”, iar în timpul campaniei electorale — nota prințul — se remarcase „prin cuvîntări de o violență pasionată”. Ministerul de Război îi revenea lui I.C. Brătianu, care tocmai amenințase cu „revoluția”.

Pînă la găsirea unei soluții s-a format un guvern de militari, în frunte cu generalul Florescu — „ministerul sabiei” — cum i-a zis un ziar contemporan. Nu peste mult timp însă, la sfîrșitul lunii aprilie, s-a încheiat un guvern, compus numai din reprezentanții coaliției de la Mazar Pașa; prim-ministru — Manolache Costache Epu-reanu; la Interne — Gh. Vernescu; la Externe — M. Kogălniceanu; la Finanțe — I.C. Brătianu. În sfîrșit, în iulie 1876 I.C. Brătianu a devenit prim-ministru, inaugurîndu-și astfel îndelungata guvernare de 12 ani*.

* * *

Încleștarea dintre coaliția de la Mazar Pașa și guvernul conservator reprezintă o pagină interesantă și semnificativă a evoluției vieții politice din acei ani. Instalați la conducere pentru mai bine de un deceniu, pînă la 1888, liberalii au depus o intensă activitate pentru a asigura creșterea ponderii burgheziei în stat. Cu toate că pînă la urmă conservatorii au revenit la putere, după 1888, raportul de forțe a înclinat tot mai mult în favoarea liberalilor.

În acțiunile puse la cale de coaliția de la Mazar Pașa trebuie căutată originea formării unui partid liberal relativ înche-gat; deși curente și dizidențe vor mai apare și în anii următori, după 1876 se poate vorbi despre Partidul Național Liberal.

Ce s-a întîmplat ulterior cu protagoniștii evenimentelor din 1875-1876? Majoritatea miniștrilor conservatori au trecut un timp prin emoții, fiind dați în judecată, fără a se ajunge însă în cele din urmă la proces**. Lascăr Catargiu nu va

muri înainte de a apuca să mai fie de două ori prim-ministru (în 1889 și, apoi, în fruntea „marelui guvern conservator” din 1891-1895). Cei din tabăra învingă-torilor au avut drumuri diferite. Stephen Lakeman va mai apare doar meteoric în atenția opiniei publice, fără a juca însă un rol atît de important; va muri la Londra, în iulie 1897, în sărăcie și uitare. Poate că principalul sacrificat a fost Ion Ghica, ale cărui mari ambiții nu s-au putut împlini. El nu va mai ajunge niciodată în fruntea treburilor publice; spre sfîrșitul carierei va fi ministru al țării la Londra. Mai maleabil, nepotul său D.A. Sturdza va deveni ministru în guvernul Brătianu și apoi șef al Partidului Național Liberal și, în repetate rînduri, prim-ministru. Va uita vechile atacuri contra lui Carol și va lua chiar obiceiul să sărute mina suveranului, spre hazul revistelor umo-ristiche. Ion Bălăceanu a continuat să joace un rol important în diplomația românească (ca ministru plenipotențiar la Paris, Roma, Viena, Londra și Con-stantinopol) și a murit foarte bătrîn, în 1914. Cît despre colonelul Dabija, care, timp de cîteva nopți, se va fi visat domnitor, s-a dovedit un militar destoinic, comandînd o divizie la Plevna; a fost avansat general și în două rînduri a fost ministru, încetînd din viață încă tînăr, în 1884.

Cei care au tras principalele foloase au fost însă liberalii radicali, conduși de C.A. Rosetti și I.C. Brătianu, care s-au instalat în fruntea partidului. Mai tîrziu, prin 1884, cei doi frunțași au intrat în conflict și singur stăpîn pe situație a rămas I.C. Brătianu. Văzîndu-se fără rivali, „vizirul” — cum i s-a spus — a început să practice aceleași metode de guvernare pe care le condamnase la conservatori cu cîteva ani în urmă. Ca atare, o aprigă coaliție se va forma și împotriva sa***, iar în martie 1888 a fost pus în situația să părăsească și el puterea.

MICROFIȘIER BIBLIOGRAFIC

Constantin Bacalbasa, *Bucureștil de altă-dată*, vol. I (1871-1884), București, 1927; Ion Bălăceanu, *Souvenirs politiques et diplomatiques 1848-1903* (în manuscris, la Biblioteca Academiei R.S.R.); Frédéric Damé, *Histoire de la Roumanie contemporaine depuis l'avènement des princes indigènes jusqu'à nos jours, 1822-1900*, Paris, 1900; *Istoria României*, vol. IV, București, 1964; Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României (1866-1900)*, București, 1925 și *Memoriile regelui Carol I al României (de un martor ocular)*, vol. VIII, București, 1909.

* Ministerul era format astfel: I.C. Brătianu — Președinția și Finanțe; Gh. Vernescu — Interne; D.A. Sturdza — Lucrările Publice; E. Stătescu — Justiție; col. G. Slăniceanu — Război; G. Chițu — Culte și Instrucțiune Publică; N. Ionescu — Externe.

** Vezi *Magazin Istoric*, nr. 1/1973.

*** Vezi *Magazin Istoric*, nr. 2/1973.

FATĂ ÎN FATĂ CU BONAPARTE PE PUNTEA DE LA ARCOLE

CORNELIU ALBU

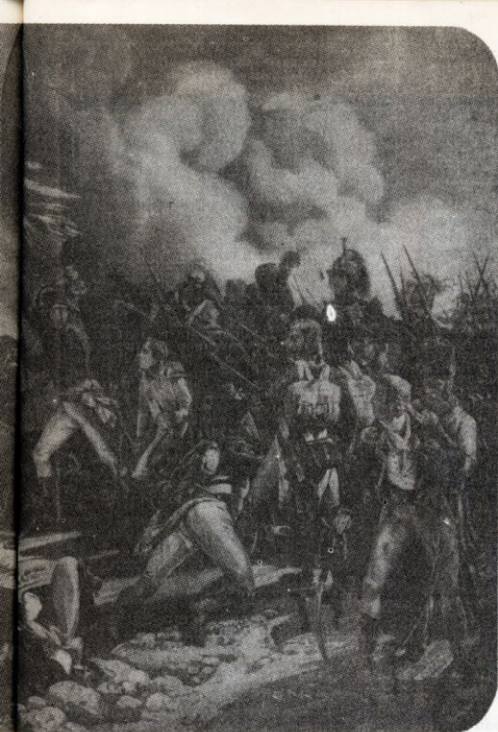
Printr-un decret imperial dat la 15 aprilie 1762, Maria-Tereza de Habsburg, împărăteasa Sfântului Imperiu roman de origine germană (1740-1780), a hotărât înființarea unei miliții grănicerești, menită să apere hotarele sud-estice ale statului său, într-o perioadă când acesta trecea prin mari greutăți, provocate de luptele pentru moștenirea tronului*. Astfel, au luat ființă atunci, alături de cele 14 regimente de grăniceri din Dalmația, Croația și Slovacia, unități similare românești, mai întâi Regimentul 2 de la Năsăud (1762) și Regimentul 1 de la Orlat și apoi cel din Caransebeș (1768). Aceste unități românești și-au făcut vestite numele de-a lungul vremii; un destin oarecum aparte a avut Regimentul năsăudean numit *Zweites Walachischer-Gränze-Infanterie-Regiment* („Regimentul 2 românesc de infanterie grănicerească”)**.

La început, efectivele acestei unități au fost alcătuite din feciorii recrutați din

* Vezi *Magazin Istorie*, nr. 8/1971.

** În 1768, s-a adăugat acestei titlaturii „nr. 17”, numărul de ordine în cadrul tuturor unităților similare. Emblema regimentului era „VIRTUS ROMANA REDIVIVA, SIGILLI II Legionis Valachica nr. 17”. În 1849, Viena a încuviințat ca noțiunea de „Valachen” să fie înlocuită cu „Romanen” — n.a.

24 comune ale fostului district al Rodnei. Cu un an înainte de răscoala lui Horea, în 1783, li s-au adăugat alte 20 comune românești. De la înființare și până la 1779, regimentul grănicerilor din Năsăud a servit, exclusiv, la paza graniței. A cunoscut în acest răstimp și perioade de criză, care au dus, în 1763 la răzvrătirea

Bătălia de la Arcole, Biblioteca Academiei R.S.R., Secția stampe

organizată de Tănase Tudoran, un bătrîn țaran de 101 ani. Cauzele nemulțumirilor au rezidat în comportarea ostilă a unor ofițeri austrieci față de români, dar mai ales în întârzierea cu care Curtea de la Viena își îndeplinea promisiunile (desființarea iobăgiei, improprietărea etc.). Cum utilitatea regimentului s-a dovedit curînd pe deplin, pentru înlăturarea nemulțumirilor au fost aduși ca instructori și ofițeri de origine italiană; aceștia au constatat, nu fără uimire, desigur, că limba maternă a ostașilor pe care îi instruiseră era un fel de „dialect” al limbii latine, mult asemănător cu cel din regiunea Neapoleului, și că ostașii români se considerau urmași ai colonilor aduși de romani în Dacia.

Grănicerii nu stăteau permanent sub arme, ci numai în caz de exerciții militare mai ample, concentrări și manevre, sau cînd aveau de executat servicii de gardă, de cordon sanitar la graniță, transporturi etc. Pînă la 1830, cînd s-a înființat „fon-

dul de provenență”, îmbrăcămîntea grănicerilor, confecționată pe cont propriu și croită uniform, a constat din: suman negru (de unde numirea de „cătanele negre”), cioareci albi strîmți, tiviți cu albastru, pălărie neagră și opinci. Corpul ofițeresc, însă, purta uniforma obișnuită a armatei austriece.

Un director al școlilor din Năsăud, Istrate a scris, în limba latină, istoria Regimentului 2; datorită acestei „cronici” — păstrată într-o copie din 1830 — ne sînt cunoscute faptele de arme ale ostașilor din această unitate.

Grănicerii năsăudeni au primit botezul focului în anul 1779, cînd au luptat împotriva prusienilor la Troppau, evidențiindu-se prin curajoase fapte de arme.

În războiul ruso-turc din 1787-1791 — la care, din 1788, a participat și Austria — năsăudenii au luptat atît în Moldova, cît și în Muntenia. Ei au scos pe turci din pozițiile de la Dorohoi, Fălțiceni, Bălăușari, Baia și Larga. În 1789, au apărut Pasul Branului, pe unde turcii intenționau să pătrundă în Transilvania. În mai, anul următor, au luptat la Turnu-Măgurele, iar în iunie

la Giurgiu, unde au înfrînt trupele de strînsură ale lui Nicolae Mavrogheni. După Pacea de la Șistov (24 iulie 1791), au revenit la Năsăud numai 2 202 oameni, din 3 420, cîți plecaseră în 1789; restul căzuseră luptînd.

În anii războaielor napoleoniene, regimentul năsăudean — alcătuit din trei batalioane — a primit ordin să lase paza graniței în grija veteranilor și a recruților și să pornească în marș forțat spre cîmpurile de luptă din Occident. Începutul l-a făcut Batalionul 1 de sub comanda locotenent-colonelului Stoianciuc, care a fost încadrat în armata austriacă de la Rin și a primit botezul focului în ziua de 23 august 1793. De atunci și pînă în 1801, a participat la numeroase bătălii; într-una din ele, la Lorsch, a căzut căpitanul Ion, fratele lui Gheorghe Șincai.

Batalionul 2 a fost dislocat la 9 septembrie 1796. Prima bătălie la care a participat a fost cea de pe râul Piave, unde s-a distins căpitanul Meheșiu. Dar fapta de

arme memorabilă a săvârșit-o Batalionul 2 în zilele de 15-17 noiembrie 1796, cînd „s-a comportat — cum spune „Cronicarul” Istrate — asemenea grecilor la Termopile[...] Acestui batalion i s-a încredințat spre apărare tocmai porțiunea cea mai importantă din toate, pe care dacă ar fi luat-o francezii, ca să poată trece podul [puntea de la Arcole — n.n.] armata austriacă ar fi fost înconjurată din spate, după care nimicirea ei ar fi fost mai mult decît sigură. Aici comanda însuși Napoleon Bonaparte[...] Trei zile întregi, din zori pînă seara tîrziu, batalionul românesc nu numai că a respins cu mult curaj toate atacurile și asalturile francezilor, ci a și luat în captivitate 350 dintre ei [...] În aceste lupte înverșunate, dintre toți ofițerii s-au distins căpitani Meheșiu și Nemeșiu, atît prin prezența lor de spirit, cît și prin încurajarea soldaților în dulcea lor limbă maternă, strîgîndu-le la fiecare moment de criză: «Nu vă lăsați, fețiori!... Odată și bine, fețiori!... Înainte, bravii mei!!!!»».

În cele trei zile cît a durat rezistența, la puntea de la Arcole au căzut 135 ostași și un căpitan. Căpitani Meheșiu, Nemeșiu și Cazvale, locotenenții Schmidt și Bălan, stegarul [cadet] Reu și 350 soldați au fost răniți. Dintre aceștia, în zilele următoare au murit 260, ceea ce înseamnă că la Arcole și-au pierdut viața 395 grăniceri năsădeni.

Cronicarul mai menționează că „cei care luptaseră chiar la capul podului de la Arcole au fost stegarul Reu, sergentul Gavriluși și ducerul Herzeg cu cetișoarele [plutoanele—n.n.] lor, peste care francezii nu au putut trece cu nici un preț”.

Faptele de arme din acele zile ale Batalionului 2 au fost elogiute nu numai de comandantul suprem al armatei austriece, generalul Alvinczy, ci și de Bonaparte însuși, care, în calitate de general comandant al armatei franceze, a raportat Directoratului, la Paris, despre statornicia și eroismul batalionului, recunoscînd că numai rezistența opusă de el l-a pus în imposibilitatea de a înconjura și distruge armata austriacă.

În cursul aceleiași campanii, Batalionul 2 a mai luptat la Rivoli (14 ianuarie 1797) și apoi a trecut în Elveția. Ostilităților din Italia le-a pus capăt Pacea de la Campo Formio (18 octombrie 1797). În 1799, subunitatea a fost dusă în garnizoană la Zasca, după care a fost repartizată armatei de la Rin.

Batalionul 3, comandat de căpitanul Buhaciu, a părăsit și el Năsăudul tot în

1796. După un cantonament mai îndelungat la Sebeș, pentru instruire, a pornit în marș forțat spre Italia la 30 septembrie 1796. Împreună cu Batalionul 2, a participat la bătălia de la Rivoli. S-a retras apoi în Elveția, iar la sfîrșitul anului 1799 a fost repartizat și el armatei de la Rin.

În cursul campaniilor din 1797-1799, pierderile regimentului s-au ridicat la 1.534 oameni.

Cîțiva ani după acestea, unitatea grănicerească din Năsăud și-a vindecat rănile, reluîndu-și vechea misiune: paza graniței. În ziua de 5 august 1805, pe cînd executa manevre între comunele Birgău-Suseni-Salva, a sosit vestea că Napoleon a renunțat la proiectata invadare a Angliei și a declarat război Austriei. La 22 august, regimentul a primit ordin și a pornit în marș forțat spre Rin, unde a avut cîteva ciocniri cu francezii. Războiul s-a terminat repede prin bătălia de la Austerlitz, cîștigată de Napoleon. La 28 februarie 1807, regimentul era din nou în garnizoană la Năsăud.

Tot în timpul războaielor napoleoniene, năsădenii au luptat în apropierea Varșoviei în 1809, iar în 1812 Batalionul 1 a fost dislocat în Galiția, de unde a revenit în 1813; pe urmă, a plecat din nou în Italia, unde a luptat împotriva armatei lui Murat, viceregele Neapolelui.

În 1851/1852*, regimentul din Năsăud a fost transformat în regiment de linie, primind numele de Regimentul 50 „Turn und Taxis”, ceea ce a fost considerat de grăniceri ca o insultă. Protestele lor nu au avut, însă, nici un rezultat.

Mai este de adăugat un fapt de importanță excepțională: grănicerii care au căzut prizonieri în cursul luptelor din Italia, Elveția și Renania, ca și răniții ridicați de ambulanțele franceze, au fost duși în Franța și folosiți la muncile agricole. De acolo, au revenit însuflețiți de mobilizațiunea lozincă a marii revoluții franceze de la 1789, „Libertate, egalitate, fraternitate”, de care ei și ai lor erau atît de însetați. Călăuziți astfel de ideile politice și sociale cele mai avansate ale epocii, idei pe care le-au dezbătut pe larg în adunările ostășești de la Năsăud și Orlat, în septembrie 1848, ei au dat un prețios concurs luptei pentru înfăptuirea programului de revendicări naționale de care poporul român luase cunoștință pe Cîmpia Libertății din Blaj.

* Ordinul de desființare a regimentului năsăudean de graniță datează din 22 ianuarie 1851, fiind integral aplicat în 1852 — n.a.

Organizații extremiste de dreapta în anticamera Gărzii de fier

MERCENARIII DIVERSIUNII ÎȘI NUMĂRĂ RÎNDURILE

GELU URECHE, VALERIU BUDURU

La 15 octombrie 1924, un deținut la penitenciarul Văcărești, Mihail Ionescu — după ce, în prealabil, sesizase în același sens conducerea închisorii — solicita în scris procurorului general al Curții de apel din București, o audiență „avînd a vă destăinui urzirea unui nou complot... a cărui izbucnire va avea loc într-un timp foarte apropiat... pentru ca dv. să puteți lua grabnice măsuri și opri cu o oră mai devreme himerica plăsmuire. Întrucît subsemnatul cer pentru a treia oară audiența dv. fără nici un rezultat, vă fac cunoscut că-mi declin orice răspundere, responsabilitatea rămînînd în sarcina dv.“.

Autoritățile de resort nu i-au acordat nici de această dată atenție, cu toate că existau și alte indicii care confirmau că, într-adevăr, se pregătea un act sîngeros. Zece zile mai tîrziu, la 25 octombrie, „himerica plăsmuire“ devenea fapt împlinit: Constantin Manciu, prefectul Poliției din Iași, cădea asasinat în plină zi, în timp ce cobora treptele judecătoriei din localitate. Alți doi membri ai autorităților de ordine erau grav răniți*. Asasinul: Corneliu Zelea Codreanu, membru în conducerea Ligii Apărării Național Creștine, una din grupările extremiste de dreapta apărute în acei ani.

Ce a urmat se știe. În ciuda dovezilor certe că asasinatul fusese minuțios și îndelung pregătit, a sesizărilor și relatărilor făcute de martori care cunoșteau intențiile mărturisite, nu odată, de ucigaș, a protestelor vehemente ale opiniei publice indignate, criminalul era găsit nevinovat și achitat. Tribunalul burghez acorda astfel o adevărată „primă de încurajare“ elementelor care, de la dreapta vieții politice, aveau să se îndeletnicească tot mai des în anii următori cu practicarea crimei și violenței ca instrument și metodă de luptă politică.

* Vezi Magazin istoric, nr. 11/1970 și 10/1973. Relatări mai largi asupra acestor episoade se găsesc și în lucrarea Garda de Fier — organizație teroristă de tip fascist, de Mihai Fătu și Ion Spălățelu, Editura Politică, București, 1971.

Cei care l-au cunoscut îndeaproape pe C.Z. Codreanu spun că, în ciuda concepțiilor sale agresive, besmeticul șef legionar ținea foarte mult la viața sa. Ori de câte ori la orizontul vieții politice se profilau nori rău prevestitori pentru persoana sa, el își reținea ciracii de la activități criminale. Dar în cazul asasinării lui Manciuc, ca și în cazul altor crime odioase cu care — o bună bucată de vreme — Codreanu și huliganii săi aveau să însingereze viața politică a României, el a comis fapta știind că va fi absolvit de pedeapsă sau că va găsi înțelegerea cuvenită pentru a nu suferi consecințe grave. „Codreanu a știut că va fi achitat, a știut chiar înainte de a ucide”, afirmă unul din cei care i-au fost aproape.

Modul în care a fost înfăptuit atentatul și mai ales ceea ce s-a petrecut după săvârșirea lui vine să confirme o asemenea părere. Totul stă mărturie că fapta lui Codreanu n-a reprezentat gestul singular și iresponsabil al unui dement, ci o acțiune premeditată, pregătită și anunțată din vreme, și de pericolul căreia autoritățile nu au ținut seamă. Mai mult, anumite cercuri ale claselor dominante și îndeosebi ale burgheziei liberale — al căror exponent, Partidul Național Liberal, se afla la putere — n-au fost străine de eludarea responsabilităților criminale.

Crima de la Iași, săvârșită cu știința și încurajarea tacită a unor reprezentanți ai autorităților, a folosit forțelor retrograde din rîndul claselor dominante sub cel puțin două aspecte.

Pe de o parte, pentru ca în climatul de tensiune și diversune politică produs prin astfel de acte să poată înăspri măsurile represive împotriva forțelor democratice și revoluționare. Pe de alta, pentru a scoate la suprafață și a activa grupările extremiste de dreapta, create tocmai în astfel de scopuri, ca instrumente de diversiune și teroare în slujba intereselor celor mai reacționare ale exploata-tilor.

Astfel de grupări au început să apară în peisajul politic al țării încă în anii primului război mondial și îndeosebi în perioada imediat următoare. Ele s-au născut ca o reacție a citorva din virfurile marii burghezii și moșierimii față de avîntul revoluționar al maselor muncitoare, ca o răbufnire brutală și agresivă a celor mai reacționare cercuri față de lupta oamenilor muncii.

400 000 muncitori în acțiune

Anii de după război s-au caracterizat printr-o puternică efervescență revoluționară. „Să fie oare ajunul bolșevismu-

lui!” exclama un deputat burghez, speriat de forța cu care masele largi populare, ce suportaseră principala povară a conflagrației și cunoscuseră din plin suferințele și distrugerile pricinuite, se ridicau la luptă împotriva asupririi și exploataării, pentru drepturi și libertăți democratice. „*Adîncirea contradicțiilor social-economice ale regimului burghezo-moșieresc, cauzată de distrugerile războiului, de dezorganizarea activității economice și înrăutățirea situației materiale a maselor largi populare* — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — *determină în anii 1918-1920 o creștere impetuoasă a avîntului și combativității revoluționare a maselor muncitoare*”.

Vigoarea cu care clasa muncitoare s-a afirmat, în fruntea maselor, este ilustrată și de faptul că numai în perioada martie-octombrie 1920, în întreprinderile din țară au avut loc 345 greve, ce au culminat cu marea bătălie de clasă din octombrie 1920, la care au luat parte peste 400 000 muncitori. Pe fundalul acestor ample și puternice acțiuni de masă s-a desfășurat un adevărat proces de clarificare politică și ideologică, o largă acțiune de pregătire organizatorică, cristalizate prin crearea, în primăvara anului 1921, a Partidului Comunist Român.

Intensificarea luptei revoluționare, cerințele obiective ale dezvoltării sociale au impus pe primul plan al vieții social-politice — în noile condiții istorice — înfăptuirea unor reforme care, deși nu au afectat structural cadrul regimului burghezo-moșieresc, au favorizat dezvoltarea în sens burghezo-democratic a României. Modificările survenite au creat maselor populare posibilitatea de a se afirma mai accentuat în viața politică, au dat un nou impuls curenților de opinie publică, îndeosebi celor de orientare general democratică, au provocat regroupări ale forțelor politice.

Dar schimbările produse au stîrnit și nemulțumirea profundă a celor mai reacționare cercuri ale moșierimii și marii burghezii. Aproape concomitent cu fluturarea unor promisiuni demagogice* și cu adoptarea unor măsuri destinate să restrîngă puterea economică și politică a celor mai conservatoare forțe din țară și să răspundă, în anumite limite, revendicărilor formulate de masele muncitoare, au fost elaborate o serie de legi îndreptate împotriva forțelor democratice și îndeosebi a

* Pentru a înșela masele muncitoare, în anii de după primul război mondial, partidele burgheze s-au supralicetat în formularea de programe democratice, de care uitau însă îndată ce ajungeau la putere. În noiembrie 1918, ca și trei ani mai târziu, în 1921, burghezia liberală, prin partidul său, a adoptat și ea programe cu caracter radical burghez. În scopul vîdit de a capta adeziunea populației. Dar — cum aprecia delicat un ziar al vremii — masa cetățenilor „s-a arătat incredulă afirmațiilor lor programatice...”.

mişcării revoluționare. La numai trei ani de la întemeierea sa, Partidul Comunist Român — forța politică cu adevărat înnoitoare — a fost interzis. Uniunea Tineretului Comunist, organizațiile de masă revoluționare, au fost de asemenea scoase în afara legii.

Periferia vieții politice

În căutarea de soluții menite să deruteze masele, să le abată atenția de la cauzele reale ale nemulțumirilor și să le îndepărteze astfel de activitatea revoluționară, forțele retrograde din rîndul claselor dominante au făcut apel și la vechea metodă a diversionii. Pentru a servi astfel de scopuri a apărut acel sir de grupări extremiste, care timp de peste două decenii au încercat să siluiască cu strigătele și acțiunile lor iresponsabile viața politică a țării. În sinul lor și-au găsit locul elemente politiciene din straturile cele mai obscure ale societății de atunci, incapabile să se afirme altfel pe arena publică decît prin atacarea și brutalizarea unor cetățeni, prin provocări și atentate, prin spargerea grevelor muncitorești. Activînd pe terenul demagogiei sociale, căutînd să promoveze idei iraționaliste și mistice și practicînd cu predilecție violența și huliganismul, toate aceste organizații au slujit în esență politica anticomunistă a stăpînilor lor, s-au manifestat ca forțe de șoc ale reacțiunii împotriva mișcării revoluționare și democratice.

Născute la periferia vieții politice, nici una din aceste grupări n-a izbutit să iasă nici moralmente, nici pe plan politic, din această zonă. Dacă încercăm să conturăm aici profilul cîtorva dintre ele, o facem nu pentru că ar fi avut vreun rol preponderent în viața politică, ci pentru a sublinia încă odată aversiunea poporului nostru față de practicile și teoriile politice retrograde. De la început, activitatea bandelor de mercenari ai diversionii s-a lovit de forța clasei muncitoare, în frunte cu partidul comunistilor, a țărănimii, împotriva lor au luat atitudine intelectuali progresiști și oameni politici lucizi din rîndul claselor conducătoare.

Încercarea de a urmări firul activității grupărilor extremiste, este justificată — pe plan istoric — de faptul că ele au reprezentat germeii din care s-a născut cea mai retrogradă și agresivă mișcare din istoria politică a țării noastre, Garda de fier*. Trebuie subliniat, în același timp, că grupările extremiste de dreapta care au precedat apariția mișcării legionare n-au prezentat sub aspect organi-

zatoric și programatic trăsăturile proprii unor organizații fasciste. În lucrarea sa *Sub trei dictaturi*, Lucrețiu Pătrășcanu apreciază, referitor la una din cele mai zgomotoase grupări de acest fel, Liga Apărării Național-Creștine, că ea nu poate fi considerată o organizație fascistă. Cînd vorbim de mișcarea fascistă din România — arată Lucrețiu Pătrășcanu — trebuie să „ne referim în special la Garda de fier”. În ansamblu, grupările respective au reprezentat mai mult mișcări de diversiune politică, tendințe, încercări de a introduce în viața politică a țării metode și ideologie violente.

Un palid început în apariția grupărilor extremiste l-a reprezentat crearea, la Roma, în anii 1916-1917, de către Elena Bacaloglu, care a trăit mult timp în Italia, a unei organizații hibride, așa-zisa Mișcare națională fascistă italo-română (M.N.F.I.R.). În februarie 1921, ea a încheiat un acord cu Mussolini, potrivit căruia ambele părți se angajau să ducă o acțiune comună pentru propagarea fascismului. Ceva mai tirziu, în septembrie același an, a luat ființă, la Cluj, Comitetul central al M.N.F.I.R., din care făceau parte intelectuali cu vederi reacționare sau dezorientați politicește. În iunie 1925, mișcarea s-a transformat în Partidul Național-Fascist din România, declarîndu-se cu emfază ca fiind singura organizație fascistă „originală și oficială” din România. Oficială poate, dar cît era de „originală” se vede din faptul că existența ei s-a bazat aproape exclusiv pe influența exercitată de șeful fascistilor italieni în unele cercuri politice burghezo-moșierești. Ea a servit, însă, ca nucleu, din care, în decursul anilor, s-au desprins diferite grupări extremiste, unele din ele denumite *Fascii***.

Cine se aseamănă se adună

Proaspăt absolvent de liceu, C.Z. Codreanu se afla în anul 1919 la Iași, pentru a urma cursurile Facultății de drept. Studiile universitare îl atrăgeau însă tot atît de puțin cît îl atrăseseră și cele medii.

În schimb, pe noul student îl pasiona în mod deosebit participarea frecventă la agitațiile naționaliste, antidemocratice, organizate de elementele de dreapta, sub oblăduirea îndrumătorului său „spiritual”, A.C. Cuza. „Venerabilul” profesor

* De la *Fascie*, mănunchi de nuiele legat cu o curea în jurul unei securi, purtat, în Roma antică, de licitorii care însoțeau pe dictatori, consuli etc. E semnificativă preluarea denumirii de către fasciști: se vede că ei se voiau „uniți” ca ... nuielele în jurul securii.

* Vezi *Concluzii la Sesiunea științifică privind analiza critică și demascarea fascismului în România*, București, 4-5 martie 1971, în lucrarea *Împotriva fascismului*, apărută în Editura Politică.

și cununase părinții și tot el îi fusese naș la botez. Finul îl urma îndepărate, îmbrățișându-i convingerile și practicându-i metodele huliganice.

La o reprezentatie de circ, Codreanu l-a cunoscut pe unul din cei care aveau să-i devină colaboratori apropiați în anii când și-a făcut ucenicia în practicarea crimei și violenței. Împrejurarea merită menționată pentru că ea are o anumită semnificație, pentru a înțelege anumite resorturi ale preocupărilor celor destinați să conducă activitatea organizațiilor extremiste de dreapta. Organizatorii reprezentatiei au oferit un premiu spectatorului care se va încumeta să-și încerce puterile cu un renumit atlet. În arenă și-a făcut apariția un amator, care, din câteva mișcări, și-a învins adversarul. Codreanu a fost, realmente, impresionat de forța fizică a învingătorului. Bucuria i-a devenit și mai mare când, peste cîva timp, participînd la o întrunire convocată de organizația extremistă Garda Conștiinței Naționale (G.C.N.) a constatat că președintele ei nu era altul decît Constantin Păncu, „eroul” de la circ. „M-am prezentat — povestea Codreanu mai tirziu — spunîndu-i că sînt student și că doresc să fiu primit soldat în gardă. M-a primit”. Mai înainte citise, după cum se lăuda el manifestele de „luptă anticomunistă”, editate de Gardă.

Indivizi de aceeași teapă, C. Păncu și C.Z. Codreanu s-au întîlnit pe aceeași platformă de preocupări. În însemnări provenite de la unul din colaboratorii lor apropiați, ambii sînt descriși ca slujind „aceiași stăpîni, unul ca să ducă o viață ușoară fără să muncească, iar celălalt ca să răzbată, ca să-și potolească setea de putere”, amîndoi, urînd „pe cei de jos, pe muncitori, pentru că luptau contra stăpînilor lor...”.

Organizația Garda Conștiinței Naționale — condusă de Păncu, ajutat ulterior de Codreanu — a luat ființă la Iași, în iulie 1919, din inițiativa cercurilor ultrareacționare, pentru a se opune prin violență acțiunilor curajoase ale oamenilor muncii din această citadelă muncitorească și revoluționară. De la începutul activității sale, scopul mărturisit al acestei grupări a fost — după cum rezultă din organul său de presă *Conștiința* — de a împiedica propaganda „dușmanilor liniștei publice și siguranței statului”. Mai clar spus, de a lovi în mișcarea muncitorească, a forțelor democratice, de a împiedica propaganda revoluționară desfășurată de elementele înaintate ale clasei muncitoare

Însuși momentul ales pentru înființarea G.C.N. confirmă acest lucru. La 21 iulie 1919, muncitorii din Iași, alături de tovarășii lor din celelalte centre muncitorești ale țării, au participat cu entuziasm la greva generală de solidaritate cu Rusia Sovietică și cu revoluția proletară din Ungaria. La numai cîteva zile de la această viguroasă manifestare muncitorească, gruparea diversionistă G.C.N. s-a lansat în peisajul politic ieșean, fluturînd bătaios lozinci cu vădit caracter antimuncitoresc și antisocialist.

C. Z. Codreanu își face ucenicia

Instrument în mîna celor mai reacționare forțe din sînul claselor dominante, noua grupare a făcut apel la mijloace dintre cele mai brutale pentru a lovi în mișcarea revoluționară și a contracara propaganda socialistă, mergînd de la o așa-zisă polemică pe planul ideilor, pînă la violență.

Ceea ce puteau opune — sub aspect teoretic — o mină de ignoranți violenți adevărilor arzătoare proclamate de mișcarea socialistă era un amalgam de formule antisemite și șovine, îmbibate cu precepte religioase. O țesătură de falsuri, pe cît de grosolane, pe atît de inabile, prin care căutau să ponegrească socialismul, pentru a crea scepticism și demoralizare în rîndul muncitorilor.

Săraci pe planul ideilor, reprezentanții G.C.N. au căutat compensare pe tărîmul demagogiei și al provocărilor. În arsenalul metodelor folosite de G.C.N., locul principal l-a ocupat, însă, violența. În sînul acestei organizații, C.Z. Codreanu și ciracii săi au început să-și facă ucenicia în ale crimei și huliganismului, metode pe care ceva mai tirziu, Codreanu, ca șef al legionarilor, avea să le practice cu deosebită preferință și în formele cele mai singeroase. Codreanu mărturisea cu cinism că în „domeniul acțiunii, ciocnirile între cele două tabere, ciocniri inerente, singeroase, erau aproape zilnice” și că activitatea sa și a partizanilor săi în cadrul G.C.N. s-a desfășurat „cu minile în buznaire, pe revolve”. Acțiunea G.C.N., recunoștea fățiș același Codreanu, „s-a mărit în măsura primejdiei bolșevice”, consfătuirile și întrunirile, mai rare în condițiile unei desfășurări normale a evenimentelor „erau în perioada critică,

Vintilă Brdianu către A. C. Cuza, care, respins și de Partidul Poporului, a rămas singur... cuc: „Numai cu mine te poți înțelege dumneata!” (Caricatură apărută în ziarul Adevărul din 12 februarie 1921, cu titlul: Triumful politic al huliganului)

săptămânale...”. Tot el relatează că, în mod frecvent, la ședințele G.C.N. se analizau „chestiuni în legătură cu dezvoltarea și avântul luat de mișcarea comunistă în diverse fabrici și cartiere...”, hotărându-se măsuri în consecință.

Ce caracter aveau aceste măsuri se vede limpede și din faptul că membri ai G.C.N. au participat activ, alături de autorități, la înăbușirea violentă a grevei muncitorilor de la R.M.S. Iași, din 10-11 februarie 1920. Ulterior, ei și-au desăvârșit „opera”, punând la îndemina administrației întreprinderii spărgători de grevă. În acest sens, C.Z. Codreanu se lauda, mai târziu: „...am căutat în tot Iașul mină de lucru, și am redeschis fabrica”. La fel de vrednice se dovediseră bandele G.C.N. și în înăbușirea grevei muncitorilor de la Atelierele Nicolina din Iași.

În acțiunile antimuncitorești ale grupării conduse de Pancu și Codreanu se înscrie și încercarea de a sparge unitatea sindicală a clasei muncitoare. Sub egida și în sediile acestei organizații s-au infiripat, la Iași și în alte orașe, așa-zisele „Sindicate naționale”, puse în slujba patronilor. Ele n-au avut însă nici un ecou în rîndul păturilor largi de oameni ai muncii, dar au fost folosite la înăbușirea grevelor muncitorești.

Cu toate subvențiile și încurajările primite din partea stăpînilor săi, G.C.N. n-a reușit să capteze aderenți din rîndul păturilor muncitoare. După chiar apre-

cierile lui Codreanu, întrunirile grupării se țineau cu participarea a... 11 membri. Semnificativ pentru modul în care era privită această organizație este și faptul că printre revendicările prezentate ministrului de Interne Gh. Mîrzescu, la începutul lunii august 1919, de către o delegație de muncitori sindicalişti și socialiști din Iași figura și cererea de interzicere a activității G.C.N. Muncitorii susțineau că organizația, care abia luase ființă, „va provoca tulburări”. Intelectualii democrați din Iași au luat, de asemenea, atitudine potrivnică, îndeosebi prin articolele publicate în presă. Chiar „Sindicatele naționale”, la înființarea cărora G.C.N. își adusese contribuția, s-au pronunțat, la un moment dat, împotriva, decizîndu-se de tutela ei.

Lipsită de popularitate, demascată în ochii opiniei publice G.C.N. a început să dea semne vădite de dezagregare. Pentru a o revitaliza, A.C. Cuza, părintele ei spiritual, a mediat, la 28 martie 1920, fuziunea G.C.N., cu o altă grupare naționalistă, organizația ardeleană Frăția de cruce, a lui Amos Frîncu și Liviu Ghilezan. După fuziune, G.C.N. a continuat să-și desfășoare activitatea sub același nume, însă tot mai sporadic. La scurt timp, autoritățile au hotărît dizolvarea ei, întrucît nu putea capta pe muncitori, fiind demascată, prin legăturile șefului ei, C. Pancu, cu cercurile reacționare.

Patriarhul urii...

Pentru organizațiile extremiste de dreapta care s-au agitat în acești ani pe scena politică, antisemitismul a fost una din platformele preferate. Căutând să cultive neîncrederea față de „străini” și îndeosebi față de evrei, pe seama cărora puneau toate neajunsurile societății capitaliste, cerurile reacționare, prin instrumentele lor diversioniste, au urmărit, să semene confuzie în rîndul maselor, să le abată atenția de la adevăratele cauze ale mizeriei și asupririi lor.

Garda Conștiinței Naționale s-a situat și ea pe poziții antisemite. Principalul stegar al antisemitismului a fost, însă, în acești ani A.C. Cuza și fracțiunea din Partidul Naționalist-Democrat, condusă de el. Nu fără temei, gălăgiosul profesor de la Iași a primit denumirea de „patriarh al antisemitismului”.

„Patriarhul” își câștigase, într-adevăr, nu puține „merite” în acest domeniu. În 1910, cînd s-a creat Partidul Naționalist-Democrat (P.N.D.) — prin unirea grupărilor conduse de A.C. Cuza și N. Iorga — el a fost promotorul includerii în programul adoptat de acest partid a unor măsuri cu caracter antisemit.

Disensiunile* ivite ulterior între „iorghishti” și „cuzishti” au dus, în perioada imediat următoare primului război mondial, la separarea celor două grupări, fracțiunea Cuza evoluînd, sub influența șefului ei, pe poziții dintre cele mai reacționare. Treptat, A.C. Cuza a devenit un adevărat patron spiritual al mișcărilor extremiste din acea perioadă. Despre el, ziarul *Opinia* din Iași scria, la 7 septembrie 1919: „Dl. Cuza este un întîrziat, o rămășiță a unui ev sălbatic și absurd”. Dușman inveterat al mișcării muncitorești și al socialismului, acest „întîrziat” a căutat ulterior să adune — îndeosebi pe terenul antisemitismului — și să asmută împotriva forțelor democratice, a clasei muncitoare și a partidului ei, tot ce avea mai obscur și mai pătimaș societatea de atunci.

E interesant însă de văzut, pentru a distinge mai clar scopurile în care cercurile ultrareacționare foloseau antisemitismul ca instrument de diversiune, de abateră a atenției maselor populare de la problemele lor fundamentale, faptul că agitațiile antisemite nu se manifestau de fiecare dată cu aceeași intensitate. În

* Ca urmare a divergențelor dintre cele două grupări ale P.N.D. fracțiunea cuzistă, după o revenire temporară în partid, în decembrie 1918, l-a părăsit definitiv în februarie 1920; la 7 aprilie același an, la o întrunire ținută la Iași, ea a hotărît „excluderea lui Iorga și aclamarea lui Cuza ca singur șef al acestei grupări politice”. În octombrie 1922, gruparea a apărut cu titlatura Partidul Naționalist-Democrat din România de sub șefia lui A.C. Cuza. Din februarie 1923, și-a completat titlatura adăugîndu-și și cuvîntul „creștin”.

perioada 1917-1921, de exemplu, perioadă de puternic avînt revoluționar, P.N.D. — Cuza ca și G.C.N., pe care o patrona și o îndruma, nu și-au manifestat în mod fățiș antisemitismul. În programul grupării lui Cuza, publicat în mai 1920, n-au fost incluse nici un fel de asemenea prevederi, făcîndu-se doar o singură referire la evrei și care nu angaja gruparea într-o asemenea diversiune. Dimpotrivă, programul se prezenta cu o fațetă de revendicări radicale, supralicîtînd în promisiuni demagogice unele partide burgheze. Cît privește G.C.N., C. Pancu, șeful acestei grupări, dădea asigurări străinilor, inclusiv evreilor, în organul său de presă, *Conștiința*, din 8 decembrie 1919, că „îi vom tolera... căci în ultimul război au făcut și ei multe jertfe pentru idealul nostru românesc”.

...și afacerile sale

Și în anii următori, cînd antisemitismul va deveni o platformă mai activă în provocarea diversiunii, A.C. Cuza și ciracii săi își vor mula virulența antisemită în raport de cerințele tactice ale stăpînilor și, nu o dată, în funcție de propriile lor interese. Ceea ce caracterizează evident poziția diversionistă a lui Cuza și a celorlalți șefi extremiști este faptul că antisemitismul lor nu a însemnat niciodată o mobilizare serioasă la luptă împotriva capitaliștilor evrei. Dimpotrivă. În ciuda rasismului intransigent afișat, aproape toți fruntașii organizațiilor extremiste din această perioadă și din anii următori nu numai că nu au activat împotriva capitaliștilor evrei, ci au avut strînse legături de afaceri cu aceștia. A.C. Cuza — îl caracterizează foștii cuzishti — „nici el însuși nu lua prea în serios dogmele sale politice, dovadă că făcea în mod obișnuit afaceri cu bancherii și negustorii evrei”; C. Șumuleanu, vicepreședinte al grupării Liga Apărării Național Creștine — care va lua ființă cîțiva ani mai tîrziu și va activa deschis pe terenul antisemitismului — a inițiat sau s-a lăsat antrenat în societăți economice din care făceau parte și capitaliștii evrei; Paul Iliescu, avocat și deputat din partea aceleiași organizații, avînd printre clienți mulți evrei, declara deschis în Parlament, la 29 martie 1927: „Liga luptă contra colectivității evreiești, nu contra indivizilor evrei, pe care nu-i putem urî”.

De altfel, comunitatea de interese dintre exploatare și instrumentele lor, indiferent de naționalitate, și-a găsit expresia și în sens invers, în sprijinul financiar pe care, la rîndul lor, bogătașii evrei l-au acordat organizațiilor extremiste. În deceniul trei, cînd Garda de fier se afla în

Opera pumnului (Adevărul, din 27 martie 1921) C. Argetoianu era și el un sprijinitor al mișcărilor de dreapta

plină ascensiune, Max Auschnit, unul din marii magnați ai industriei românești, deși nutrea puternice resentimente față de excesele antisemite ale legionarilor, i-a sprijinit financiar, plătind cu sume importante fierul vechi pe care îl adunau gratuit. În aceeași perioadă, Societatea Anonimă „Cagero” din București, condusă de Grosz, acorda ziarului *Porunca vremii* subvenții de 300 000 lei anual. Victor Iamandi, pe atunci subsecretar de Stat, arăta într-o cuvîntare rostită la Iași că „partidele noastre de dreapta capătă subvenții de la bogătașii evrei din țară”.

Astfel de interese comune, ca și circumstanțe politice de moment, îi determinau pe șefii organizațiilor extremiste, în frunte cu mentorul lor, A.C. Cuza, să renunțe în anumite momente la arma lor preferată. Un astfel de moment l-au reprezentat anii imediat următori primului război mondial, cînd — în condițiile creșterii avîntului revoluționar al maselor — era extrem de dificil pentru grupările extremiste de a folosi agitațiile rasiste ca mijloc de divisiune. Antisemitismul nu-și găsea locul într-o perioadă în care, așa cum observa

un ziar, marea majoritate a politicienilor burghezi „se bat cu pumnul în piept în numele democrației, care de care e mai democrat, mai progresist, mai socialist...”. În acea perioadă, agitația antisemită era „pur și simplu ridicolă”.

Lipsa de popularitate a acestor concepții rezultă și din faptul că în alegerile parlamentare din noiembrie 1919, gruparea lui Cuza a obținut, la Iași, numai 164 voturi. Iar în alegerile din mai 1920, deși au avut sprijinul guvernului averescan, cuziștii au dobîndit în județele din Moldova în care au candidat, numai 5 869 voturi.

Înfringerile suferite au evidențiat și mai mult subrezenia grupării cuziste. În mai 1920, A.C. Cuza a fost părăsit de o serie de intelectuali, membri marcanți ai fracțiunii, care s-au reatașat grupării conduse de Iorga. Partidul rămăsese atît de slăbit, încît șeful său îl socotea realmente lichidat. O astfel de situație, laolaltă cu accentuarea impopularității sale, l-a dus pe Cuza la un pas de retragerea din activitatea politică. Unele ziare din 20 august 1920 își informau cititorii că acesta ar fi făcut chiar declarații că „iese din viața politică”.

Stăpînii „bunei rînduiei” nu rămîn insensibili

Silit de împrejurări să se arate mai rar în veșmintele naționaliste, sub care „oficia” pentru aceleași interese ale asupritorilor împotriva asupriților, A.C. Cuza și gruparea sa n-au încetat, însă, nici un moment de a ataca cu vehemență socialismul și mișcarea muncitorească. Ponegrirea acestora a făcut obiectul a numeroase articole publicate în *Unirea* — organul de presă al fracțiunii cuziste. Într-un astfel de articol apărut la 5 februarie 1920, socialiștii erau amenințați că gruparea cuzistă nu va îngădui ca ei „să se agite” în mijlocul lucrătorilor, să le „otrăvească sufletele cu teorii subversive”, „cu scopul vădit de a primejdi buna rînduială în ordinea publică”. Teoriile ce proclamau dreptul muncitorilor la o viață omenească, erau, deci, potrivit opției publicației cuziste, „subversive” și de ele trebuia apărată „buna rînduială” a capitaliștilor și moșierilor.

Cu deosebire ură a condamnat gruparea, în frunte cu șeful ei, grevele muncitorești pe care le considera ca „arme perfide împotriva societății”. Ea a cerut în mod deschis măsuri energice de reprimare a mișcării muncitorești, iar prin cuvîntul

lui A.C. Cuza, rostit la tribuna Parlamentului, s-a declarat de acord cu împușcarea muncitorilor, la 13 decembrie 1918. Cuza a atacat în Cameră, pe acei oameni politici burghezi care se situau pe poziții democratice.

Mulți dintre stăpînii „bunei rînduiei” pe care o apăra, și îndeosebi virfurile burgheziei liberale, n-au rămas insensibili față de ajutorul primit din partea grupării cuziste. Încurajându-i sau dezavuîndu-i unele excese, după cum le cerea conjunctura politică, ei i-au acordat deseori un sprijin larg. Reprezentanții ai burgheziei liberale, în perioada guvernării acesteia din anii 1918-1919, au asigurat pătrunderea în Parlament a unor cuziști, altora le-au oferit înalte posturi în administrația de stat județeană; gruparea cuzistă a primit și importante subsidii pentru sprijinirea organelor sale de presă. De același sprijin s-a bucurat fracțiunea reacționară și în vremea guvernării averescane din 1920-1921. Frunțașii acestei grupări au fost aleși deputați pe listele guvernamentale.

La rîndul său, Cuza nu și-a deziluzionat și nu-și va deziluziona stăpînii. În deceniile următoare el va continua cu aceeași stăruință să-și lege numele de cele mai infame momente din istoria politică a acelor ani

EDICTUL DE LA NANTES

(Urmare din p. 77)

printre care și cel al Parisului, au încercat să i se opună. Desigur, regele ar fi putut face uz de prerogativele sale pentru a pune capăt oricărei încercări de rezistență. Dar nu în acest spirit înțelegea să acționeze Henric IV. Poate că tocmai aici își găsește cea mai strălucită expresie maxima lui preferată: „Pentru a circumveni bine, un rege nu trebuie niciodată să facă tot ceea ce îi stă în putință”. În locul constrîngerii el prefera convingerea. Membrii Parlamentului parizian au fost chemați în cabinetul de la Luvrul, unde regele le-a adresat un discurs ferm și totodată plin de bonomie, care relevă pregnant caracterul lui Henric IV.

„Mă vedeți — le-a spus el — în cabinetul meu, unde vin să vă vorbesc, nu în veșmînt regal ca înaintașii mei, nu cu sabie și hlamidă, ci doar în vestă, ca un tată de familie care vrea să vorbească deschis copiilor săi...”. Continuînd pe același ton, după ce a făcut apel la rațiune și la bunele sentimente, a încheiat: „Cei ce nu vor ca Edictul meu să treacă, vor războiul; dar să știți că eu nu-l voi face [...] Ascultați-mi rugămintea și nu așteptați să fiți siliți cu amenințări. De

la mine nu le veți auzi. Faceți doar ceea ce vă poruncesc sau, mai bine-zis, ceea ce vă rog. Nu o veți face numai pentru mine, ci și pentru voi și spre binele păcii...”.

Dacă în timpul vieții lui Henric IV Edictul a fost aplicat loial, nu același lucru s-a întîmplat după asasinarea acestuia în 1610. Atît sub Ludovic XIII (1610-1643), dar mai ales sub Ludovic XIV (1643-1715), multe privilegii acordate de acest act au fost abolite, Edictul continuînd să existe doar cu numele, pentru ca la 17 octombrie 1685 să fie revocat.

Nefasta hotărîre de a revoca Edictul a adus Franței mari prejudicii morale și materiale. În timp ce Ludovic XIV își trata supușii ca pe niște inamici, Anglia, Olanda, Germania îi primeau cu brațele deschise. Cu toate măsurile de supraveghere și amenințările cu trimiterea la galere și chiar cu moartea, emigrația a atins proporții fără precedent. Se evaluează la circa 300 000 numărul hughenotilor emigrați, la 60 000 000 franci-aur, numărul luat cu ei și la valori de mare preț, pagubele cauzate economiei franceze, Marina, artel, știința au dat și ele importante contingente de emigrați, după cum constata cu neputincios regret ilustrul mareșal francez Vauban.

**CONSTANTIN DOBRO-
GEANU-GHEREA**, Edi-
tura Politică, București,
1973. Studiu social-istoric,
după cum se subintitulează
cartea, monografia pe
care **Damian Hurezeanu** o
consacră lui C. Dobrogeanu-
Gherea este o cercetare
amplă dedicată vieții și
operei celui care a fost
unul dintre conducătorii
ideologici ai social-demo-
crației române în anii pre-
mergători primului război
mondial. Urmărind cadrele
dezvoltării și afirmării per-
sonalității lui Gherea, stră-
lucita sa vocație de propa-
gandist, lucrarea reconsti-
tue, totodată, o întreagă
etapă istorică din dezvolt-
area mișcării muncitorești
și socialiste din România,
cuprinsă între ultimele de-
cenii ale sec. XIX și dece-
niul trei al sec. XX.

Într-un capitol special,
este prezentată activitatea
pe tărâm cultural a lui
Dobrogeanu-Gherea, subli-
niindu-se remarcabila sa
contribuție la dezvoltarea
criticii literare științifice,
pe baze materialiste.

**CRITICA TEORIEI „RO-
MÂNIA ȚARĂ EMINA-
MENTE AGRICOLĂ”,** Edi-
tura Academiei R.S.R.,
București, 1973. Lucrarea
regretatei cercetătoare
Oliga Constantinescu (1929-
1969) analizează una din
faimoasele formule vehi-
culate timp de aproape
un secol în România bur-
gheză, potrivit căreia țara
noastră trebuia să rămână
doar un simplu furnizor
de materii prime agricole
pentru statele industriale.
Studiul evidențiază con-
fruntarea ideologică și po-
litico-economică dintre
susținătorii acestei teorii
și forțele care luptau pen-
tru progresul țării, subli-
niindu-se rolul important pe
care Partidul Comunist
Român l-a avut în comba-
tarea acestei teorii reacțio-
nare. După 23 August, 1944
amplul program de indus-
trializare socialistă preco-
nizat și transpus în prac-

Cărți
sosite
la
redacție

tică de Partidul Comunist
Român a dovedit din plin
falsitatea acestei teorii
burgheze, dezvoltarea in-
dustrială a țării fiind astăzi
un proces fără de care
existența și progresul Ro-
mâniei moderne ar fi de
neconceput.

**DESFIINȚAREA RELA-
ȚIILOR FEUDALE ÎN
TRANSILVANIA**, Editura
Dacia, Cluj, 1973. Deși în
urma revoluției din 1848,
mai precis, în 1853-1854,
a fost legiferată desființarea
iobăgiei în Transilvania,
o serie de relații cu
caracter feudal au persistat
încă decenii întregi. Lichi-
darea completă a obligațiilor
feudale în Transilvania,
arată **Iosif Kovacs** în
studiul publicat, a avut
loc abia în urma reformei
agrară din 1920-1921 și
definitiv prin reforma de
la 6 martie 1945.

În cadrul colecției **Ca-
mori de artă din România**,
Cristian Vlădescu, **Carol
König** și **Dan Popa** au pu-
blicat la Editura Meridiană,
albumul **ARME ÎN MUZE-
ELE DIN ROMÂNIA**, în
care sînt descrise tipurile
reprezentative de arme din
sec. XV-XVIII existente
în colecțiile Muzeului Pe-
leş, ale Muzeului Militar
Central etc. Lucrarea con-
ține un bogat material
ilustrativ: schițe, desene,
fotografii alb-negru și în
colori.

ISTORIA FRANȚEI, Edi-
tura Politică, București,
1973. În cele 3 vo-
lume ale cărții, autorul
Jacques Madaule evocă
principalele momente din
istoria, nu de puține ori
zbuciumată, a poporului
francez. Lucrarea abor-
dează și o parte din istoria
contemporană a Franței,
narațiunea istorică ajun-
gind pînă la sfîrșitul răz-
boiului din Algeria (1958-
1962). Traducerea din
limba franceză este făcută
de **Eugen Rusu**, iar prefața
și controlul științific al
lucrării aparține lui **Gheor-
ghe Nicolae Cazan**.

**UN ARTILERIST ÎN
LINIILE INFANTERIEI**,
Editura Militară, Bucu-
rești, 1973. Comandant al
unei secții de tunari în
timpul războiului anti-
hitlerist, îndeplinind une-
ori însă și misiuni de ob-
servator al artileriei în
liniile infanteriei, **Gh.
Tuțui** evocă în volumul
apărut în cadrul colecției
Memorii de război cîteva
pregnante momente din
viața de campanie, sur-
prinzînd și conturînd o
imagine complexă din acel
timp de luptă, cînd țara
întreagă se afla angajată
în zdrobirea agresorilor fas-
ciști. Scrise sobru, cu o
discretă sensibilitate, pa-
ginile cărții reconstituie
atmosfera de înaltă ten-
siune a frontului, cu miile
sale de eroi anonimi, în-
suflețiți de un fierbinte
patriotism, de un nemăr-
ginit spirit de sacrificiu.

**ALEXANDRU IOAN CU-
ZA, ACTE ȘI SCRISORI**,
Editura Junimea, Iași,
1973. Ediția, alcătuită de
D. Ivănescu și **Virginia
Isac** cuprinde 273 acte și
scrisori, multe din ele ine-
dite, ilustrînd activitatea
lui Al. I. Cuza pînă la
Unirea din 1859, în cali-
tate de președinte al Jude-
cătoriei Covurlui, pîrcălab
al ținutului Covurluiului,
director în Ministerul de
Interne, comandant al
armatei moldovene și

membru al guvernului Moldovei în 1858.

CETĂȚI MEDIEVALE DIN TRANSILVANIA. Lucrarea lui **Gheorghe Anghel**, tipărită la Editura Meridian, prezintă principalele cetăți și biserici fortificate din Transilvania și evoluția acestora din prefeudalism până la începuturile sec. XIX.

ACEST EV MEDIU ROMÂNESC, Editura Meridian, București, 1973. Subintitulat **Insemnări de iconografie și artă veche românească**, volumul lui **Al. Alexianu** se vrea, după cum declară autorul, „un punct de plecare, pretextul necesar pentru o călătorie autonomă în lumea istoriei acestui pământ, a operelor noastre de artă și a meșterilor care ne-au împodobit nu numai bisericile sau casele, dar și traiul cel de toate zilele“.

Volumul IV al culegerii **STUDII ȘI MATERIALE**

Cărți sosite la redacție

DE ISTORIE MODERNĂ, publicat de Academia de Științe Sociale și Politice a R.S.R. — Institutul de istorie „N. Iorga“, la Editura Academiei R.S.R., prezintă, în prima parte, raporturile economice dintre Transilvania și Țara Românească între anii 1829-1859 și între Transilvania și Principatele Unite în perioada 1859-1876; partea a doua a volumului este consacrată cercetării comerțului intern din Țara Românească în prima jumătate a sec. XIX.

ADEVĂRUL DESPRE UN DESTIN POLITIC. Tipărită la Editura Junimea din Iași, cartea lui **Leonid Boicu** conturează destinul zbuciumat al lui **Grigore Ghica** (1849-1856) ultim domnitor al Moldovei, consumat „într-o patrie, datorită și nepuțință“.

„Dacă omului public, supus condițiilor vitrege ale etapei istorice în care a trăit, i se pot imputa inerente scăderi de ținută, cu atât este mai mare și cu atât se înalță mai mult în ochii noștri scriitorul prin conținutul moral, prin valorile civice și prin înaltul suflu patriotic pe care le-a înscris în opera lui“. Cu aceste cuvinte își încheie **D. Velciu** monografia consacrată lui **MIRON COSTIN** și apărută la Editura Minerva. Studiul oferă, în multe privințe, o imagine nouă a lui **Miron Costin**, deosebită față de cea zugrăvită în alte lucrări de specialitate.

ZILE DE MARTIE LA BERLIN

(Urmare din p. 52)

Noiembrie 10 — la Berlin armata evacuează sediul Adunării Naționale, măsură urmată de dezarmarea Gărzii naționale (11 noiembrie).

Noiembrie 15 — față de provocările guvernului prusac, Adunarea Națională îndeamnă poporul să nu-și plătească impozitele, apel sprijinit de *Noua gazetă română*. În unele provincii prusace se ajunge la ciocniri între populație și armată.

Decembrie 5 — regele Prusiei acordă o Constituție cu o nuanță burghezo-liberală. Adunarea Constituantă este dizolvată. Lovitura de stat a regelui se încheie printr-un compromis dintre virfurile burgheziei și monarhiei.

Decembrie 18 — președintele Parlamentului de la Frankfurt formează un nou „guvern imperial“, cu sarcina de a crea un stat german federal, excluzându-se Austria.

Decembrie 30 — încheierea dezbaterilor, din cadrul Parlamentului de la Frankfurt, cu privire la viitoarea Constituție germană. Se garantează: egalitatea în fața legii, inviolabilitatea proprietății și a persoanei, libertatea presei, a întrunirilor și a asocierii, egalitatea în drepturi a minorităților naționale. Nu se prevede dreptul la muncă ori grevă sau ajutorarea invalizilor din accidente de muncă.

1849

Martie 28 — Parlamentul de la Frankfurt adoptă Constituția imperială, proclamând Imperiul german unitar, și oferă coroana regelui Prusiei, care o refuză.

Mai-Iunie — lupta poporului înarmat (Baden, Bavaria, Prusia, Saxonia, Palatinatul Rinului) sub lozincă apărării Constituției germane.

Mai 26 — „Alianța celor trei regi“ (Prusia, Saxonia și Hanovra) împotriva mișcării revoluționare, căreia i se rallyază 29 mici principii germani.

Iulie 23 — înfrângerea ultimilor insurgenți de către trupele prusace. Înăbușirea revoluției germane.

MICROFIȘIER BIBLIOGRAFIC

K. Marx și F. Engels, *Opere*, vol. V-VI, București, 1959; *Deutsche Geschichte*, vol. 2, Berlin, 1967; W. Bloß, *Die deutsche Revolution. Geschichte der Deutschen Bewegung von 1848 und 1849*, Stuttgart, 1891; K. Obermann, *Einheit und Freiheit. Die deutsche Geschichte von 1815 bis 1849 in zeitgenössischen Dokumenten dargestellt*, Berlin, 1950.

NAVE ROMÂNEȘTI PE DUNĂRE ȘI MARE

FLORIAN SĂRĂTEANU din Corabia, ne trimite un material interesant despre trecutul navigației civile în România. Spicuim câteva fragmente:

„În 1829 Principatul Românesc este recunoscut de către Poartă dreptul de navigație, iar în 1834 dreptul de arborare a pavilionului național. În același an se lansează la apă, în portul Brăila, goalea MARITA. Doi ani mai târziu, se consensimează prezența a cinci corăbii construite la Giurgiu și Zimnicea, care fac curse pe Marea Neagră și Mediterana. Șantierul naval de la Galați a lansat în 1839 șapte nave, iar în 1840 zece. În 1843 s-a făcut apariția în portul Istanbul primului vas sub pavilion românesc, transportând 100 t. grâu, iar un al doilea — aparținând viitorului domn Barbu Știrbei (1849-1856) — în portul Marsilia, încărcat cu doage de stejar pentru viticultorii francezi [...] Înainte de 1848 este cumpărat și adus în țară un remorcher cu motor cu abur pentru tracțiunea șlepurilor de pe Dunăre, Siret și Prut, fiind prima navă cu propulsie mecanică intrată în dotarea flotei noastre [...]”

În privința organizării porturilor în România, aceasta începe după Unirea Principatelor, odată cu legea din 18 nov. 1863. Ea prevedea că orașele așezate de-a lungul Dunării puteau încasa o taxă de 0,5 % asupra mărfurilor importate și exportate prin ele, suma realizată urmând a fi folosită pentru lucrări portuare [...] Prin legea din 27 martie 1876, se prevedea controlul Ministerului Lucrărilor Publice asupra folosirii veniturilor portuare.

Sporirea numărului de nave a dus la apariția unor societăți navale: pentru navigația pe Dunăre, în 1899 — «Navigația Fluvială Română» (N.F.R.), iar pentru cea maritimă, în 1895 — «Serviciul Maritim Român» (S.M.R.). În 1893 N.F.R. posedă 5 remorcher și 45 șleuri, la care se adăuga vasul pentru pasageri ORIENTUL, pentru cursa Brăila-Galați. În 1897 se construiseră cargoburtele DOBROGEA, BUCUREȘTI, IAȘI, TURNU SEVERIN și CONSTANȚA, cu care se inființează și se întreține linia Dunăre-Occident. Un an mai înainte, intră în serviciu vasul pentru pasageri PRINCIPESA MARIA. Ulterior, flota comercială este dotată cu navele de pasageri ROMÂNIA (1905), IMPERATUL TRAIAN (1906) și DACIA [...].

În scopul unei mai bune administrații, în 1908, se inființează, din inițiativa lui Anghel Salgînu, Direcția Generală a Porturilor și Căilor de Comunicație pe Apă, reunind sub o singură administrație toate serviciile interesând porturile și navigația [...].

Principalele porturi maritime erau Constanța și Sulina [...] Portul Sulina avea mai mult rolul unui punct de tranzit sau transbordare. Constanța a devenit într-un timp scurt principala poartă maritimă a țării. Începutul activității sale în epoca modernă poate fi fixat în 1857, după terminarea războiului Crimeii, când Compania Dunării și a Mării Negre, condusă de Sir Barkley, obține concesiunea portului și a liniei ferate Constanța-Cernavodă. Lucrările au fost făcute însă pe scară mică. În 1881 guvernul român însărcinează pe Sir Charles Hartley, inginer șef al Comisiei Europene a Dunării, cu studiul portului Constanța, dar elaborarea planului definitiv începe în 1888 sub conducerea ing. I.B. Cantacuzino. Modificări în partea interioară a portului au adus și Gh. Duca și Anghel Salgînu. Lucrările sînt începute în 1896 de către întreprinderea franceză «Hallier» și, după cîteva ani, continuate de către Statul Român și duse la bun sfîrșit [...]”.

TÎNĂRUL AVOCAT TITULESCU

Pensionarul CONSTANTIN RĂDUT din Craiova, ne relatează câteva amintiri în legătură cu N. Titulescu. «În vara anului 1935-1936, pe cînd eram militar activ la Cercul Teritorial Militar Dolj-Craiova, a venit subsecretarul de Stat Nemișor să solicite o copie de pe foaia matricolă a lui N. Titulescu. Cel însărcinat cu aceasta nu au reușit să găsească înscrisul respectiv. Atunci m-am oferit eu să-l ajut și în cel mai scurt timp, căutînd în Registrul Matricol al ctg. 1905, vol. I Craiova, am arătat locul unde era trecut N. Titulescu. Explicatia acestui fapt e următoarea. Cu 12 ani înainte de momentul amintit, pe cînd făceam serviciul la Biroul II Mobilizare, am găsit în registrul respectiv menționat și numele lui N. Titulescu în dreptul căruia figura specificația: «1.7.1907 — șters, fiind avansat sublocotenent rezervă și mutat în regimentul 10 Infanterie-Putna». Știind cine era N. Titulescu de la tatăl meu, care în vara anului 1907 cînd se judecau procesele țăranilor răsculați, îmi povestise cum Titulescu venea de la București spre a lua în mod aproape gratuit apărarea țăranilor răsculați, în procese pe care în mare majoritate le câștiga, în momentul în care am găsit acea specificație în registrul m-am gîndit s-o însemn poate va fi de folos cîndva. Și am făcut un semn în Registrul Matricol, cu ajutorul căruia apoi s-a putut foarte ușor găsi consemnarea respectivă.»

CONFLUENȚE

CIOBANU GHEORGHE, elev în anul III A al Liceului nr. 1 din Municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej, redactor șef al publicației Confluente tipărită de elevii acestui liceu, ne trimite numărul pe iunie 1973 al revistei. Din sumarul bogat (cuprinzînd beletristică, articole și probleme de matematică, fizică, chimie, etnografie etc.) consemnăm materiile pe teme de istorie: Onestii, file de istorie de Virginia Găbudean, an II C; Ovidius și meșugurile noastre de Emilia Hinc, an IV C; Dimiștriu Cantemir despre Valea Trotușului de Marieta Generalu, an I C; Cînd s-a introdus în țările noastre învățămîntul matematic de Mariana Ticu, an II B; Figuri de fizicieni români de Iosif Ladău, an I A (curs seral).

FAMILIA BONAPARTE

G. DUMITRU din orașul Călan, ne scrie: «Sînt un tînăr pasionat de istoria țării mele și de cea universală. Sînt un fidel cititor al revistei Magazin istoric». În continuare, ne întreabă dacă ceva ce scrie L. Tolstoi în romanul Război și pace, în legătură cu o vizită a lui Kutuzov la București, este sau nu o născocire. Nu. Nu este o născocire. Într-adevăr, comandantul de oști rus Kutuzov (Mihail Ilarionovici Golenișev Kutuzov 1745-1813) a fost la București în aprilie 1811, în anii războiului ruso-turc.

În ceea ce privește a doua întrebare, amintim că cei mai cunoscuți reprezentanți ai familiei Bonaparte au fost: Napoleon I (1804-1814); fratele mai mare al acestuia — Iosif (Joseph, numit de împărat în anul 1806, rege al Neapoliului, iar în 1808, rege al Spaniei); un alt frate, Ludovic (Louis, rege al Olandei în anii 1806-1810); Lucian, ministru de Interne și apoi ambasador în Spania; și, în sfîrșit, Ieronim (Jérôme), mezinul familiei, rege al Westfaliei (1807-1813). Un regat marionetă creat special pentru el de către împărat.

O soră a lui Napoleon I, Eliza, a fost prințesă de Lucca și Piombino și mare ducesă de Toscana; Paulina, soția generalului Leclerc, a devenit, după moartea acestuia, prințesă de Borghese și ducesă de Guastalla; a treia soră Carolina, soția marelui lui Murat, a fost în perioada 1808-1813, regina Neapoleului.

După prăbușirea imperiului napoleonic (1814), toți membrii dinastiei Bonaparte au fost dețonați. Fiul lui Napoleon și al Mariei-Luiza, Francisc Carol Iosif, duce de Reichstadt (numit de unii Napoleon II) nu a lăsat urmași. Ludovic-Napoleon, un nepot al lui Napoleon I, cel de-al treilea fiu al fratelui său Ludovic, a devenit în decembrie 1848, președinte al Republicii Franceze, iar în decembrie 1852, împărat al Franței sub numele de Napoleon III. Și în sfârșit, răspunsul la cea de-a treia întrebare a cititorului nostru: între regele României Carol I și familia Bonaparte există o dublă înrudire și anume prin bunica regelui Carol, Stefania de Beauharnais: pe de o parte, ea era o fiică adoptivă a lui Napoleon I, iar pe de altă parte, era vără cu Hortensia de Beauharnais (fiica Josephinei), mama lui Napoleon III.

DIN NOU DESPRE MOARTEA EROINEI

În legătură cu scrisoarea lui N. Filip, Moartea eroinei, publicată în Posta Magazin istoric nr. 7/1973 D.H. POPESCU din București, precizează: Ecaterina Teodorovici făcea parte din Divizia 11 infanterie (Brigada 21, Regimentul 43/59), luptând însă, împreună cu unitatea sa în sectorul Diviziei 13 — și anume în satul Muncelul. Corespondentul nostru adaugă: „În zorii zilei următoare, făcând parte din Batalionul 11 Pionieri și urcând cu unitatea pentru lucrări, am văzut-o moartă pe o brâncărdă, în fața postului de comandă al Brigăzii 21 infanterie. A fost înmormântată într-o groapă unde se mai aflau un ofițer român și altul francez.

Crucea de stejar ce i-a fost pusă la căpătii a fost făcută de ostașii din Batalionul 11 Pionieri și gravată cu un crilig din sîrmă groasă, înroșit în foc.”

PENTRU A USCA LACRIMILE MUZEI CLIO

DUMITRU L. FLORESCU-GRECI din com. Mateesti, jud. Vilcea, ne comunică unele observații critice cu privire la preservarea și întreținerea unor monumente istorice din această zonă geografică. La Tg. Jiu, există o statuie a Ecaterinei Teodorovici, executată de sculptorița Mișia Petrușcu, după primul război mondial. Monumentul, afirmă corespondentul, „se ruinează văzând cu ochii [...]”; chiar o parte din inscripția cu numele eroinei a căzut...

În ce privește Mănăstirea Tismana, autorul scrisorii relatează, printre altele: „spre regretul meu, n-am găsit-o strălucind precum ar merita: peste tot și-a făcut apariția starea de ruină, care continuă sub acțiunea elementelor naturale ale vremii”. Ce e drept, adaugă corespondentul, „se lucrează ceva aici dar, mi s-a spus, numai la reacoperire, dar și asta cu mers de melc.”

Tovarășul Florescu își încheie relatările sugerând ca organele competente să acorde întreaga grijă acestor monumente. Propunere la care — dacă într-adevăr observațiile făcute de d-asa își păstrează și azi valabilitatea — ne asociem și noi.

MISTERIOASELE SEMNE

HARALAMBIE CAIGIC din com. Mălușteni, jud. Vaslui, ne întreabă care este semnificația semnelor [] înfățișate în paginile Magazinului istoric.

Semnul cu pricina reprezintă așa-numitele paranteze drepte. Prezența lor într-un text indică: a) omisiunea unui fragment de text, specificată prin puncte de suspensie între paranteze [...]; b) o intervenție în text care nu aparține autorului textului respectiv (uneori acestuia i se alătură și indicarea celui care a făcut intervenția: n.r. — nota redacției, n.ed. — nota editorului etc.).

MOARTE SAU DISPARIȚIE... O PRECIZARE

CAROL POPPER din București, ne trimite o completare a articolului Moarte sau dispariție: sfârșitul țarului Alexandru I, de Alvin Lazea, apărut în nr. 6/1973 al revistei noastre.

„Cîtiva ani după Congresul de la Viena 1814-1815, în timpul căruia Alexandru mai manifesta o atitudine extrem de autoritară, în special în problema Poloniei, el legase o prietenie intimă cu d-na de Krüdener, o aristocrată letonă, cu totul înfeudată misticismului. Ea dobîndise o puternică influență asupra vieții sufletești a țarului și, fără exagerare, ea a fost factorul hotărîtor în determinarea împăratului de a se dăruî unei vieți monacale.

De altfel, găsăm în *Petit Larousse* pe anul 1972 următoarea precizare: „Krüdener (M-me Juliane de) mystique russe née à Riga (1764-1824). Elle a influencé Alexandre I-er et inspiré la Sainte Alliance” (Krüdener... bigotă rusă născută la Riga... Ea l-a influențat pe Alexandru I și a inspirat Sfînta Alianță). Această din urmă afirmație este mai puțin realistă și vine în conflict cu biografia lui Metternich”.

TOT MEȘTERII DIN BRÎNCOVENI

În legătură cu informația ton. Constantin Cojocaru despre Meșterii din Brîncoveni, publicată la Posta Magazin istoric din nr. 7/1973, primim din partea pr. HORIA CONSTANTINESCU din Buzău, următoarele precizări:

„Nu toți cei amintiți în respectiva notă au fost meșteri pietrari, ci doar italianul Giorgio Pesena Levino, care a executat piatra tombală a domniței Anuța Brîncoveanu de la Mănăstirea Hurez. Lui i se datorează, de asemenea, sculpturile de la Mănăstirea Brîncoveni, unde de altfel a și fost îngropat.

Contemporan cu G.P. Levino a fost și un alt meșter pietrar italian, Mira, care a lucrat pentru spătarul M. Cantacuzino la Mănăstirile Sînală, Rîmniceu-Sărut și Bordești. Numele lui a fost descriptiv în biserica Mănăstirii Bordești, pe o frumoasă coloană, care acum se află la Muzeul de Artă Medievală de la Mogoșoia.

Meșterii români Manea și Istrate, în schimb nu au fost pietrari. Manea „ra zidar, iar Istrate, lemnar. Chipurile lor se află zugrăvite în pridvorul bisericii principale de la Mănăstirea Hurez”.

INSULA PAȘTELUI

MARIANA ANTONESCU din Crevedia Mare: „Recent am aflat despre săpăturile arheologice efectuate în Insula Paștelui sub îndrumarea norvegianului Thor Heyerdahl. M-am interesat să cunosc mai multe date despre descoperirile din această insulă”.

În nr. 10/1973, revista noastră a publicat un articol pe tema solicitată de dvs.

GRĂMĂTICUL MĂRIN OT SCAIȘI

„Sînt pensionar — ne scrie cititorul nostru GHEORGHE SARAOLU din Oradea — și mă ocup cu stringerea datelor necesare pentru întocmirea unei monografii a comunei Orlești, jud. Vilcea. Răsfoind diferite documente am întîlnit consemnat și numele unui Mărin grămaticul, din Scaiși (sat pendinte de comuna Orlești). Cu toate investigațiile făcute, nu am reușit să aflui mai multe despre acest grămatic. Rog de aceea, prin intermediul revistei Dv., pe toți cei care cunosc — sau îmi pot sugera unde să caut — date suplimentare despre Mărin ot Scaiși, să mi le comunice pe adresa menționată”.

MULȚUMIRI...

Am reținut sugestiile și propunerile făcute de următorii cititori, cărora le mulțumim: IOAN DRAGOMIRESCU din Iași; AUREL MOLDOVAN din Bistrița; C. TEODORESCU din Rîmnicu-Vilcea; PANTELIMON M. BOARĂ din satul Gemeni, jud. Mehedinți; N.C. POPESCU din Galați; TEODOR TARBU din Medgidia.

CITITORII SEMNALEAZĂ

Am înaintat Institutului de arheologie scrisoarea unui grup de locuitori ai satului Dincu-Mic, com. Mărtinești, jud. Hunedoara, care ne semnalează unele vestigii romane descoperite pe teritoriul satului respectiv.

NOTĂ

Cel de-al treilea concurs al revistei — dotat cu numeroase și substanțiale premii — va avea loc în luna decembrie a. c. Procurati-vă și păstrați, așadar, numerele 9, 10, 11 și 12 din MAGAZIN ISTORIC.

AVEȚI DREPTATE!

S. CIOCAN din com. Vlădeni, jud. Iași: *introduce* din microcronologia la articolul Baricade pe străzile Parisului lipsește subtitlul destinat anului 1848, ca urmare a unei neatenții de colajonare. Sperăm că lectura articolului l-a ajutat pe cititori și în înțelegerea corectă a microcronologiei.

V. CÎRLIG din Lugoj; A. BRAESTER din București: Ați sesizat bine. Sub influența cuvîntului Viena, menționat în articolul respectiv cu cîteva rînduri mai sus, nu s-a observat, după redactația greșită, neconcordanța cu realitatea. Procesul lui Ciano a avut loc, desigur, la Verona și nu la Viena.

VASILE STOENESCU din București; ION GH. DUMITRESCU din com. Vîrfuri, jud. Dimbovită: evident că, din moment ce a fost scufundat în 1940, cîrușatul ROYAL OAK nu putea fi lansat la apă în 1944, ci în 1914. O scăpare asemănătoare a transformat tunurile de la bordul său în... tancuri, care nu aveau ce să caute pe un cîrușat.

NU AVEȚI DREPTATE!

CORNEL ROMAN din Brad, jud. Hunedoara: cuvîntul decenii se referă nu la perioada dintre 1714 și 1914 — așa cum, nu știu din ce motive, credeți de... — ci la timpul scurs între 1894, cînd „O Densușianu a atras atenția asupra scrisorii lui Dimitrie Cantemir...” și 1914, cînd „Constantin Giurescu [...] a publicat De neamul moldovenilor...”. Textul din revistă este foarte clar. Citiți-l cu atenție.

• • •

Pictura Zborul lui Vlaicu pe Cîmpia Libertății — reprodusă în culori de revista Magazin istoric, nr. 9/1973 — aparține lui EUGEN ISPIR.

Nicolae MINEI

CE VOM CITI ÎN NUMĂRUL VIITOR

● Acum 26 ani: proclamarea Republicii ● 13 decembrie 1918: zi de roșie amintire ● Exploratorul David Livingstone pe căi africane necunoscute ● 1910-1912: afacerea tramvaielor și culișele ei politice ● Tulburătorul mesaj al cronicii în piatră de la Adamclisi ● Un proces țărănesc care a durat 150 ani ● Viena în 1848: poporul suveran va domni la Schönbrunn ● Carol Popp de Szathmary — primul fotoreporter de război? ● Ecourile răscolei curuților străbat țările române ● „Scrisoarea ilustră” de la Gülhané ● Clausewitz — un general ocolit de marile bătălii ● Arhivele — glasul strămoșilor peste veacuri ● Învolturatul an 1919 ● Un nou concurs Magazin istoric

CONTENTS

SERGIU COLUMBEANU: The Flotillas of Michael the Brave (1593-1601)	2
EMIL CONDURACHI: The History of the City of Troy	6
DULIU ZAMFIRESCU: 1889. The End of a Romantic Royal Episode	12
ANA BUDURA: Moments of Australian History	18
IOURGU IORDAN: Between Linguistics and History	25
* Documents in Foreign Archives, about the Socialist Movement in Romania	29
M. PETRESCU-DIMBOVITA: Mankind's Prehistory in the Pyrenean Caverns	38
ION PINCU: 1943. Memories about the Communist Fight	43
SERBAN RADULESCU-ZONER: The 1848 Revolution in Berlin	45
DUMITRU ALMAS: 1848. The Military Camp of Rureni	54
V. PONIZOVSKI, A. PEDOSOV, A. TITOV, A. TIMOFEEV: 70 Years from the Second Congress of the Russian Social-Democratic Workers' Party	58
SERBAN CONSTANTINESCU: 1922. The Side Scenes of a Government	64
CONSTANTIN REZACHEVICI: Places and Monuments Named Turnu	72
S. ANTONIU: The Nantes Edict	74
LUCIAN BOIA: The Beginnings of the Liberal Party	78
CORNELIU ALBU: The Frontier guards from Năsăud in the Battle of Arcole	84
GEU URECHE, VALERIU BUDURU: Romanian Extreme Right Organizations	87

SOMMAIRE

SERGIU COLUMBEANU: Les flotilles de Michel le Brave (1593-1601)	2
EMIL CONDURACHI: L'histoire de la cité de Troie	6
DULIU ZAMFIRESCU 1889. La fin d'un romantique épisode royal	12
ANA BUDURA: Moments de l'histoire de l'Australie	18
IOURGU IORDAN: Entre la linguistique et l'histoire	25
* Documents d'archives étrangères	

gères parlant du mouvement socialiste de Roumanie	29
M. PETRESCU-DIMBOVITA: La préhistoire de l'humanité dans les grottes des Pyrénées	38
ION PINCU: 1943. Souvenirs de la lutte communiste	43
SERBAN RADULESCU-ZONER: La Révolution de 1848 à Berlin	45
DUMITRU ALMAS: 1848 — Le camp militaire de Rureni	54
V. PONIZOVSKI, A. PEDOSOV, A. TITOV, A. TIMOFEEV: 70 ^e anniversaire du II ^e Congrès du Parti Ouvrier Social-Démocrate de Russie	58
SERBAN CONSTANTINESCU: 1922. Les coulisses d'un gouvernement	64
CONSTANTIN REZACHEVICI: Localités et monuments au nom de Turnu	72
S. ANTONIU: L'Edit de Nantes	74
LUCIAN BOIA: Les débuts du Parti Libéral	78
CORNELIU ALBU: Les gardes-frontières de Năsăud dans la lutte d'Arcole	84
GEU URECHE, VALERIU BUDURU: Organisations roumaines d'extrême droite	87

СОДЕРЖАНИЕ

С. КОЛУМБЯНУ: Флотилии Микха Храброго (1593-1601)	2
Е. КОНДУРАЧИ: История крепости Троя	6
Д. ЗАМФИРЕСКУ: 1889 г. Конек королевского эпизода	12
А. БУДУРА: Страницы истории Австралии	18
И. ИОРДАН: Лингвистика и история	25
* Документ из иностранных архивов про социалистическое движение в Румынии	29
М. ПЕТРЕСКУ-ДИМБОВИТА: Преистория человечества в Пиринейских пещерах	38
И. ПИНКУ: 1943 г.: Воспоминания о борьбе коммунистов	43
Ш. РАДУЛЕСКУ ЗОНЕР: Революция 1848-го г. в Берлине	45
Д. АЛМАШ: 1848 — Военный лагерь в Рмуреви	54
В. ПОНИЗОВСКИЙ, А. ПЕДОСОВ, А. ТИТОВ, А. ТИМОФЕЕВ: 70-летие Второго Съезда Российской Социал-Демократической Рабочей Партии	58
Ш. КОНСТАНТИНЕСКУ: 1922	

г. В. Кудьных правительства	64
К. РЕЗАКЕВИЧ: Местности и памятники с наименованием Турну	72
С. АНТОНИУ: Нантский Эдикт	74
Л. БОИЯ: Как создавалась Партия либералов	78
К. АЛБУ: Пограничники Насоуд в битве у Арколе	84
Г. УРЕКЕ, В. БУДУРУ: Румынские правые организации	87

INHALT

SERGIU COLUMBEANU: Das Geschwader Mihai Viteazul's (1593-1601)	2
EMIL CONDURACHI: Troja's Geschichte	6
DULIU ZAMFIRESCU: 1889. Das Ende einer romantischen Königsepisode	12
ANA BUDURA: Merkmale in Australien's Geschichte	18
IOURGU IORDAN: Zwischen Linguistik und Geschichte	25
* Fremdländische Archiv-Dokumente über die sozialistische Bewegung in Rumänien	29
M. PETRESCU-DIMBOVITA: Die Vorgeschichte der Menschheit in den pyrenäischen Grotten	38
ION PINCU: 1943. Erinnerungen an den kommunistischen Widerstandskampf	43
SERBAN RADULESCU-ZONER: Der Aufstand des Jahres 1848 in Berlin	45
DUMITRU ALMAS: 1848. Das Militärlager von Rureni	54
V. PONIZOVSKI, A. PEDOSOV, A. TITOV, A. TIMOFEEV: 70 Jahre seit dem II. Kongress der sozial-demokratischen Arbeiter-Partei Russlands	58
SERBAN CONSTANTINESCU: 1922. Kulissenhintergrund einer Regierung	64
CONSTANTIN REZACHEVICI: Ortschaften und Denkmäler mit Beinamen "Turnu"	72
S. ANTONIU: Das Edikt von Nantes	74
LUCIAN BOIA: Die Anfangsphasen der Liberalen Partei	78
CORNELIU ALBU: Năsăud's Grenzlager im Kampfe von Arcole	84
GEU URECHE, VALERIU BUDURU: Rumänische extreme Rechtsorganisationen	87

ABONNEMENTS: ROMPRESFILATELIA — Serviciul Import — Export presă, București, Calea Griviței nr. 64-66, P.O.B. — 2001

magazin istoric

București, intrarea Ministerului nr. 2, et. IV, — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, telefon 16 68 72, 15 16 68

REDACTORI: Ioan Dragomirescu, Ștefan Sorin Gorovei, Vasile Șimandan, Marian Ștefan, Ioana Ursu, Domnica Zavocinschi
SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE: Valeriu Buduru
PREZENTAREA GRAFICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR: Anton Tănase

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a preselor. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștale, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Științei” — București

